

БАН БАТИЛ

Боян Болгар

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Боян Болгар, *автор*

© Русанка Одринска, *коректор*

© Николема Карайончева, *художник на корица*

© Александра Младенова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-26-0

БАН
БАТІЛ

The logo consists of the word 'БАН' on the top line and 'БАТІЛ' on the bottom line. The letter 'Т' in 'БАТІЛ' is replaced by a vertical sword with a cross-guard and a pommel. To the right of the sword, the word 'Боян Болгар' is written in a smaller, sans-serif font.

Боян Болгар

София
2019

СЪДЪРЖАНИЕ

НЕЩО ЗА ЕПОХАТА	11
-----------------------	----

СИНЕОКИЯТ С КЪСИЯ МЕЧ

НЕЩО ЗА ГЕРОЯ	19
ОТНОВО ПОВЕРИТЕЛНА ЗАДАЧА	22
ПРАТЕНИКЪТ ОТ ХАЛКИДИКА	25
КЛОПКА В ПАРОРСКАТА ОБИТЕЛ	30
ВИСОКИ ГОСТИ	40
СКОК В ДУНАВ	44
ДВУБОЙ СЛЕД ГОЩАВКА	50
ДВАМАТА ПОБРАТИМИ СЕ СРЕЩНАХА В ДВОРЕЦА	54
ТАКА НЕСЕБЪР СЕ ПРЕДАДЕ	58
ЧЕТИРИ ЧЕБЪРА ГРОЗДЕ	63
ПЪПЕШЪТ	70
ВСИЧКИ ЧАКАХА ДА ПРОПЕЯТ ПЪРВИ ПЕТЛИ	73

КАК БАТИЛ ОСЪЩЕСТВИ БЯГСТВОТО НА НЕСЕБЪРСКИЯ ВЕЛМОЖА	75
ДВЕ ГРЕБЛА СРЕЩУ ОСЕМ	80
СТАН СРЕД УСОЯ	84
КОЗЕЛ, ВЪЛК И ЛОВЕЦ	87
НАДСТРЕЛВАНЕ	90
КОНЕ ЗА БЕГЪЛЦИТЕ	94
ГОРКОТО СЕЛО ГЛОГИНА	96
САМА ЕЗДАЧКА ПРЕЗ ГОРСКАТА ПЪТЕКА	99
РАЗБУЛЕНА Е КОВАРНАТА ТАЙНА НА НАШЕСТВЕНИЦИТЕ	105
КАК БЕШЕ ПОВАЛЕНА ГОЛЯМАТА СИВА МЕЧКА	109
НЕ МОЖАХА ДА ВКУСЯТ ОТ МЕЧОТО МЕСО	115
АКО НЕ БЕШЕ ЗОВЪТ НА РОГА	120
КЛЕТВАТА	127

ПОБЕДИТЕ НА СИНЕОКИЯ

РАЗДЯЛА ПОД ВЕДРЕНИК	131
ВЕЧЕРЯ ПРИ ОВЧАРИТЕ	136
НАНИЗ САФРИД ЗА ВОЙВОДАТА	139

ЗАМИСЪЛЪТ ЗА ПОДВОДНО НАПАДЕНИЕ ПРИНАДЛЕЖИ НА РАДУША	142
КАК БЯХА ИЗОБРЕТЕНИ ДИШАЛКИТЕ	146
САЕТЪТ ИЗДАВА ТАЙНАТА СИ	149
НЕОЧАКВАНА ВЕСТ	154
СЪЛЪСЪК НА КОРОНОВАНИ	157
БАН БАТИЛ СПАСЯВА ЦАРЯ	163
СВАЛЕН ОТ ВЪЖЕТО	170
ВЕСТТА, ДОНЕСЕНА ОТ БЕЛИЯ ГЪЛЪБ	177
КАК БЯХА ОТНЕСЕНИ ЧЕТИРИ ЧУВАЛА С РЪЖ НА ВЕДРЕНСКАТА ЧУКА	180
КАТЕРАЧИ В ПРОПАСТТА	184
РАДУША Е ПЛЕНЕНА	190
БЕЗУМЕН КРОЕЖ	194
ДВАМА СРЕЩУ ДВЕТА	198
БАТИЛ ДАВА КОШУЛЯТА СИ НА РАДУША	203
ПОВТОРНО СПУСКАНЕ В ПРОПАСТТА	206
ВЕДРЕНЦИ НАПАДАТ САВОЙСКИЯ СТАН	210
КАКВА Е ТАЯ ЧАРОДЕЙКА	218
ЗАМИСЪЛЪТ ЗА ВТОРИЯ ПРИСТЪП КЪМ САЕТА	225

ДВЕ БУРЕТА С ИЗБУХЛИВ ПЯСЪК СА ОТМЪКНАТИ	229
НОЩ И ДЕН В ОТКРИТО МОРЕ	237
ПОХОД КЪМ МОРСКОТО ДЪНО	240
ЗАЩО СТАНАХА НУЖНИ СВРЕДЕЛИ	246
КЪРВАВА РАЗПРАВА В МОРЕТО	250
КАКВО ХУБАВО УТРО	254

ЗВЕЗДАТА НА БАН БАТИЛ

НОВАТА ЦАРСКА ПОВЕЛЯ	259
СБОГУВАНЕ В ТРАПЕЗИЦА	266
ЕДНА ЖЕНА Е ПОДГОНЕНА ОТ СТАДО ДИВИ СВИНИ	270
НЕ Е ЛЕСЕН ЛОВЪТ НА ГЛИГАНИ	274
КЪСИЯТ МЕЧ НА ВОЙВОДАТА СРЕЩУ РАПИРАТА НА МАРКИЗА	282
ПОД ЕДИН ПОКРИВ С ВРАГОВЕТЕ	287
ПОНЯКОГА ОБСТОЯТЕЛСТВАТА СЕ ПРЕПРЕЧВАТ НЕПОПРАВИМО	290
СГРОМОЛЯСВАНЕ В КАМЕНИСТИЯ ЯР	293
ВЕРНИЯТ АЛЧО СПАСЯВА ГОСПОДАРЯ СИ	296

КАКВО ВИДЯ ПОСЛУШНИЦА ПАРАСКЕВА ОТ МАНАСТИРСКИЯ ПРОЗОРЕЦ	299
ЛЕЧЕНИЕ С КРОМИД, СОЛ, ТЛЪЧНИК И НЕЩАВЕНИ ЯРЕШКИ КОЖИ	302
САВОЙЦИ ЧУКАТ НА МАНАСТИРСКАТА ПОРТА	306
ВОЙВОДАТА И ИГУМЕНКАТА ИМАТ СЪЩИТЕ ОПАСЕНИЯ	308
СЪЛЗИТЕ ГОВОРЯТ ПОВЕЧЕ ОТ ДУМИТЕ	312
ГЛАВНАТА КРЕПОСТ НА ДОБРОТИЦА	314
БЕЗУСПЕШНО КАТЕРЕНЕ ПО СЕВЕРНИЯ СКАТ НА КАЛАЦЕРКА	317
ДАЛИ ЗОГРАФ БОЖИН НЕ СЕ Е ПОГЪРЧИЛ	321
ЗАВИНАГИ ЛИ ЩЕ СЕ РАЗДЕЛЯТ НЯКОГАШНИТЕ ПРИЯТЕЛИ	325
КЛЕТКАТА, ИЗДЪЛБАНА В СКАЛАТА	330
НАЧАЛНИКЪТ НА СТРАЖАТА ОПРАВДАВА СВОЕВОЛИЕТО СИ ПРЕД ГРАФА	332
БЯГАЙ, СПАСИТЕЛЮ МОЙ	334
СМЪРТ ИЛИ ЖИВОТ	338
ЛОЛИТА ЗНАЕШЕ, ЧЕ Е ПОБЕДИЛА	340
ИНОКЕНТИЙ НЕ БЕШЕ ХВАНАЛ ПЪТЯ ТОКУ-ТАКА	342
РАДУША Е ПЛЕННИЦА В КАРВУНА	345

СРЕЩА С ГЛУМЦИ КАТУНАРИ	349
НАДБОРВАНЕ СЪС СОПИ	351
КАК БЕШЕ ОТВЛЕЧЕНА МНИМАТА ГОДЕНИЦА	357
ПО СЛЕДАТА НА БЕГЪЛЦИТЕ	359
ГРАФ АМАДЕЙ ИМА КОВАРЕН ЗАМИСЪЛ	361
ЗОГРАФ БОЖИН СТРАДА ОТ ЛУДИ МЕЧТИ	365
СТАКАНЪТ С НАПИТКАТА, КОЯТО СЪЗДАВА ПРИЯТЕЛСТВО	367
ТРЕВОГИ ЗА БЪДЕЩЕТО В ЦАРЕВЕЦ	369
ИВАН АЛЕКСАНДЪР ЩЕ БЪДЕ РИСУВАН ОТ МАЙСТОР БОЖИН	371
БАТИЛ ОТНОВО СПАСЯВА ЦАРЯ	373
ИСТОРИЧЕСКИ СПРАВКИ	378

НЕЩО ЗА ЕПОХАТА

Всички легенди, които дегите са ни предали, са потегляли от някоя покъртителна участ, от бедствие, споляло народа, от подвиг, който е избавил тоя народ. И понеже бедствието поражда подвига, най-често преданията сплитат злочестина и избавление. Легенди и история вървят ръка в ръка. Къде свършва истинското, къде почва въобразеното? Завинаги са смесени история и измислица, защото каквото и да описваме, влагаме в описанието собствената си мяра.

Така, неотлъчно от историята, се заражда легендата. И повестта за премеждията на болярина Батил, драги млади читатели, се е зародила покрай големи събития, дошли да променят участта на нашия народ към средата на четиринаisetия век. Да приемем, че авторът се е поровил из случките от онова време, намерил е в тях залежите на своя разказ. Или да допуснем, че е открил в някой манастир – а из нашите манастири се таят госта много приписки към обредни книги – следа от подвизите на смелия войвода.

Нека отсега ви кажа, че юнакът носи името на средновековната крепост Батил, която се е извисявала в скалите над софийското село Бояна и е охранявала не само тогавашния град Средец, но е била пазителка и на прохода покрай Владайската река Луда Елешница, както крепостта Урвич е охранявала града откъм пролома на река Искър. А цялата тази подпланинска област между двете крепости и отвъд тях е била наричана „Мала Света гора“, защото е била осеяна с църкви, монашески обители, просветителски сrediща.

Писателят навярно е надникнал в съкровищницата на някой от тези манастири, попаднал е на дуря, записана някога и скрита под кожената подвързия на стар псалтир. Защо не? И защо това да не е станало, да речем, в манастира над село Драгалевци, който пази и до днес една дарителна грамота на последния български владетел Иван Шишман?

Нека, преди да тръгнем по следите на Батил войвода, поогледаме тая вълнуваща и сложна епоха. Балканският полуостров тогава е средище на борби за власт, военни набези, нашествия. След смъртта на цариградския император Андроник Трети придворният Йоан Кантакузин е станал настойник на малолетния престолонаследник Йоан Палеолог, но скоро сам е поел императорския скиптер с подкрепата на българи и сърби. Византия е отслабена вътрешно от несъгласия между императрицата майка, Ана Савойска, защитница на своя син Йоан Палеолог, и опекуна Йоан Кантакузин.

Всяка от страните имала, разбира се, привърженици. Те се дебнели, злепоставяли, измествали, унищожавали взаимно, а османският завоевател Мурад се бил вече настанил на юг от Дарданелите и избрал Брусa за своя столица, някогашния Пруза, главен град на дребната Битиния, отстоящ само на ден път с кон от Константинопол.

Съзрял опасността, Кантакузин уговорил с нашия цар Иван Александър да получава от него годишна парична вноска, за да се построи с общи усилия значителна флота, която да спре османците при Протоците.

Но чумна епидемия се разразила, а привържениците на Йоан Палеолог твърдели, че е божие наказание, защото Византия търпи властта на един узурпатор. Това позволило на младия Палеолог да вдигне народа срещу Кантакузин, който, за да задържи престола, поускал

помощта на самия Мурад и за услугата му отстъпил крепостта Цимпе на Галиполския полуостров. Този погрешен ход не спасил Кантакузин, напротив, погубил го. Мурад, естествено, се възползвал от предимството към европейския материк, лесно преодолял осемдесеткилометровия провлак, завзел Адрианопол, застрашил Византия и откъм тила и дори преместил своята столица в тоя град – ключ към вътрешността на Балканския полуостров.

А преди това и силният сръбски крал Стефан Душан, женен за Елена, сестрата на Иван Александър, се готвил да нападне Цариград, да сложи край на междуособиците, които въвличали там помагачите османци. Смъртта попречила на неговите замисли.

Съперничеството между Генуа и Венеция за пазарите на Балканите се изострило и българският цар сметнал за изгодно да даде големи пълномощия на венецианските представители. Но враждебността на генуезците станала причина да бъдат загубени цъфтящи български пристанища по Черноморието. Генуезците, водени от своя дож, корсаря Симоне Боканегра, обсебили и някои ценни византийски острови като Хиос и при безсилието на Константинопол почнали да се разпореждат из Егея. Няколко години по-късно и добруджанският владетел Иванко (чийто баща Добротица и вуйчо Балик преди две десетилетия се били отцепили от средишната власт на Иван Александър) преустановил враждебните действия срещу генуезците и сключил с тях търговски договор.

В такава нездрава обстановка Йоан Палеолог отишъл при маджарския крал Людовик Анжуйски да иска подкрепа. Наистина този владетел от френско потекло (от каквото бил сам Йоан Палеолог по майка) предприел поход против Видинската област, завзел я и

я превърнал за кратко време в унгарски банат. Нетрайно завоевание. Българите си възвърнали своя Видин. А Йоан Палеолог се озовал за помощ при папа Урбан Пети, като обещава уния между Източната и Западната църква. Папата му предоставил само няколкостотин войници. И папското положение било несигурно. Тогавашното папско седище било в Авиньон и съществували постоянни разногласия между него и Ватикана. От своя страна Йоан Палеолог, потънал в дългове, нямал средства да заплати една наемна войска.

На връщане от неуспялото си пътуване, като е очаквал вероятно, че ще бъде посрещнат от пълномощниците на Людовик Анжуйски, Йоан Палеолог се отправил към Видин, но там българите го задържали пленник.

Тогава единствен му се притекъл неговият пръв братовчед Амагей Савойски, който с двайсет галери и с наемни рицари – французи, англичани, немци, италианци – минал през Проливите, насилл нашето крайбрежие и Созопол, Месемврия, Анхиало паднали един след друг. Две години преди това Иван Александър бил изгонил из тия места Йоан Палеолог.

Взел хиляди златни перпери откуп, за да не разруши завладените градове, Амагей избрал за свое седище Несебър и почнал да прави набези във вътрешността. Завоевателите савойци грабели, палели, безчинствали.

Тогава именно, драги млади читатели, се появила юначната осанка на Батил. С неколцина свои сподвижници – йеромонаха Инокентий, селянина Делян, рибаря Йово, покалугерения сворянин Ангеларий и любимата си Радуша, – надарен с решителност, съобразителност, неотстъпност, той успял не само да пресече натрапническите намерения на Амагей, но и да го прогони.

Две десетилетия преди това за първи път в живота на човечеството англичаните употребили огнестрел-

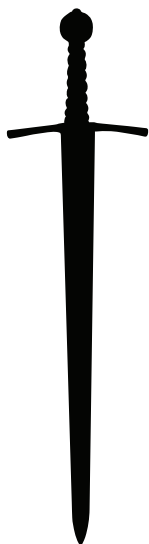
ното оръжие в битката срещу французите при Креси. Барутът бил открит в края на предишния век от английския алхимик и монах Роджър Бейкън, наричан „възхитителният доктор“.

Писателят не е намерил данни, че савойците са дошли у нас с „бомбарди“, както се наричали първите пушкала; но обстоятелството, че завоевателите наемници са били набрани из тия именно страни, които вече познавали барута, и обстоятелството, че макар малобройни, нашествениците са успели да се задържат доста време в крайморските ни места, направи допустимо предположението, че са разполагали с новото, още неусъвършенствано, но всяващо ужас убийствено средство. Това накара автора да натовари своя герой с твърде опасната задача да открие и овладее, воден от обич към род и родина, „пъкленото оръжие“ на неприятеля.

СИНЕОКИЯТ
С КЪСИЯ
МЕЧ

НЕЩО ЗА ГЕРОЯ

Батил се беше завърнал от вълча хайка. Навъртели се бяха вълци през зимата, когато големият сняг покриваше всичко. Останали без стръв, идеха откъм Рила, през Верила и Плана, а често и откъм Конявската планина през Люлин. Застояваха се на Витоша, нейните дебри ги закриляха, а в подножието имаше много кошари. Селяните от този край, шопите, са били винаги добри овчари, самото очертание на тяхната земя – насечена, стръмна – ги е карало да се занимават с овчарство. Овците им бяха едни бели, едри, с добре опрано руно, защото ги къпеха във вировете на потоците – Владайския, Перловския, Бистришкия, – които се спускат стремително от планината и изписват сини оченца върху каменната плащеница на склоновете. И грехите на шопите, които жените тъчаха от бялата овча вълна, бяха чисто бели, тепани в бързеите на витошките потоци. Поради това открай време шопите са били наричани белодрешковци.

Много вълци бяха повалени при тая хайка – сам Батил беше пронизал десетина със стрелите си. Селяните му бяха преблагодарни. Едно, че при нужда им се притичваше, не жалеше сили, и, второ, че беше смел – ръката му не трепваше. Колкото и звярът яростно да е налитал, дрянвата стрела на Батил не е изхвърчала нахалост. Освен това боляринът не странеше и от селските веселби. Когато задумкваша тъпаните от опъната овнешка кожа, запищяваха гайдите и запригласяха гъдулките, Батил беше почти винаги между момци и момичета,

ситнеше наравно с всички при правото хоро, кипреше се при копаницата, скачаше при тарамберата.

Обичаха си го неговите съселани; младите, връстниците му, както и по-старите, от хората на баща му Страшимир войвода, вечна му памет.

Младият болярин се беше отпуснал върху мечата кожа в трема, почиваше си след тоя напрегнат ден, при който десетки пъти пред него беше изскачала разярена озъбена вълча паст. Витошките шопи имаха един начин, усвоен още от деди, да гонят вълците. Обхождаха голяма горска местност и с тъпани, пищялки, кречеталки тръгваха от вси страни към една поляна в леса, където бяха събрани най-добрите стрелци и най-сръчните брадвари. Дивечът, подплашен от гумкане, викове, писък, трясък, неизбежно бягаше към заваргената поляна. И там начеваше разправа, при която лягаха понякога до петдесетина вълка и лисици, от чиито оцавени кожи после народът си правеше кожуси, джубета, долактанки.

Десет вълка беше повалил днес Батил и беше подарил оградите им кожи на селяните. А сега му беше приятно да рее уморен поглед надолу към полето, където се извишаваха стените на неговия Средец. Слънцето залязваше там над Люлин и макар далечината да потъваше в мъглицата на дневните изпарения, личаха средечките тухлени зидове и зъберите, които ги увенчаваха. Виждаха се и кръглите вратни кули, както и ъгловите бойници, издадени навън. Батил гледаше с доверие своя град през зеленината на житното поле и на дъбовите гори, които го окръжаваха. А там далеч тъмнееше венецът на Стара планина, прикътала Средечката равнина като голямо гнездо.

Изведнъж из облака на леса изплава конник, който летеше към Витоша. Трудно беше на коня да препуска нагоре по склона, но ездачът, видимо нетърпелив, го

пришпорваше и очертанятията му бързо растяха, приближавайки се към селото, над което върху отвесите на Момина скала беше замъкът.

Когато конникът се поприближи, Батил можа да разпознае върху грехата му знака на царското пазителство. И скочи.

– Пуснете веднага при мене пратеника! – заповяда на стражника и сам се затече наголу по каменните стълби, издялани от витошки гранит, като вземаше стъпалата по две, по три.

Срещнаха се в двора на малката крепост. Копитата на коня, който пратеникът гържеше за повода, чаткаха по едрия плочник. Около наустника на добичето се беше застояла пяна. Пратеникът се поклони на велможата.

– Кажу, приятелю – сложи гружелюбно ръката си върху рамото му Батил, – идеш отдалеч, виждам. Какво иска царят от мене?

– Да тръгнеш незабавно за Търновград, войводо.

– Нахранете човека! – извика Батил на прислужниците, които гледаха любопитно иззад дворните прозорци. – Сменете коня му! Оседлайте моя Алчо! Хапни си добре и си почини, докато се приготвя, друже. Тръгваме заедно.

Тупна пратеника по гърба и се забърза към покоите да даде някои нареждания на ковчезника си: допускахе, че ще отсъства по-дълго. Крачките му бяха широки, защото и той, като повечето шопи, беше едър на ръст и дълголик, със сини очи. Обикновено образът му говореше за благост, която се подчертаваше от високите вежди, не много рунтавите мустаци и русата малка брада. Но сега между веждите се беше издълбала бразда, която се появяваше винаги, когато го налегнеше грижа, и тази бразда даваше строгост на израза му.

ОТНОВО ПОВЕРИТЕЛНА ЗАДАЧА

Когато цял в пот и прах, твърде много брагясал, Батил пристъпи към царя и коленичи, Иван Александър седеше замислен в трема на двора в Царевец, откъдето се виждаше целият град. След малко щеше да се свечери, но последните слънчеви лъчи се пробираха през хълмовете и позлатяваха водите на Янтра, които бавно, сякаш тържествено, обикаляха хълмовете.

Градът израстваше от поселището, наречено Асеново, и цъфваше като огромна китка по Царевец, Трапезица и Момина крепост. Или пък, обратно, можеше да се каже, че се е изсипал като из широка фуния от царствените хълмове към Асеновото поселище, чиито къщи и църкви блестяха в червено, синьо, златисто с многоцветието на своите чардаци, куполи, камбанарии и с боядисаните в разни багри прозорци и дълбови подпори.

Личаха там долу звънарните на църквите „Свети Спас“, „Свети Четиресет мъченици“, „Свети Димитър Солунски“ и на много още светилища, които очите на Батил набързо обиколиха. Гледката му беше добре позната от чести посещения. И все пак му беше приятно да потопи поглед в очертанията на този необикновен град. По Трапезица се надпреварваха в стройност домовете на боярите с черквите край тях, защото всеки по-голям род държеше да е построил черква за своя чест и знатност. А Царевец беше увенчан с венца на крепостната си стена, чиито зъбери и кули,

огрени от залеза, я правеха да прилича на корона с тая
квадема на връх хълма, каквато беше Патриаршията.

– Викал си ме, царю мой.

Иван Александър се обърна, изправи се. Багреницата
му от тъмночервено сукно с жълта везба го правеше да
изглежда по-висок, а прошарената, не гъста брада при-
даваше нещо монашеско на образа му.

– Застани до мен, моето момче!

Батил се изправи, приближи се.

– Виждаш ли тоя наш хубав град Търнов? Тревожни
облаци минават по небосвода му. Трябва да заминеш час
по-скоро за манастира „Света Троица“ в Парория. Позна-
ваш пътя, товарил съм те неведнъж с тежки послания.

– За да предам и получа вест, както е ставало и
друг път?

– Да.

Царят се позамисли, преди да продължи.

– Не ми е приятно, че Кантакузин се отдалечи от
борбата, за да се отдаде на своите писания върху ису-
хазма. Това духовно учение може да е най-благородно и
вярвам, че е, щом като и нашият пръв старец, патри-
арх Евтимий, го защитава. Но Кантакузин има и други
задачи, не по-малко благородни, само че по-спешни. Той
сгреша, че остави властта в ръцете на Йоан Палеолог.

– Най-голямата му грешка е, мисля, царю мой, че по-
иска помощта на Мурад, за да отстрани Палеолог. Му-
рад е лукав и упорит, той никога няма да се задоволи
с Галиполи, след като веднъж кракът му е стъпил на
европейския материк.

– Ти, моето момче, не знаеш какво нещо е заразата на
престола. Заради тази зараза стават братоубийства,
отцеубийства, кланета, размирици, войни. Палеолог
се добра до престола, но разхлаби гържавата си и очи-
те му напразно са обърнати за спасение към неговите

французи. Кантакузин ми трябва на мене, да браним заедно нашите балкански земи.

– Ще отнеса, царю мой, каквато вест ми повериш.

– Взemi неколцина от моите смелчаци.

– Предпочитам сам. По-малко подозрение буди самецът. Мечовете привличат мечове.

– Там ще срещнеш пратеник от Халкидика.

– Кой е, какъв е?

– Тоя път не знам. Подозрителността около Кантакузин го кара да сменя хората.

– Добре. Щом като ще е дошъл от Халкидика, където се е уединил Кантакузин, това ми е достатъчно.

– Два дена път до Парория, ден престои, два дена връщане, ако всичко мине добре.

– Ще гледам да се върна и по-скоро, мой господарю,

– Пази се, моето момче. Смел си, затова те и пращам, но не се вдавай в излишна смелост. Такива като тебе са ми кръвно необходими. А Парория е противоречива планина, гранична.

ПРАТЕНИКЪТ ОТ ХАЛКИДИКА

Иоан Кантакузин загуби двубоя за цариградския престол при съперничеството с Йоан Палеолог. И за да не загуби и живота, се оттегли в „Светата Лавра“ – най-стария и най-значителен манастир в Халкидическия полуостров. Още повече че Солун беше наблизо и му даваше сигурност, защото в тая именно крепост Кантакузин имаше най-верни привърженици.

А може би доскорошният византийски император винаги е бил раздвоен между политиката и философията. У него са съжителствали еднакво държавникът и мислителят. Ту единият, ту другият е вземал превес, но когато държавникът е действал, мислителят е копнеел за изява. А сега, когато мислителят можеше да си даде свобода в манастирската тишина, държавникът страдеше от бездействие и незадоволено властолюбие.

Покоите на Кантакузин имаха прелестна гледка. Увиснали с целия манастирски кораб на сто и двайсет стъпки над морето, пред тях блестеше Егея. При ясно време в далечината се мяркаха островите Тасос, Самотраки, Имброс, Лемнос, като гърбове на допотопни чудовища. А зад тях невидим се намиреше Цариград – копнежът, угризението, непримиримостта, славата, могъществото. По-наблизо беше широкото устие на река Струма, която хвърляше в морето своите наноси. Още по-наблизо над манастира се издигаше куполът на Атонската планина, увенчана с параклиса на „Светото преображение“.

Кантакузин би могъл да прекарва тук тихи дни, отдадени на размисъл върху усихазма, за който той пи-

шеше усърдно и влюбено, но неговите привърженици постоянно му пращаха вести за положението в империята, за придворните прения, за слабостите в управлението на Палеолог. И така от гържавническа загриженост или лична алчност тези хора наливаха масло в неугасналия огън на Кантакузиновото честолюбие, понеже знаеха, че повторно би ударил техният час, ако Кантакузин би се върнал в Цариград като господар.

Преди пладне пак беше дошла вест от Солун. А дойгеше ли вест от там или от Цариград, целият манастир зашумяваше в трепетно очакване. Какво се крои, какво предстои? Защото и божите раби, каквито бяха монасите, очакваха различни земни облаги, застанели техният преименит гост отново на престола. И сега, малко преди да прокълти за вечерна молитва сумандърът – така тук наричаха двукрилното клепало, което биеше по пет пъти в генонощието, – изуменът бързаше през доксата към царското крило. Пешовете на расото му се мятаха при неспокойния вървеж. Все пак, когато стигна до сводестата врата от пърнарово гърво, украсена с резба, той се спря да си поеме дъх, да провери дали всичко по него е в ред. И чак тогава почукна три пъти с вратното чукче, изваяно от мед във виг на лъвска глава. Три пъти – такъв беше знакът, с който изуменът имаше гостъп до императора.

Почака малко, влезе и застана чинно до вратата.

– Викали сте ме, Ваше Величество.

Йоан Кантакузин беше прав и явно чакаше посещението. Синият му кафтан се чернееше в полутъмната. Лицето му беше замислено, почти строго, с остър нос, тъмни очи и чаталеста къса брада, която придаваше нещо сякаш лукаво на строгостта му. Възбудата, в която се намираше, беше отнела старческият отпечатък от израза му.

– Отче изумене, приближил е часът, когато император Йоан Кантакузин, който смирено стои пред тебе, ще трябва отново да стъпи на арената.

Монахът се прекръсти, направи дълбок поклон, сложи ръце на гърди с израз „дано по-скоро настъпи този свещен час!“.

Кантакузин почукна с пръсти по свитъка, който беше в ръката му.

– Сведенията, които получих, са твърде ценни. Палеолог изпада в безсилие. Тръгнал е сега сам лично да търси помощ при своите роднини там някъде си в Савоя, защото е скован в дългове, а съюзът му с Мурад ще е съюз на мишка с котка.

– Оставил Цариград без властелин? Цариград, на който му трябва само искра, за да пламне? – гледаше изумено монахът.

– Тъкмо тая искра сме ние, отче изумене. Но не знам каква игра може да начене Мурад. Нужен ми е незабавно верен човек, когото да пратя с послание до българския цар Иван Александър. Предишният ми довереник загуби при засада и ме остави, кажи-речи, с вързани ръце. Кой от твоите монаси, отче изумене, би свършил тая трудна работа?

Изуменият не очакваше такъв въпрос и почна да прехвърля в мисълта си качества на хората, които се намираха в обителта. „Монасите са боязливи същества, затова са и подирили закрилата на манастира“ – идеше му да каже, когато изведнъж се досети за едного, приближи се до вътрешния прозорец, подкани и Кантакузин да надникне през него.

Там долу в двора волска кола пренасяше дебели пънове. Неколцина монаси ги разтоварваха. Един от тях, навил ръкавите на расото, сам дигаше и прехвърляше тежки трупи, докато другите монаси ги дигаха двама по двама. Изуменият посочи на императора здравеняка.

– Йеромонах Инокентий. От български произход е. Пътувал е из тамошните планини да събира помощи за църквата. Е, има си някои слабости като всеки смъртен, но е безкористен, а му се е случвало да се бори и с мечка из усойте.

– Българин тук?

Манастирът си е бил изцяло византийски още от преди триста години, когато са го въздигнали, и учудването на императора беше съвсем естествено.

– Бил е послушник в Хилендарския манастир, строен някога от сръбския княз Стефан Неман. Направил момчешка глупост, вкарал в обителта преоблечена мома, а това, нали знаете, е първата забрана в светия полуостров. Изгонили го. Нашите го прибрали, главно защото бил здравеняк, можел да върши тежка работа. Минали са много години оттогава.

– Да имаш свой нрав, това при някои случаи, когато се иска решителност, находчивост, е добре. А особено пък за Парория, където привържениците на моя най-върл враг, сегашния разпоредител на Византия, стават все повече. – Императорът кимна. – А че е българин, и това в случая е добре. Прати ми го, отче игумене.

Игуменът се поклони и бързо излезе, но когато мина през голямата порта, за да влезе в двора, се спря, дори облегна ръка на един от щитовете от кована мед, погарени някога на обителта от император Никифор Фока. „Наустина – рече си, – може би ще е дошъл златен час за мене, стига старикът да се добере отново до престола. Ще поискам митрополитски сан.“

И се забърза към навеса, където монасите прехвърляха труните. В този миг българинът му се представяше като единствен проводник към така желания прелом.

– Отче Инокентий, веднага при Негово Величество!

Инокентий беше започнал да цепи пън. Замахна още веднъж, заби брагвата в пъна, изправи се, смъкна ръка-

вите на расото, поотри длани една в друга и направи няколко крачки с недоумяващ поглед, възрян в изумена.

– Аз, отче изумене?

– Да, бързо!

И докато двамата прекосяваха големия двор, изуменият набързо обясни на йеромонаха за каква отговорна задача е извикан и че се касае за доброто не само на Византия, но и на България, защото един съюз между Кантакузин и Иван Александър може да пресече набезите и на османци, и на генуезци и да ги върне там, откъдето са дошли.

В манастирското пространство се намираше и черкваницата „Кукузелица“. Тя беше посветена на Йоан Кукузел, чиято памет се празнуваше на седмия ден от есента. Инокентий си беше създал привычката да се отбие в тая черкваница и да се поспре пред иконата на Йоан Кукузел винаги, когато му предстоеше нещо необичайно значително. Не защото вярваше, че иконата ще му помогне. „Кукузел е бил монах като мене тук в същия манастир, но е имал красив глас, сам си е съчинявал песните и те са ни останали дар от него, това е всичко.“ Инокентий се отбиваше при Кукузел като при свой земляк. И двамата бяха дошли от Дебърския край, единият столетие преди другия. И тая черкваница „Кукузелица“ беше в мисълта на Инокентий нещо като бащин дом.

Йеромонахът постоя миг в полутъмната пред изображението на Кукузел, каза му наум: „Братко, сега да видим дали ще можем да помогнем някак на татковината“, и се забърза нагоре към покоите на бившия император.

След минутка пред Кантакузин стоеше едър мъж с рядка брада, широко лице, месести устни, пооплешивяла глава и гледаше василевса някак отвисоко, защото доскорошният владетел на Византия беше по-гребен на ръст.

КЛОПКА В ПАРОРСКАТА ОБИТЕЛ

Батил смени три пъти коня си, за да стигне по-бързо до манастира „Света Троица“. Алчо беше оставен още при първата смяна, на връщане щеше да си го вземе. Но и третото добиче нямаше вече сили и когато кон и ездач излязоха из дъбовия лес, изпъстрен с моравите пламъци на цъфналата зеленика, и поеха нагоре към възвишението, където между дърветата се прозираше обителта, Батил отпусна поводите, остави животното да клима глава по каменната пътека.

Високата като крепост манастирска стена скоро се изпречи пред пътника, но той не се загледа в нея, нито в килийните прозорци, които я гупчеха на четиресет стъпки от земята. Познаваше всичко – идвал беше неведнъж за връзка с Византия, докато Кантакузин заемаше престола. Сега щеше да влезе в обителта при съвсем променена държавна обстановка. Сигурно и тук има промени. Внимание!

Батил привърза поводите на коня за станокa пред портата, както винаги беше правил. Едното крило на дъбовата порта, обкована с дебели железни плочи, беше отворено – така е било и друг път. Пътникът мина през дългия сводест проход под сградата, за да се озове в манастирския двор.

Двортът беше празен. Само в стария бряст, който разстилаше клони над черквицата, врабци, скорци, гугутки се готвеха да нощуват и изпълваха манастирското пространство с писукане. Монасите бяха събрани на предвечерна молитва – личеше от осветените черковни прозорци.

Батил се приближи до черковния притвор, лъхна го мирис на запалени восъчни свещи и на тамян, а голи-
таше и молитвеният шепот на богомолците. Влезе, за-
стана под един от четирите каменни стълба, които
подпираха купола.

След малко към него се приближи едър монах с кръгло-
вата полуплешива глава и рехава брада, гледаше го осо-
бено някак и помръдваше в лека усмивка дебели устни:
йеромонах Инокентий.

Пристигнал вчера върху халкидическо муле, което сега
мързелуваше в манастирския обор, представил беше на
изумена своите пълномощия да събира помощи за „Све-
тата Лавра“ и си почиваше, обзет от нетърпеливо очак-
ване да се срещне с пратеника на Иван Александър.

Двамата се спогледаха и всичко беше ясно помежду
им, сякаш са се познавали отдавна. Не си казаха и дума
– трябваше да се чака сгода.

Не мина половин час и на манастирската трапеза Ба-
тил разбра, че всичко тук е променено: нов игумен, нов
проигумен, нови монаси, повечето млади. Естествено,
гранична област откъм земята на българите, с които
предишният владетел е поддържал добра връзка, поне-
же са му помогнали да стъпи на престола, а сегашният
тъкмо затова има твърде подозрително отношение
към тях. И неминуемо – предишните обитатели на
тоя манастир са пратени някъде във вътрешността,
а тук, в тая стражница, са настанени верни хора.

От предишните калугери бяха останали неколцина
престарели. Уви, и те бяха достатъчни, за да се знае са-
моличността на Батил. И той реши да не крие кой е, а
само да преиначи причините на своето посещение. Бил с
тумба приятели на лов за глизани – в тия букови и дъбо-
ви гори се въдят най-егрите и най-месестите, защото
се хранят с жълъд и жир. Дружината ловци се насочила

към малката крепост на Велизар войвода в чука на реката Велека. Там щели всички да нощуват. А той нарочно се отклонил насам, искал да им отнесе глътчица от неповторимата светатроичка билкова ракия, която познавал от своите гостувания в манастира.

Игуменът и проигуменът, между които войводата седеше на гългата маса от бял парорски мрамор, изслушаха учтиво обяснението. Батил им го каза на смесен българо-гръцки, защото владееше не съвсем добре гръцкия, който през тия времена беше дурен език в балканските предели. Гостът можеше направо на български да разкаже, каквото желаше, и игуменът, и проигуменът разбираха български достатъчно – това беше може би и една от причините, задето се намираха тук.

Но от израза и на единия, и на другия, Батил разбра, че едва ли са повярвали на бързо скалъпените поводи. И каква беше тая успоредност, която доведе едновременно тук и йеромонаха от халкидическата „Лавра“, където се е приютил Кантакузин, и оня български болярин, който е поддържал връзката с византийския престол, докато насилникът го е заемал?

Игуменът плесна с ръце и нареди на послушника, който донасяше храната:

– Напълнете още сега бъкел с най-старата билковка, която имаме. Ние желаем нашият приятел Батил войвода да пази добри спомени от планинската ни обител.

А проигуменът се обърна към госта:

– Сега вече ще е късно да потеглиш към Велека, болярно. Колкото и да познаваш пътеките из Парория, нощта прави света друг. Може да се заблудиш. Каним те да преспиш при нас, а утре по видело ще се събереш със своята дружина у Велизар войвода. И толкова по-добре, че не веднага ще вкусиш от нашата билковка,

защото глиганът става по-крехък, когато поотлежи.

Батил и Инокентий не си казаха нито дума през време на вечерята. И двамата чакаха да настъпят нощните часове, когато мракът в природата и сънят на всичко живо ще ги улеснят.

Монашеската вечеря бързо привърши. Благодарствена молитва, прекръстване и всички се разотидоха с взаимни благословии.

Килията, определена за Батил, опираше до килията на проигумена.

– Една от най-удобните – подчерта проигуменът, когато сам съпроводи госта до неговата стая. – Тук приемаме най-скъпи поклонници.

Това съседство не се понрави на Батил. Би предпочел да ношува във всяка друга обстановка, само че на по-отстранено място. Но не възрази. Разделиха се с проигумена при взаимни поклони.

Гостът влезе в стаята си. Масленикът беше запален. При мъждукането му можеше да се огледа помещението. Широк одър, постлан с едровлакнеста вълнена покривка, дъбова ракла, върху която беше поставен масленикът, дъбова маса и два тежки стола. В дъното, издълбан в дебелия зиг – прозорец, обкован с желязна решетка. Шарена черга върху тухления под.

Не се разсъблече, беше нащрек, само че се поуздгна върху одъра и зачака да настъпи сънната тишина, та да направи опит да се добере до килията на Инокентий – точно преди вечерята Инокентий беше влязъл в нея и след миг излезе, за да остави Батил да разбере коя е вратата, която ще трябва вероятно да отвори.

Случи се обратното. Батиловата врата леко скръцна и йеромонахът, бос, влезе на пръсти.

Полуизненадан, Батил скочи, но в първия миг му се прииска да прихне, защото имаше нещо наистина сме-

хобито в това бухалско туловище. Инокентий, подигнал расото, пристъпваше непохватно като птица, която не може да разпери крила, взел цървулите в едната ръка, а другата сложил на устни.

– Ш-ш!

Зашепнаха си, като че се знаят кой знае откога.

– Някой мярка ли се из ходниците?

– Всички врати са вече затворени. Но де да знаеш, калугери лалугери, оченцата им искат да видят, ушенцата им – да чуят.

– Да свършим бързо нашата задача.

– Името ми е Инокентий, йеромонах от светогорската „Света Лавра“, където пребивава Йоан Кантакузин. Сам императорът ми възложи да осведомя пратеника на българския цар за неговото становище.

– Аз съм пратеникът на българския цар. Казвам се Батил, войвода съм на Средечката крепост.

– Така, така! Точно така! Император Кантакузин иска да знае дали българският цар би го подкрепил сега, ако той се върне в Цариград.

– Българският цар заявява чрез мене, че балканските дела трябва да се оправят от балканските гържави и ще подкрепи всякакъв такъв почин.

– Император Йоан Палеолог, сегашният гържател на короната, който страни от такова решение, е изпаднал в безизходица и е отишъл сам лично да търси помощ при папата.

– Това ни е известно. Тъкмо затова съм тук. При отсъствието на Палеолог привържениците на Кантакузин могат да проникнат в двора и да направят преврат. С усилията на българи, сърби и византийци, които са кръвно засегнати, а не с папски наемници, воюващи за пари, могат да се преодолеят опасностите.

Инокентий, който през цялото време гържеше цървулите си в ръка, ги пусна на пода.

– И аз мисля така – плесна с ръце. – Затова приех такова посланичество. От Дебърско съм, братко, разбираш ли, мило ми е.

Батил го хвана за раменете, поразтърси го. Доволен беше, разсеяха се някои негови съмнения.

– Ако при завръщането си Палеолог се позабави волю-неволю...

– Мине ли през наша земя, би могъл да ни погостува...

Инокентий се позасмя, но изведнъж се изопна.

– Нещо сякаш скръцна. Не чу ли, войводо?

Двамата се ослушаха.

– Може би раклата или огърът, стари са. А може някой да е минал през доксата. Във всеки случай утре рано-рано яхвам коня.

– Прав си. Такива вести не бива да се застояват. Бугят огнена опасност и за този, който ги носи скрити в себе си.

Калугерското ухо на Инокентий не беше се излъгало. Стаята таеше предателство: добре прикрита пръстена тръба, въздана в междинната стена, позволяваше да се подслуша всеки говор, бил той шепот. Скръцна вратата на произумена. Чул целия разговор, той побърза да вземе мерки срещу двамата предатели. Те трябваше непременно да бъдат задържани в манастира, за да се осуеят кроежите на враговете на династията.

– Мисля да се прибирам в килията си – каза с нотка на колебание Инокентий. – Досега никой не е разбрал, че имаме обща работа. По-добре е и отсега никой да не знае нищо.

Вдигна цървулите си и като пристъпяше на пръсти, предпазливо откряна вратата. В същия миг я затвори.

– Отвън са се събрали монаси. Обсада!

Със скок Батил се намери при прозореца, опита се да разклати решетката. Напразно! Железните пръчки бяха дебели, дълбоко взидани, а и надолу е същинска пропаст.

– Дяволска клонка! – процеди Инокентий през стиснати устни.

– Цялата работа е да се действа стремително. Те мислят нас да изненадат, ще се опитаме ние да ги изненадаме. Имаш ли оръжие?

– Само костурата ми е в джоба.

– Тогава ей с тия тояги! – Батил посочи краката на масата.

Напънаха се двама, откъртиха всеки по един крак от дъбовата маса.

– Дебелите тояги са по-добри от боздуган.

Батил извади изпод грехата късия си меч, изкован от самоковска стомана. Той му беше неразделен.

– Сега напред! Пропъждаме тия, които ни дебнат пред вратата, и право към манастирската порта. Дано конят ми да си е там! И да не е, ноцта закриля бегълците, шмузваш се в гората. Разбрано ли е?

– Разбрано, войводо! Помогни, свети Кукузеле!

Батил отвори стремително вратата и размахал крака на масата, докато обсадителите да разберат какво става, си проби път между пет-шестимата, скочи от горния ходник на по-долния, оттам скочи в двора и с все сила се затече към портата.

Неколцина от монасите се втурнаха подир него, но не се осмелиха да скочат, а и расото им пречеше. Заслизаха по стълбите. Това даде значителна преднина на Батил.

В същото време Инокентий тупна така здравичко с тоягата един от преследвачите по гърба, че оня се намери на пода и остана да лежи, без дори да изохка. Друг един, изплашен, побягна, вместо да нападне. Така

и Инокентий остана за миг без преследвачи и можа да се втурне по доксата нататък към другото стълбище.

Произуменият, който не беше имал време да разбуди повече калугери, като видя, че бегълците могат да се изплъзнат, грабна дървения чука, заудря клепалото. Прокънтяха тревожни удари, от килиите наизлизаха брати мъже, някои по рица. Но в тъмнината и в бъркотията не беше лесно да се проумее какво става, пожар ли е избухнал, разбойници ли са се появили? Повечето монаси се питаха един други и се шураха по ходника.

В такива случаи секундите са равни на часове. Преднината на Батил му даде възможност да се добере до портата. Тя, разбира се, беше залостена, както се прави всяка вечер. Бързо да се дръпне лостът да се открехне едното крило! Едва можа да направи това и долетяха трима от преследвачите. Батил размаха крака на масата, той беше госта дълъг, за да ги държи на разстояние. Но само секунди, няколко секунди, защото един от тях беше успял да грабне вила, след миг тя щеше да спъне Батиловите размахвания – и тогава всичко ще е загубено.

За щастие, ония монаси, които клепалото изкара навън, улесниха прибежките на Инокентий. Стана трудно да се различи неговата фигура от множеството сенки, подобни на неговата, и той, все така въоръжен с крака на масата, можа да се шмугне в сводестия проход, където Батил размахваше и меч, и тояга.

– Дръж се, войводо! – извика Инокентий и – прас! – вилата изхвърча из ръцете на монаха, който се опитваше с нея да намушка Батил. Страшна сила имаше замахът на дебърчанина.

Сега бяха трима срещу двама, само че двамата разполагаха с дебели тояги и здрави ръце. Преследвачите не станаха, разбира се, преследвани, но отстъпиха към

гъното на свода и се задоволиха с това да викат своите събратя, колкото им глас държи.

Батил и Инокентий се намериха невредими извън манастира. Там си стоеше и конят, вързан за станок. Каква сполука, дошла мимо всяка предвидливост! Когато при свечеряване войводата остави тук уморения си кон, имаше намерение по-късно да го вкара, както е било и друг път, в манастирския обор. Но веднага се озова в черквата, оттам – в трапезарията, после – в килията с проигумена. И по стечение на обстоятелствата забравеното добиче прекара половината от нощта на открито.

Това спасяваше сега два живота. Секунда и двамата, възседнали изгладнялото животно, потънаха в нощната дъбрава, осветявана само от беглите припламвания на прелитащите светулки.

Когато се поотдалечиха и взеха нарочно пътечка, противоположна на истинската им посока, Инокентий промълви:

– Прости ми, свети Кукузеле, май пречуках един божи ратай не по-лош от мен! Това е, че не мога да си измервам движенията. Искях само да го сплаша, да му кажа „къш“, та да побегне, да не ми се пречка, а изглежда, съм го изгонил много по-далеч, чак на оня свят.

– Жилава е калугерската душа, Инокентий, ще се дигне божият ратай, вярвам, знаеш по себе си.

– Мисля тъкмо за себе си и това е най-лошото. Цял парорски манастир от игумен до магер ще свидетелства сега пред цариградския патриарх какво съм зло и вече никъде никоя обител не ще приеме бедния грешник, каквото съм.

– В моя край, там под планината Витоша, местността е осеяна с обители, достойни за тебе. Ненапразно я наричат „Мала Света гора“. Изпълни си

поръчението пред император Кантакузин, па ела. Побратими сме вече.

Зазоряваше се, когато двамата се добраха до една странноприемница. Конят под тях изнемогваше, още малко и щеше да клекне.

– Ех – въздъхна монахът, – да бяхме си взели бъкела с билковката, дето ти подари игуменът, щях да мога да поутоля уморената си и жаждуща грешна душа.

– Аз сменям коня и веднага потеглям нататък. Не те съветвам да се бавиш в тия гранични места. Калугерите от „Света Троица“ ще направят същото, каквото направихме ние, ще се озоват в тая странноприемница. Няма друга наблизо, тук е пътническата връзка. И тогава едва ли бихме се отървали така щастливо.

Батил смени коня, купи кон за Инокентий. На йеромонаха много му се искаше да си пийнат за раздяла, маврудовото беше прочуто в тия краища. Но боляринът остана на своето. Разделиха се не със „сбогом“, а с „добивдане“. Пратеникът на Иван Александър пое на север, пратеникът на Йоан Кантакузин пое на юг.

ВИСОКИ ГОСТИ

Край Дунав винаги е имало топови гори. През една такава шумоляща гора, полъхвана от свеж вечерник гунавец, минаваше голяма конница. Слънцето клонеше към залез и слязло почти до реката, разлициваше върху струите и безброй трептящи нишки от голямото си кълбо.

Ездачите не пренеупускаха, но денят преваляше и ходът им беше бърз. Личеше, че в дружината има знатни лица, облеклото на хората и такъмите на конете издаваха това. А и начело на кавалкадата, както и в нейния край, язدهа силно въоръжени рицари с брони и шлемове.

Изправени на един крайречен хълм, съгледвачите на бдинския княз Иван Срацимир трепнаха. Дни наред от съмнало до мръкнало са чакали да се появи тая конница. Ето я, най-сетне! Дали не се мамят? Не, тя е, нейната многобройност и натруфеност ясно говори. Съгледвачите пришпориха своите мизийски жребци и издалеч през странични пътеки запреупускаха да съобщят в Бдин за приближаването на голямото пратеничество.

Наустина, те не се лъжеха. От своето поклонение пред папата се завръщаше сам византийският император Йоан Палеолог със свита и охрана. Но без да бяха забелязали ония, които ги следяха, византийците също изпитваха вълнение. Когато в далечината при един голям завой на реката се появиха стените на Бдинската крепост, потопила нозе във водата, един от свитата, Себастиан Комнин, се приближи до императора.

– Учудва ме, Ваше Величество, че не са се появили посрещачи. Няма съмнение, пред нас е завзетата от Людовик Анжуйски крепост Бгин.

– Аз също съм изненадан и мога да допусна само че или там не знаят за нашето минаване, или завоеванието на моя близък Людовик е било така ненадейно загубено, както ненадейно беше спечелено.

Императорът спря групината. Налагаше се наистина да се оцени тази доста тревожна неизвестност.

„Какво ни чака в Бгин? Съюзниците маджари или съперниците българи? Да спираме ли тук, или да свием на югозапад към земите на сърбите? Кой ход е по-безопасен?“ Такива бяха въпросите, които всеки поставяше.

– Ваше Величество – изстъпи се Теодор Езекиас, – и хора, и коне са уморени. Скоро нощта ще настъпи, а нощ на открито носи винаги повече изненади за чужденеца, отколкото нощ под покрив.

– Освен това през цялото пътуване ние сме били под прикритието на чужди имена. Тая вест се носи за нас. Кой в малка крепост като Бгин, където сведенията достигат късно, ако изобщо достигат, би допуснал, че пътува самият император на Византия?

– Тази крепост е малка, но е ключова за владението на голното течение на Дунав и на цялата равнина под Стара планина – възрази императорът. – Някога римляните от управителите на тази равнина, наречена Мизия, са избрали свои императори.

Намеси се и Михаил Андроник, който беше най-слушаният съветник на Йоан Палеолог.

– Българите са наши съседи, но не и наши врагове. Добре, нарекохме ги съперници. Това не значи, че не биха дали гостоприемство на скъпи гости на византийския император, за каквито минаваме. Съперниците, стру-

ва ми се, най-много се пазят от предизвикателни постъпки, които биха ги превърнали незабавно във врагове, тъкмо защото си съперничат.

– Добре! – склони императорът. – Но запомнете, всичко трябва да мине, както сме вече уточнили. Аз не съм Йоан Палеолог, а Жан де Ла Мот, историограф на Амагей Савойски; отивам в Константинопол да се запозная с някои исторически книжа, необходими за моята летопис, и да ги сверя със самия император Йоан, братовчед на Амагей. А вие, освен неколцина прислужници и телохранители, сте родственици на Амагей. Ще гостувате на император Палеолог, също ваш сродник. Ти, Севестиан Комнин, си Ролан де Фаверж, ти, Теодор Езекиас, си Етиен де Греси. Дължимо ни е добро гостоприемство. Водачеството поемаш ти, Михаил Андроник, който си вече Родриго де Бонвил.

В това време от Бдинската крепост излезе дружината на посрещачите, които пътниците очакваха или може би не очакваха. Водеше я сам княз Иван Срацимир, облечен празнично, а до него яздеше Батил.

Когато сред рехавия листак на тополите се загаде малкото ято на посрещачите, византийците се преустроиха, излезе напред Михаил Андроник, а Йоан Палеолог яздеше, притулен в кавалкадата.

– Аз съм Родриго де Бонвил – представи се Андроник и се зае да обяснява заученото на лош френски.

– Аз съм Иван Срацимир – отвърна му направо на гръцки бдинският княз. – Моят баща, царят на българите, ме натовари да ви посрещна и да ви отдам подобаващите почести.

Срацимир се взря във византийската конница, изравни се с императора. Непосредствено до него застана Батил.

– Ваше Величество, радост е за мене да Ви приветствам на българска земя.

Какво е това? Значи наистина бдинското владение на Людовик Анжуйски не е било по-трайно от сън! Силно смутени, византийците изведнъж се хванаха за оръжието, готови да бранят своя император.

– Ваше Величество – продължи спокойно Иван Срацимир, – направете ми високата чест да ме придружите до моята крепост. Там за Вас и свитата Ви са отредени най-хубавите ми покои.

Йоан Палеолог размени бързи погледи със своите приближени. Какво друго решение? И мина напред. Той и Срацимир тръгнаха с бавен ход на конете към крепостта, а след тях бяха гвете свити.

СКОК В ДУНАВ

Наистина покоите, отредени за Йоан Палеолог и свитата му, бяха княжески. Цяло крило от крепостта беше отделено за византийците, а благоволенieto на Иван Срацимир стигна дотам, че им позволи да имат своя стража пред своите входи. Князът държеше да предположи византийския император към държавнически разговор. След малко, когато гостите си поотпочинат и се пременят, бдинският княз ги канеше на угощение.

Добрите обноси на Иван Срацимир изостриха подозрителността на чужденците, вместо да я притъпят. Незабавно след като се настаниха, те се събраха на трескаво съвещание при императора.

„Колкото и добре да се държи с нас синът на Иван Александър, самото обстоятелство, че бяхме разкрити, и то дръзко, говори за предателство. Налага се тозчас да вземем мерки за сигурността си. Нямаме много хора на разположение, но двамата най-смели трябва да бъдат отделени веднага, преди бдинският княз да е засилил бдителността си. Ще ги пратим да прегупредят Константинопол за клопката, в която сме попаднали. Иван Александър трябва да бъде заплашен по най-рязък начин. Двамата очевидно не могат да излязат през градските порти, но под прикритието на нощта могат да се спуснат по въже до Дунав. Трябва да действат едновременно и от различни места. Ако единият бъде открит, другият да се измъкне.“

Такова беше светкавичното решение, което краткотрайното съвещание взе без ничие двоумение. Двама-

та смелчаци бързо бяха посочени: Себастиан Комнин и Теодор Езекиас, отлични стрелци, плувци, ездачи.

– Дайте им достатъчно злато, за да се сдобият със силни коне, ако е необходимо и с подкуп – нареди императорът, макар хранилището на ковчежника да беше почти празно. – При добра езда първите наши крепости отстоят на не повече от три денонощия.

Планът уточни и последните подробности: най-сгоденият момент за бегълците ще е угощението, на което подир малко всички ще се озоват. Тогава вниманието и на домакини, и на прислуга, и на стража ще е отклонено.

И така угощението почна. Сам Срацимир посрещаше с учтив поклон всеки от гостите. Всички византийци почетоха трапезата. Поканени бяха и боляри, дошли с бърз ход на конете от близки крепости. Мъжка трапеза. Лееше се прочутото гъмзово, вкусуваше се чуқан овең, печен на шиш пред гостите. Йоан седеше между Срацимир и Батил.

– Моят цар изяви готовност да Ви срещне, Ваше Величество – говореше Батил, главно за да изпробва разположението на византийския владетел, без да се постави в неудобство бдинският княз. – Дошъл съм от Търновград да Ви съобщя неговото желание с пълната почит, която Ви дължа. Ваша воля е дали височайшата среща да стане тук, или в нашата престолнина, или в Средец, моя град, или в някоя друга от крепостите при преминаването Ви през страната.

– Ще помисля – отвърна Палеолог разсеяно. Даваше си вид, че лакомствата го занимават повече от държавните дела.

Седнали в края на дългата трапеза, Себастиан и Теодор надигаха глинените лахари, но скришом изливаха съдържанието им под масата. Като всяко угощение и това почна да става шумно, когато сътрапезниците

се развеселиха от виното. Тогава Себастиан и Теодор се престориха на пияни и като залитаха, се измъкнаха из приемната. Дори за повече достоверност и невинност единият бутна и събори подноса с печена гъска, който прислужникът внасяше, а другият се изправи до стената и като се олюляваше, отпусна се по малка нужда.

Смях между сътрапезниците, сочене с протегнатата ръка, тропане по масата и по пода, подвиквания.

– Нашето вино не е мътеница, ей, момчета византийчета. Огън вино е то, пожарлия.

Но и Батил следеше двамата пияни. И когато се изхлузиха, стана и през странична врата, която водеше направо в двора, излезе. Заслонен под един еркер, скрит в тъмнината, можа да види, че двамата византийци влязоха в жилищното крило, отделено за гостите, и вече без да се клатушкат, без нищо пиянско, бързо преминаха през вътрешния ходник. Даде си сметка боляринът, че тези двамата умело са се престрували. Но защо? Игра ли е от тяхна страна, младежка приумица, или преследват друга цел? Не можеше да ги проследи във византийските покои, не би искал да наруши княжеското разпореждане на Срацимир за тяхната охрана. Озадачен, Батил се качи по площадката на една от бойните кули, изправени над Дунав. Отгоре можеше да се следи не само течението на реката, но – което и целеше войводата сега – да се наблюдават прозорците на стаите, отстъпени на византийците.

Изведнъж – плюф! – водите на реката се разплискаха, като че някой хвърли тежък камък в дълбочината. Батил напрегна зрение. Нищо – нощта беше пълна. Наистина, там из върбалака някакъв гънер седвижише по течението. Голямата река винаги е влякла клонаци и коренаци. Грабне ги от стръмния бряг, където вълната се блъска, повлече ги, тътри ги из крайбрежните шу-

браки, докато ги изхвърли върху някой нанос. Батил се взираше в тъмното неразлично петно. Стори му се само, че то сякаш се движи по-бързо, отколкото би се движил гънер, тласкан от течението.

Стресна го тревожен рог – рогът от крепостната стена Миг и се разнесе вик;

– Беглец под стената! После втори:

– Насам! Насам! Към рова!

Батил чу чаткане на бързи стъпки и подгъркване на брони. Разбра, че стражите са се втурнали напътък да гонят някого. Обърна очи към реката, където плуваше гънерът. Та той се движи твърде бързо, твърде бързо.

Изведнъж в главата му изплува съпоставката с главата привидно пияни. Виж ги ти, хитреците!... От моя миг на просветление нямаше вече никакво време за губене. Плувецът, когото взе за гънер, се отдалечаваше бързо. Докато Батил се спусне по стълбището и се опита да предприеме каквото и да е, беглецът ще е изчезнал в криволиците по брега. Иди, че го гони после!

Войводата отстъпи няколко крачки и като се засули, прескочи зъберите на бойниците и се метна в реката със сляпата надежда да попадне в колкото се може по-дълбоки води.

Дунав е велика река, преброжда материка, събира струите на много реки, водите му са дълбоки. Като изплува из дълбините, Батил разбра, че е невредим, взе и огледа се. Там пред него върху равната водна шир се чернееше точката, каквато представляваше главата на беглеца, съзираха се бързите размахи на ръцете.

Предстоеше трудно състезание. Византиецът се е учил да плува във водите на Босфора, Батил се е учил да плува във водите на Искъра. Само че Искърът е много

по-стремителен и коварен от Босфора – скали, въртоци, подмоли, – трябва да си повратлив.

Започна гонитба, при която и гонен, и гонещ знаеха, че един от двамата е осъден, а може би и двамата.

Най-сетне Батил застигна византиеца, позна го – Севастиан Комнин. Заповяда му да излезе на брега. Разбира се, беглецът нямаше и намерение да се подчини, напротив, упорито плуваше, стиснал кама между зъбите.

Начена гвубой, който не може да се опише. Най-напред трябваше да се отнеме камата от ръката на противника. При такъв противник, първокласен плувец, това беше борба с двойна гибел – да бъдеш прободен или да бъдеш удавен.

Батил разчиташе главно на повратливостта си. Най-сетне успя да хване ръката, която замахваше с ножа, и мигновено я захпа при китката. Комнин не можа дълго да издържи, пусна камата, инкрустирана със сребро. Беше я получил от самата императрица майка със заръката „да пази моя син императора“, когато потегляха за посланичеството при папата. Дунав прибра в дълбоката си пазва скъпоценното оръжие и може би още го пази, затлачено в пясък и тиня.

На Батил му полекна, борбата ще се води вече при равни възможности. Но предстоеше тежката задача да бъде принуден беглецът да излезе на брега. Витошанецът си спомни, че като момче се е надигравал с други момчета да мерят кой по-дълго време ще стои без въздух под вода във вировете на Искър. Често пъти той е излизал победител и току сграби византиеца за краката, повлече го към дъното.

Това, разбира се, не помогна, беглецът се изхлузи и може би сам Батил щеше да стане жертва на този опит, защото по едно време Комнин се озова отгоре му и го притисна. Батил остана без дъх под водата, но

и Комнин остана без дъх, също под водата. И може би борбата щеше да продължи така до пълното изтощаване на двамата и те щяха да бъдат завинаги увлечени в дълбините на вечната река, ако изневиделица не долетя гневен вик откъм брега:

– Ей, вие там, двамата, дето ми крадете сомове, я се махайте! Че като гойда с лопатите!

Един рибар от покрайнините на Бдин прикрепял кошове в плитчините да лови сомове и от време на време през деня и през вечерта идвал да прибере улова.

– Човече – извика му Батил, – скоро лодката, касае се за човешки живот!

Така беглецът беше изгребан из реката като голям сом и върнат мокър в крепостта.

Другият беглец, Теодор Езекиас, когото стражите веднага откриха под градската стена, подгонен от двете страни, лесно бе заловен в шубраците край рова.

ДВУБОЙ СЛЕД ГОЩАВКА

Угощението в чест на Йоан Палеолог и свитата му продължаваше. Макар че на бдинския владетел беше съобщено за гонитбата на двамата бегълци, Срацимир не прекрати веселбата, напротив, нареди да бъдат извикани свирачи с гъдулки, гайди и кавали. Даде само строго нареждане, когато бегълците бъдат заловени, да не им се нанася зло, да бъдат доведени тук на угощението. А сам той се изправи пред гостите и понеже имаше звънк глас – наричаха го „княза със свиленото гърло“, – запя при съпровода на свирачите, за да покаже пред византийците не само колко топла е крайдунавската душа, но и да им намекне за своята лична човечност.

Човечността си той подчерта и когато в гостната въведоха бегълците с вързани ръце. Свирачите изведнъж млъкнаха. Болярите наскочаха обидени, готови за разправа. Наскачаха и византийците, заобиколиха своя император, решени да се отбраняват може би с цената на живота.

– Развържете ги! – заповяда Срацимир на стражата. – Заемете местата си на трапезата, вие сте смели хора – заяви след това на бегълците.

Между болярите настъпи смущение. Някои приеха мекотата на княза за благоприлична, някои я порицаха и искаха незабавна строгост. Византийците, събрани около Йоан Палеолог, стояха стъписани, очакващи.

– Разберете, Ваше Величество – отпрати пряк поглед Срацимир към Палеолог, – моят дом не е крайпътна странноприемница. Нека Вашата особа отпочине, нека Вашата свита и Вашите коне наберат сили. Но вие бяхте при папата да го молите за подкрепа. А кога-

то да се завърнете в Константинопол, Ви се наложи да минете през нашата страна, предпочетохте да се укриете под престорено име. Нарушихте правилата на гостоприемството. Това е нищо. По-важното е да няма скритост между двете ни държави. Опасността е една: Мурад. Само че Вие не потърсихте нашата подкрепа, защото ни дължите заграбените градове Айтос, Ямбол и немалко други селища. А между Вашата империя и нашето царство е необходимо съгласие. Осемстотин хиляди лакти гранична земя все пак. Спомнете си, че моят баща по свой почин внасяше във Вашето съкровище хиляди перпери, за да може император Йоан Кантакюзин да построи флота, която да пресече попълзновенията на Мурад през Протоците. Но Вашите разпри за престола отведоха Мурад в тила Ви.

– Аз съм император на Византия и не позволявам на когото и да било да ми прави упреци – гаде си възмутен вид Йоан Палеолог. – Благодаря за гостоприемството, предпочитам да продължа пътя си още сега.

Йоан Палеолог възбудено тръгна да излиза. Неговите велможи го последваха. Но в гъното при свода по знак на Батил стражите кръстосаха копията си, препречиха излаза.

– Как? Затваряте пътя на императора на Византия? – изкрещя Палеолог.

– Тогава с оръжие, Ваше Величество! – извика Михаил Андроник и хвана меча си.

– Да, с оръжие! – изтегли меча си и императорът.

– Ваше Величество – приближи се с бавни спокойни крачки Срацимир, а с него и Батил, – би било самоубийство. Вашите хора, уважавам храбростта им, са неколцина, ние сме цяла държава. Не би било и почитено от наша страна.

– Ще последват държавни наказателни мерки – тропна с меча си по каменния под Йоан Палеолог. – Ние сме дълбоко обидени.

– Обигените трябва да сме ние, Ваше Величество. Но за да завърши спорът почтено, както е редно между князе, предлагам ви дубой. Един срещу един. Кой от вас, войводи – обърна се Срацимир към болярите, – желае да премери меча си с един знатен византиец?

Всички боляри, и по-млади, и по-стари, излязоха напред. Всеки негодуваше вътрешно срещу византийците и не можеше да не оцени благородния замах на бдинския княз.

– Принуждавате ме да избирам, соколи мои – усмихна се Срацимир.

Излезе още по-напред Батил, коленичи пред своя княз.

– Добре, Батиле, стари друже, бъди ти!

Византийците окръжиха императора. Да приемат ли? По-добре да, това е все пак изход, обществено загължаване на бдинския властелин, той би се изложил пред всичките си боляри, ако не го спази.

Излезе напред Михаил Андроник, беше отличен сабляр, а освен това Севастиан Комнин беше успял да му посочи своя преследвач в дунавските води. Андроник имаше желание да се разплати с Батил, пък и разчиташе на умората му след боричкането в Дунав.

Сам Срацимир бутна масата, на която стояха лакомствата, извърна я, събори на плочника съгдините, струпани върху нея. Откри се пространство. Велможи и боляри се отдръпнаха, оставиха в средата на кръга гвамата съперници.

Всеки вдигна меч, опря го в челото си, поздрави своя княз. И почна дубоят. Стоманата на тежките мечове зазвънтя. Андроник имаше меч от лотарингска стомана, папски гар, при това благословен с ръката на самия глава на Западната църква. Мечът на Батил беше самоковски. Блясваха светкавиците на ударите. Ту единият боец налиташе, ту другият. Силите бяха равни, умението еднакво.

Но предположението на Михаил Андроник се оправда. Батил скоро почувства, че силите му намаляват. Стъпките му станаха тромави или поне по-твърди, не така котешки ловки, както го знаеха другарите му и сам Срацимир.

Едно такова не достатъчно гъвкаво движение и византиецът успя да докосне българина, сръза от горе до долу кожата му до лактанка. По гърдите под зиналата греха се очерта кървава рязка. Лицата на византийците просияха. А българите се спогледаха с уплаха, защото разкъсаната греха затрудни още повече движенията на войводата.

– Батиле! Братко! – изплъзна се из устата на Срацимир.

Този призив сякаш стресна каления витошанец. Той стисна меча с две ръце и без да се варди, нанесе на противниковия меч удар, може би отчаяния удар, с последните набрани сили. Андроник не го очакваше, мечът му изхвърча; отърколи се звънко в краката на Срацимир.

Трябваше да се видят ужасените очи на Андроник и жалките лица на неговите сънародници. Войводата можеше да прободне своя противник. Рицарският двубой му даваше това право. Не го извърши. Олюля се за миг, но се съвзе, направи крачка към Иван Срацимир и сложи меча си в нозете на княза, а от гърдите му капеха върху плочника едри капки кръв.

Срацимир се наведе, дигна двата меча. Единият погаде на Батил, другия, Андрониковия, погаде на императора.

– Спорът завърши, Ваше Величество.

– Не. Не е завършил – поклати гневно глава Йоан Палеолог. – Може би именно в този час флотата на моя братовчед Амадей от Савоя е пред вашите брегове. Спорът едва сега започва.

– Разбирам от думите Ви, че ще ми гостувате по-дълго – отвърна Срацимир със сдържан гняв и излезе из приемната.

Последваха го един подир друг всички боляри.

ДВАМАТА ПОБРАТИМИ СЕ СРЕЩНАХА В ДВОРЕЦА

Нейде през нощта Батил възседна своя Алчо и полетя към Търновград. Отнасяше две бързи вести: уви, и двете лоши.

Алчо беше умен, предан и буен жребец. Батил го обичаше най-много от всички свои коне. Но сега му се наложи да злоупотреби с неговите сили. Препускаше през гори, хълмове и долове, спускаше се по урви, преброждаше потоци, диреше най-късите и често най-трудните преходи, само час по-скоро да стигне.

Все пак по средата на пътя Алчо трябваше да бъде изоставен. Като мина Огоста, Искър и Вит, като наближи водите на Осъм, конят вече не изпълняваше волята на ездача, клатеше глава, пръхтеше, изнемогваше. И Батил похлопа на първата странноприемница, която му се мярна.

– Преди зори искам да стигна в Търново.

– Нямам бърз кон, твоя светлост.

– Дай ми най-добрия, който имаш. А моят, да знаеш, никому не бива да бъде заеман. Ще дойда да си го прибера утре-гругиден.

– Конете ми са изморени, все от път са дошли, твоя светлост.

Батил сам влезе в обора, избра между четирите коня, които зобеха, най-дългокракия, бързо му прехвърли Алчовото седло, остави торбичка перпери в ръцете на стопанина.

– Внимавай, твоя светлост! Страх ме е, добичето няма да издържи.

Наистина животното не издържа. При завоите на Янтра под престолния граг подви колене и легна, издъхващо в праха на пътя. Зазоряваше се, цяла нощ ездачът не беше се спрял. Сега заузкачва пеш последните височини.

И трябваше госта силничко да викне, за да разбуди стражите от мостовата кула: по разсъмване дрямката е неудържима, дори когато не си на своя одър, а си нахлузил ризница върху кошулята.

– При царя!

– Царят е в покоите си, нощ е още.

– На моя отговорност. Аз съм Батил, първенец на Средеи.

Подвижният мост се спусна, желязната решетка се вдигна. Войводата мина бързо покрай стражите и се заузкачва към чертозите на Иван Александър.

Царят го прие в спалнята си, обезпокоен от това ранно посещение.

– Тревожни вести, царю мой – коленичи боляринът. – Ида направо от Бдин. Наистина князът постигна главното, успя без усложнения да даде гостоприемство на Йоан Палеолог, но византиецът отказа да води разговори за сътрудничество и което е по-лошо, заплаши ни със своя братовчед Амагей Савойски, който бил на път с флота да нападне нашето черноморско крайбрежие.

– Нашествие и по море, когато Мурад е пред прага ни?

Тъмни сенки минаха през очите на царя, челото му се изпъна, почна да го трие с дългите си слаби пръсти.

– Може би савойците са вече пред Несебър, господарю.

– Градът е добре защитен. Стените му са яки. Само че нашите хора са малобройни. А войската ни е събрана, знаеш, на юг от Крън, за да усмирява мислите на Мурад и на неговия неутолим пълководец Лала Шахин паша.

– Жалкото е, че смъртта свари така рано твоя зет Стефан Душан, царю. Инак заедно с него...

– Да, не знам как ще се оправи сестра ми Елена, нещо не върви там, почва да се разпада голямата Душанова държава. А и на нас не ни е леко. Виждаш, един път Палеолог ни грабва Ямбол, втори път Людовик Анжуйски напада Бдин. Едва изгоних византиецата от Анхиало и Несебър преди две лета, сега пък неговият братовчед, савоецът, иска да си ги присвои. А и Драгота, несебърският войвода, застарява, не го бива вече да върти меч. Пък и челядта му е женска. Да имах там такъв като тебе!

– Разреш ми да отида, царю мой! – подскочи Батил със своята неукротима поривност. Но се запря: – Само че в Бдин твоят син и мой дружник Срацимир чака заповед, за да постъпи с император Палеолог според волята и мъдростта ти.

Иван Александър се замисли,

– Ще пратя друг в Бдин. Добре е Йоан Палеолог да ни погостува. Гостоприемството на моя син е княжеско, а и ще ни трябва залог за приличното държане на савойците, щом като сам Палеолог ги е помамил да дият частие през четири морета в нашето.

Така младият неспокоен витошанец се видя натоварен с нова, нелека задача. Като излезе из двореца и тръгна надолу към конюшната да си избере жребец, до ушите му стигна гласовият спор на познат охридски изговор.

– Трябва да видя царя, важно е, разбирате ли човешки?

Батил се взря и – гледай ти! – там, при входната врата йеромонах Инокентий, целият в прах, се опитваше да убеди стражите да го пуснат в двореца. Монаси проми често се мяркаха пред портите на крепостите, стражите ги гледаха с недоверчиво око. И особено пък дворцовите стражи! Как да хванат вяра, че моя дебел нечист калугер има какво да каже на царя?

– Пуснете го! – извика Батил и се затича да посрещне Инокентий.

След миг двамата се презърнаха пред недоумяващите погледи на пазачите.

– Казах ли ти аз, братко, какво ще ме чака в „Светата Лавра“? Да, да, патриаршеска вула! Изгонен от ВСИЧКИ обители във Византия! Монах разколник, опасен и за църква, и за държава! Помогни, свети Кукузеле, на грешния божи роб Инокентий!

– Е, нищо, тук си добре дошъл! – тупна го Батил по рамото и усети ръката си направена. – Хайде с мене към нови подвизи!

Инокентий се ококори, а месестите му устни изрича доволна усмивчица, която се сля с рехавата брада в нещо дяволито.

– Но по-напред да видя царя, да му кажа, че Кантакузин се е разколебал. Той е май старичък вече за смели стъпки. Освен това през Протоците са минали савойски кораби, пълни с наемни рицари – французи, германци, англичани, италианци. Техният главатар граф Амадей се е срещнал с императрицата Анна Савойска, бащина му сестра. Приближените на Кантакузин се побояли, сметнали, че при наличието на савойските кораби е по-благоразумно да се изчака. А старият император узнал, че савойците разполагали с някакво си ново оръжие, от никого не виждано.

– Тъкмо към савойците ще те отведа, побратиме.

– Към тях ли?

Устните на калугера се поразмърдаха уплашено. Той попина брадата си, но след миг се усмихна. – Защо пък не? Хайде!

– Преди това ела да идем при царя. Това, което ми съобщаващ, не е весело; той го знае, но нека го чуе от тебе самия.

ТАКА НЕСЕБЪР СЕ ПРЕДАДЕ

Савойците изпревариха гвамата побратими. Спрели конете на едно възвишение, откъдето се обхващаше целият Несебърски залив заедно с малкия укрепен полуостров, Батил и Инокентий гледаха унило гвайсетината кораба, хвърлили котва в тихите води. Флаговете, които се вееха по тях, сочеха, че са чужди, вражески.

Батил не можеше да си прости своето закъснение. Мислеше, че отбиването в странноприемницата край река Осъм, към която гвамата с Инокентий се отправиха първоначално, за да си прибере войводата своя Алчо, е причинила непоправимото забавяне.

Не. Враговете бяха нахлули може би в същата оная нощ, когато Йоан Палеолог заплаши бдинския княз с противомерки.

Нощта беше тиха, безлунна и тук, както и край Дунав. Водите на морето леко клопотяха в скалите под несебърските стени. Множество гребни лодки безшумно се приближиха. Нямаше никаква светлина по тях. Наредиха се като огърлие около малкия полуостров.

Часовите, които обхождаха външната крепост от кула до кула, не подозираха какво се крои там в нощния залив на няколкостотин лакти от градската стена. А някои от стражите дори си погремваха, полуизлегнати зад бойниците.

Заградили полуострова, хванали го в клещи, лодките пуснаха котва и зачакаха в пълно безмълвие.

Когато морският кръгозор избледня, обагри се в утринно зарево, лодките се откροиха в дрезавината и

градската стража с изумление откри, че имат непознатите очертания и са пълни с въоръжени мъже.

Екна тревожният рог в крепостта. Разтичаха се войниците, разбудиха се гражданите. Всички плахо нагнаха иззад бойниците, не знаеха какво ги очаква.

Сънен, Драгота бързо се качи на главната кула. И той самият не познаваше моя вид лодки.

– Навярно са трапезундски лази, плячкосвачи – сподели със своя помощник, Велислав войвода.

Велислав дигаше рамене. Питаше се как да оцени тая странна засада.

– Спуснете нашите аламани и ги разгонете! – заповяда несебърският владетел.

Велислав сам възглави отпора. Бойците излязоха от пристана под крепостта, втурнаха се към аламаните, избутаха ги в морето. Със своите бързи аламани несебърци и друг път са се справяли с пиратски набези.

Откъм нашествениците се чу някакъв пукот и в същия миг водачът на първия аламан падна възнак и смъртно захърка. Втори пукот и предният боец от следващия аламан се олюля и строполи в нозете на своите другари. Трети пукот и стотникът, който ръководеше спущането на аламаните, се срина като празна греха, изгубил свяст, а из устата му бликна кръв.

Каква беше тая поразия? Лодките на противника са по-далеч от всеки хвърлей на арбалет, никаква стрела не е прелетяла. Страшен смут обхвана несебърци. Бойците, толкова калени мъже, наскочаха в морето, бягаха да се укрият зад градските стени. Аламаните се олюляваха празни. Велислав войвода беше изумен не по-малко от всички – и тия, които бягаха от аламаните, и тия, които стояха зад зъберите на градската стена.

Силен властен глас се понесе откъм обсадителите:

– Можем да избием всички ви. Ще сторим това, ако до пладне князът, вашият пръв повелител, не се яви да преговаряме. Вдигнете бяло знаме на княжеската лодка, инак убиваме.

Гласът говореше на гръци и мнозина го разбраха, защото само преди две години тук се разпореждаше наместникът на Йоан Палеолог.

Отчаяна тишина зацари в крепостта. Жените прибраха децата в домовете и затвориха дървените капаци, мъжете се събираха на тумби в приземията и дори най-опитните, най-странствалите напразно се стараеха да гадаят откъде иде невероятната сила на вражеското оръжие.

Мъчително съвещание на Драгота и болярите в дома на несебърския велможа.

„Тези непознати нашественици разполагат с някакво сатанинско убийствено средство. Почти всичките ни петстотин бойци са слисани, ужасени. Обкръжени сме, не можем да поискаме помощ от вътрешността на страната. А по кръгозора вече се появиха мачтите на многобройни кораби, които се приближават необезпокоявани. Как така се разпадна изведнъж вярата ни в нас самите? Смело изгонихме наместниците на Йоан Палеолог само преди две години, а сега? В името на нашата челяд трябва да се направи жертва. По-добре неколцина, отколкото всички.“

Драгота прие да се пожертва.

– Стар съм. И без това животът вече ме напуска. Поне да помогна на своя град!

Не минаха три часа и на пристана старият войвода се прощаваше с разплаканата си челяд – жена и две дъщери. По-голямата, мома вече, Рагуша, беше сякаш разгневена, че баща ѝ е приел поражение решение. Хем сълзите гледжосваха бадемовите ѝ очи, хем черни свет-

кавици минаваха през погледа ѝ и като че се предаваха на враните ѝ коси, навити на кравай над главата.

– Бог на помощ! – каза Драгота, като се качи на аламана, на който, вързана на копие, се вееше бяла кърпа. – Велислав войвода и протопрезвитер Климент оставям за заместници – проузнесе високо, за да го чуят всички, и изпращачи, и струпаното горе по зъберите на стената население. – Каквото и да се случи, с войводата и презвитера ще трябва да гируте изход.

Аламанът, теглен с лопатите на четирима гребци, се отпрати към лодките на обсадителите. Драгота стоеше прав в него.

На главния кораб, където несебърският първенец беше отведен, при барабанен бой и зов на фанфари го посрещна сам Амагей. Беше облечен, както винаги, в зелено копринено кадифе, затова неговите хора го наричаха Зеления граф. Драгота пристъпи бавно, защото макар решен на всичко, усещаше слабост в краката.

– Сеньор – каза Амагей властно на гълголец френски, – отсега аз съм господар на града. Ако гържите живота на гражданството да е запазен и къщите ви да не бъдат опожарени, ще ни броите незабавно десет хиляди златни перпери. Освен това ще дадете подслон и прехрана на моята войска.

Тълмач преведе на гръцки думите на графа. Драгота се опита да възрази, че исканият откуп е твърде голям; че градът е добре укрепен, има запаси от вода и храна и че макар обсаден, може да устои дълго и да разчита на помощ от други български крепости. Амагей само каза:

– Или-или. Ние имаме оръжие, което може да хвърли в бягство и най-голямата войска.

Драгота беше тук тъкмо защото познаваше пъклената мощ на това оръжие. Ако би упрствал, би било

игра на смърт. Десет хиляди перпери не са кой знае какво. Пари се губят, но се и печелят. А с тоя откуп всъщност се купува време. Ще се яви навярно изход, никоя безизходица не е вечна.

И прие.

Така Несебър се предаде. Водени от самия Драгота, войниците на Амагей минаха тържествено през града с барабани и фанфари. Някои от тях бяха въоръжени с арбалети. Но други, ония, които имаха най-богата броня, носеха някакви железни дълги тръби на рамо с устие в единия край и нямаха колчан със стрели.

Несебърци, изпокрили се по домовете, надзъртаха боязливо иззаг затворените капаци на прозорците.

Час след това шествие под заплахата на смъртно наказание, известно на гражданите с барабани и глашатаи, трябваше всички да предадат оръжието си на новия владетел. И на общинския площад почнаха да се трупат върху камари лъкове и стрели, мечове и копия.

А Драгота заедно със семейството си беше обявен за заложник и задържан под савойска охрана в собствения му дом.

ЧЕТИРИ ЧЕБЪРА ГРОЗДЕ

Двама неугледни селяка, единият тънък, висок, другият едър и въздебел, повели две магарета, на чиито хълбоци се крепяха чебъри, се движеха бавно, бих рекъл, свойски по провлака, който съединяваше сушата с полуострова, където издигаше крепостните си стени Несебър.

При входната порта савойската стража ги спря. В града не можеше да се влезе, нито да се излезе от него без внимателна проверка и преценка на десетника вратар. Разбира се, тази проверка се извършваше повече мимически, защото савойската стража не знаеше български, а българите не знаеха нито един от езиците – френски, италиански, немски – на страните, откъдето нашествениците наемници бяха дошли. Все така влизащият или излизащият трябваше някак да удостовери пред вратарите какво е вършил или ще върши.

И двамата нечисти селяни бяха подложени на разпит, естествено. Но кошовете, пълни с грозде, проведени на магарешките хълбоци, говореха доста ясно.

– Грозде продаваме, грозде – повтаряха селяните.

А пазачите се задоволиха да си вземат по чепка и да боднат с алебардите си задниците на магаретата, които подскачаха и хвърляха къчове.

Така двамата селяка се намериха в крепостта. Те меглеха поводите на уплашените дългоухи по тесните криволичещи улички, оградени с долепени една до друга къщи и викаха:

– Грозде има, сладко грозде! Димят! Резекия!

Но градът пустееше. Прозорците на къщите бяха мъччаливи, пътните врати затворени. Само чайки прелитаха над покривите, кацаха по тях, а кръсците им бяха като проплакване или ваикане.

Мярнаха се четири деца, заиграни на ашици в загънена уличка под крепостната стена. Те бяха сякаш действениите обитатели на града, ако не се смяташе патрулт от трима тежко въоръжени савойци, които се загадоха откъм една улична свивка.

– Грозде, сладко грозде! – викнаха селяните при появата им.

А патрулиращите се наведоха над чебърите, взеха си и те чепки грозде и отминаха, като хвърлиха строго око на селяните.

Така двамата стигнаха с магаретата до голямата черква.

– Тук е – рече единият, по-слабият. – Ще надникна. Ти почакай. Ако някой рече да влезе след мене, извикай: „Грозде, грозде“.

– Добре! – кимна другият. – Ама не се баби. По-слабият забързано влезе в черковното преддверие, дебелият хвана поводите на магаретата и се заозърта.

Досетили сте се, не се съмнявам, че по-слабият, височък селянин е Батил войвода, а по-едрият, дебелият – йеромонах Инокентий. Те нямаха друг начин да проникнат в завзетия от савойците Несебър, освен като оставят конете и грехите си в една селска колиба там по пътя. Срещу торбичка сребърници заеха от обитателите ѝ магаретата с чебърите и по една скъсана кошуля с гащник.

И ето ги, добраха се до главната църква с надежда да узнаят нещо за участието на Драгота от протопрезвитера отец Климент.

Батил бързо влезе в преддверието. Там се спря, огледа вътрешността на църквата, преди да проникне в нея.

Църквата беше празна, само под олтарния свод в пресията светлина, която проникваше през високите прозорци, живописец, покачен на стълба, довършваше изписването на светец.

Батил се позагледа в изображението, но повече се взря в художника.

– Майстор Божине!

Възклицанието на войводата беше изблик и на радост, че вижда стар познат, и на учудване, че го вижда именно тук.

– Я! Батиле! – скочи от стълбата зографът. – Как си попаднал в моя злочест град?

– Ще ти обясня, само че по-напред ми трябва пропрезвитерът.

– Живее тук отзад в черковния двор.

– Благодаря!

Батил понечи да излезе, но се поспря, погледна стенописа.

– Майстор си, Божине. И какъв!

– Е, който е учил в Константинопол! Да, да, Константинопол!...

– Прощавай! Бързам – ахна Батил и с два скока се намери вън.

Божин се загледа в гърба му и разбра по дрипавия му селяшки вид, че войводата, когото знаеше от по-преди като буен, своенравен, е отново на път към някое опасно поръчение.

За щастие, Батил можа веднага да срещне пропрезвитера. Прав до писалищна стойка в своя трем, той преписваше усърдно църковна книга.

– Отче Клименте! – изправи се пред него боляринът. Тревожно изненадан, свещеникът вдигна очи и се загледа в тоя окъсан селяк, когото за първи път виждаше. – Аз съм Батил, владетел на Средечката крепост. Пратеник съм на царя.

Протопрезвитерът се заозърта плахо и бързо въведе Батил в дома си.

– Човек вече не знае от коя пролука какво око те гледа – прошенна. – Поседни! – подаде на госта трикрако столче.

– Нямам време – каза войводата и мина направо към задачата си: – Трябва ми среща с Драгота, отче Клименте.

– Невъзможно, синко. Невъзможно. Та ти не знаеш ли, че добрият Драгота е в домашен затвор с цялото си семейство?

– Никой ли не прониква до него, отче?

– Никой.

– Кой му носи храна?

– Савойците.

– А черкува ли се?

– Досега не е влязъл в черква и никой свещеник не е бил допуснат до него. Народът е уплашен, виждаш, градът пустее.

Батил се взледа в протопрезвитера. Между веждите му се беше издълбала тая бразда, която издаваше неговата напрегнатост, а синият му поглед идеше издълбоко като из кладенец.

– Трябва да се устрои бягството на Драгота, за да се вдъхне вяра у народа.

– Има денонощна стража пред неговия дом.

– Тъкмо затова. Къде се приготвя храната му?

– Хлебарят, месарят, градинарят.

– Имаш ли свой човек между тях?

– Продавачът на зеленчук ми е братов син.

– Отлично. Ще напишеш на Драгота да бъде готов утре и да чака през нощта по първи петли. Ще навиеш писъмцето на фитил и ще го пъкнеш в пъпеша, който ще бъде пратен на велможата.

Въпросите и нарежданията идеха така бързо един след друг, че свещеникът, макар да кимаше, стоеше като слисан.

– Но как ще стане бягството? – попита ургижено.

– Ще се справя. Савойците са в настъпление, не чакат изненада отвън. Нощите са тъмни.

В тоя миг се чу викът на Инокентий: „Грозде-е, грозде-е!“.

– Нито дума никому – пошепна Батил и изхвърча из протопрезвитерския дом.

Нов патрул от трима савойци се беше задал по улицата. Инокентий, за да не се издаде дори с поглед, клекна и взе да пристяга вървите на цървулите си.

Батил се мярна, отиде несмутимо при магаретата, дигна единия чебър, метна го на гърба си, отнесе го в черковния двор.

Един от патрулиращите извика:

– Стой!

Все едно, че не беше го чул, войводата остави коша на земята до входа на черквата, върна се при магаретата, дигна още един чебър, пренесе и него в двора.

Савойците, озадачени или поне любопитни, почнаха да ровят из гроздето. Нищо нередно.

– Къде го носиш? – обърна се единият от тях към Батил.

Войводата долови въпроса, макар че беше казан на непознат език, но се направи, че не разбира, после, уж досетил се, изведнъж почна да обяснява със знаци: черквата, кръста, молитвата.

В тоя миг – джангър! – издрънча стомана по каменната настилка. Докато Инокентий развързваше и отново връзваше цървула си, късият му меч, скрит под кошулята, се изхлузи. И тъкмо монахът рече да се изправи, стоманата звънна върху плочника.

– Свети Кукузеле! – промълви отчаяно мнимият селяк.

Наистина, той побърза да прибере оръжието, но късно – савойците бяха видели меча и пристъпваха с насочени пики. Двойна несполука: не стигаше, че двамата бугеда подозрение с появата си, а и всякакво носено оръжие означаваше смъртно наказание.

– В черквата! – успя да изкомандва Батил. Той и монахът се втурнаха в Божия дом: там нямаше никой освен Божин, каквото и да стане, поне за кратко време едно сбиване ще мине незабелязано от тия, които шарят из града, въоръжени до зъби.

– Савойци! Скрий се! – извика войводата на зографа, преди патрулът да беше нахлул.

И почна неравен ръкопашен бой, отначало в преддверието, след малко под купола на храма. Божин се беше притаил зад кръстовидната чупка при олтара. Инокентий не боравеше умело с късия меч, но високият меден свещник в ръцете му доби съвсем ново предназначение. Единият савоец бе пухнат по главата, шлемът му се наби някъде до ушите и той се строполи като чувал. Другия мечът на Батил го прониза. Третият, разбира се, вдигна ръце с надежда поне животът му да бъде пощаден. Парче от собствената му рица, напъхано в устата му, ръцете и краката му здраво вързани с ремъците от гащите на неговите повалени побратими – и работата беше почти свършена. Оставаше да бъде пренесен там, в преддверието, та Божин да се измъкне през вратичката за олтара и да не попадне под подозрение.

– Сега моята е решена – затюхка се художникът, госта уплашен.

– Напротив, Божине, след малко ще се появиш откъм чупката на улицата, ще си подсвирваш, за да те чуят и видят всички наоколо, и влизайки в черквата, да си

гледаш зографията, сам ще вдигнеш тревога, ще развържеш вързания, ще се погрижиш за другите гвама.

– Стига да не са предали богу дух – промърмори Инокентий. – Свети Кукузеле, прости на бедния си земляк, че превърна Божия дом от място за опрощение в място за разправа!

Докаато Божин се измъкваше през олтарния изход, монахът постави тежкия меден свещник пред иконостаса и побърза да помогне на Батил да изсипе гроздето от чебърите в кръщелния купел.

После, привързали кошовете за хълбоците на кротуващите магарета, хванали поводите им, гвамата мни-ми селяка поеха обратния път към крепостната порта.

Стражата там не беше сменена. Батил установи това издалеч.

– По-добре е. Познати сме им.

Наистина, десетникът вратар не им обърна внимание. Двамата сочеха опразнените чебъри, поухилиха се и поеха бавно нататък по провлака.

Инокентий гори свали цървулите. Изглежда, не беше ги вързал добре там при черквата, развързали се бяха и го препъваха. Изу се, окачи опинците на един пън край портата, с великодушно гвижение ги предостави на сабойските стражи. Те се забавляваха да го замерят с камъни, а той подтичваше бос и смешен по провлака.

ПЪПЕШЪТ

Домът на Драгота се намираше върху леко издиген земен ръб в източната страна на Несебърския полуостров и се опираше на крепостната стена, която ограждаше града.

Откакто беше в домашен затвор, боляринът разполагаше само с покоите си и с малката градинка пред къщата, в която растяха нар, смокиня и бадем. Градинката беше наистина малка, но можеше да се смята за доста голяма тук, защото цялата площ на полуостровчето беше покрита с къщи и криволичещи тесни улички, като се изключат площадчето пред градския дом и градинките пред някои от църквите.

Старият велможа почти не се мяркаше в двора си. Там шареше денонощно пазач, а Драгота не можеше да понася присъствието на тези наглед учтивци, но въоръжени до зъби чужденци.

Двете му дъщери излизаха понякога на слънце в дворчето, занимаваха се с нещо, за да си гадат вид, че не ги гразни пазачът. Обикновено поливаха цветята или разкопаваха земята около тях. Често в сянката на старата смокиня с едри тлъсти листа бодяха ковборчета зебло, опънато на гергеф. Това всъщност вършеше Милуша. Защото голямата, която току-що бе навършила осемнайсетте, не искаше да се занимава с женски работи. Щеше ѝ се да бъде момче. Такава беше и мечтата на Драгота и Кирица, жена му. Дълго след като се събраха, не бяха имали дете и в старите години им се роди Рагуша. А войводата желаше да остави на син войводството си. Затова в годините след Рагуша той

отново заживя с надеждата, че може би второто дете ще е момче. Род се Милуша.

Съгълчето на своите изтеглени лъскави очи, в които грееха черни светкавици, Рагуша поглеждаше понякога скришно пазача и мълчеше. Но Милуша тичаше при баща си в стаята и проплакваше:

– Тамко, кога ще свърши това пленничество? Не мога повече!

– Скоро, дете! Прояви търпение! Аз имам вяра в нашия цар Иван Александър.

В лошо разположение на духа седнаха и тая вечер на масата. След няколко ханки Рагуша каза:

– Не ми се яде.

– И мен не ми се яде – повтори малката.

Майката – тя беше грижовна и боязлива жена, Милуша приличаше на нея – се затюхка.

– Тъкмо сега трябва хубаво да се храните, деца. Не се знае какво ни чака, трябва да сме здрави.

– Какво ни чака, какво ни чака! Ние сме си все пак в своя град, мамо. Стъпваме на своя земя – извика Рагуша.

– Шшт, момиче, тихо! – сложи майката пръст на устните си. – Сега и стените имат уши.

Рагуша не можеше да понася дори самото това шушукане.

– Тия наперени чужденци, които не знаят български език – продължи гневно тя, – ще трябва да си вървят, колкото и да им са лъскави железните нагръдници.

– Ще си вървят, разбира се – каза Драгота. – Но пък ние трябва да бъдем предпазливи. И търпеливи – добавете след малко с унил вид.

Доиде ред да бъде разрязан пъпешът. Винаги Рагуша режеше дините и пъпешите и разпределяше резените на всеки. И тая вечер се зае с това. Изведнъж „ах!“ – изпльзна се из устните ѝ: открила беше масурчето с писмото.

– Шшт! Никој да не мърда, да не се издаде! – процеди през зъби бащата. – Може би отвън някой ни следи!

Всички се вцепениха. На Кирица, която не беше създадена за такива изпитания, ѝ потрепераха пръстите. Драгота придърпа лицата с пъпеша, сам да го доразреже.

Влезе прислужницата, зае се да вдига съдините.

– Помогнете ѝ! – даде знак бащата.

Доловили намека, двете момичета станаха, дигнаха от масата всичко, каквото беше ненужно, изнесоха го заедно с прислужницата.

Останал сам с Кирица, боляринът предпазливо разгърна малкото писмо.

– „Бъдете готови за бягство нощес при първи петли. Протопрезвитер Климент по поръчение на Батил войвода“ – прочете той шепнешком.

Кирица се прекръсти.

– Ами сега?

– Ще изпълняваме – рече без колебание Драгота.

– Дали ще мога да издържа!...

– Ще набереш сили.

– С тия две деца.

– Радушна вече не е дете. Сам Кръстан войвода я учи и да язди, и да плува, и да стреля с лък. Тя сама се готви за моя наследница.

– Ти си стар, пък и аз...

– Стар не стар, трябва да се действа. Не може да стоим като мишки в капан заради парче сланина.

ВСИЧКИ ЧАКАХА ДА ПРОПЕЯТ ПЪРВИ ПЕТЛИ

Смяната на стражата пред дома на Драгота ставаше три пъти през нощта. Веднъж при свечеряване, веднъж в полунощ, веднъж при зазоряване.

Беше ред на среднощната смяна. Както винаги, военният патрул от трима души мина през улицата – савойците никога не вървяха сами от страх пред покушение. Когато стигнаха до дома на велможата, единият от тримата се отдели, за да замести в двора под прозорците на болярина предишния пазач, който без бавене се отдалечи заедно с патрула.

Новият пазач се поогледа и седна на каменната пейка под смокинята с лице към къщата. Не му беше за първи път бдението в тоя двор, известни му бяха и обстановката, и обитателите, дори се заглеждаше в изгивата стройна Радуша, когато се е редувал тук през деня. Тя беше ярка и сочна като южен плод, а той, англичанин, познаваше само бледите, луничави свои сънароднички с опърлени сякаш вежди, дълги в краката, но с плоско, патешко стъпало.

Заг жълтите непрозрачни кръгловати стъкълца на един от прозорците, обрамени с тънки метални пръстени, мъжгееше светлинка.

„Безсънищата е хванала болярина – каза си пазачът. – Не му е леко.“

Изведнъж в прозореца се очерта женска фигура.

„Не бил старият!“

Сега вече пазачът се загледа с любопитство. Не беше трудно да отгатне, че сянката е на голямата гъщеря, която сваля робата си, после елека, готви се да си ляга.

„Защо така късно?“ Пазачът си постави за миг въпроса, но веднага го забрави. Очертанието на моминското тяло трептеше върху златистожълтото на прозореца, люлееше се, както трептеше и се люлееше езичето на масленика, с който стаята се осветяваше.

Прехласнат във видението, пазачът не дочу стъпките зад смокиновото дърво. Изведнъж две ръце прехвърлиха се през гърдите му и го затегнаха; други две ръце сърчно превързаха с кърпа устата му. Драгота, Милуша и Кирица бързо омотаха онемелия англичанин с дълго въже; и с вързана уста, вързани крака и ръце го оставиха да лежи в градинката под едрите листа на смокинята, които съгъстяваха тъмнината и го правеха невидим дори за някой, който нарочно би надникнал в двора.

Англичанинът си даде сметка, че красивото видение е клопка. Даде си сметка, но късно. Все пак, си каза, че най-добре ще е, ако се опита да поспи нощната смяна, щом като не е в състояние да си помогне другояче. Затвори очи, но под клепките му изплуваха чертите на девойката и това му се стори все пак като удовлетворение срещу постигналата го несполука.

Радуша трябваше да пожертва част от тайните на своята моминска снага, за да може някак замисленото бягство да се подготви. Тя бързо се облече. И макар че в къщата всички светлини бяха угасени, никой там не почиваше. Стаили гъх, превърнати в трепетен слух, с очи, дълбаещи нощната неизвестност, всички чакаха да пропееят първи петли.

КАК БАТИЛ ОСЪЩЕСТВИ БЯГСТВОТО НА НЕСЕБЪРСКИЯ ВЕЛМОЖА

През тия толкова напрегнати мигове гребна лодка тихо се приближаваше към малкия скалист праг по, крепостната стена, заг която беше домът на несебърския болярин. Двете гребла се плъзгаха по водата, не се чуваше нито плясък, нито клопот. В лодката бяха Батил и Инокентий.

Батил беше наел шлюпката от риболовеца Йово. Там отвъд носа, който заграждаше на север Несебърския залив, Йово си имаше между крайморските скали малък свой излаз: самите скали го завардваха откъм прибой. Наблизо върху склона беше си построил къщурка цялата от дъб – дъбът изобилстваше по околните възвишения. Останал сирак от малък, Йово живееше кажи-речи като самотник; хвърляше гриб, ловеше скумрия, паламуд, кефал, клария, сафрид, лефер, продаваше улова било на несебърци, било на селяните от близките села и така преживяваше. Савойците не го закачаха – и на тях често предлагаше риба, а черноморската риба беше особено вкусна, защото се гоеше от талого, който големите стари реки от север – Дунав, Днестър, Днепър, Дон, пък и други – хвърляха в Черното море.

Отначало гребеше Батил, но когато лодката се приближи до ръба на Несебърския полуостров, той даде веслата на Инокентий с два пъти повторената заръка „тихо, бавно!“. А сам стъпи на носа и заоглежда очертанията на брега.

– Ляво, ляво! – шепнеше. – Така!... Сега право!... Бавно, съвсем бавно!...

И след малко:

– Ей тук към тези скали ще доближиш шлюпката, когато чуеш трикратен зов на сова. Дотогава гледай да си по-далечко, мракът да те загръща, да не личи нито лодка, нито лодкар.

– Разбрано, побратиме – прошепна монахът и мислено призова на помощ своя свети Кукузел.

А Батил предпазливо се спусна от лодката в морето, за да не се чуе и най-малкият плясък.

Разбира се, в шестнайсетте наблюдателници, които на равномерни разстояния увенчаваха крепостната стена, имаше пазачи. Батил допускаше това и си избра средно място между две кули, отговарящо приблизително на мястото, където зад стената се намираше Драготевият дом. Излезе из водата, пропъля, притаи се. Тая нощ морето беше, за щастие, спокойно. Чуваше се само лекото равномерно шушнене на талазите по крайбрежните скали, обрасли с водорасли.

Придигна се, прилепи се към стената. На поясока си беше прикачил едно от тия дълги конопени въжета, взето пак от Йово, които риболовецът употребяваше, когато без помощта на лопати трябваше да прибрежи лодката до дебелия издялкан дъбов дънер, който му служеше за пристан, Йово хвърляше към дънера въжето, за чийто край беше привързал триглава котвообразна кука. Все единият зъбец се вкопчваше в дънера и тогава рибарят просто теглеше, докато лодката се долепи до дървеното стъпало.

Така направи и Батил. Откачи от поясока навитото въже, разви го внимателно и със силен замах го запрати към върха на стената, висока около двайсет стъпки. Въжето се задържа горе. Зъбец беше захапал ръба на зида.

Отлично! Първият дял от задачата, ако не най-трудният, поне най-несигурният, е преодолян. Батил потегли

въжето един път, два пъти – то гържеше. Сега – малка проверка на оръжието: лъкът е надянат през глава и рамо, колчанът със стрелите е прикрепен с ремък отстрани на хълбока, малкият меч, самоковският, виси на поясока.

Войводата се озърна още веднъж: откъм двете най-близки наблюдателници не се подава ничия подозрителна глава, Инокентий се е отдалечил, не личи в нощта. Останалото беше немеещо пространство.

Батил ловко се покатери по въжето, озова се лесно върху стената. Постоя там легнал, за да не би някой да съзре силуета му, и полека се надигна, приклезна, търсеше с очи най-близкото крепостно стълбище, за да се спусне в града. Изпълни го надежда, че може би всичко ще мине безпрепятствено, и едновременно му се видяше чудно, че никой още не е извикал: „Стой!“.

Надеждата не трая дълго. Иззад по-далечната наблюдателница излезе и запристъпя с бавни равномерни крачки назад, загърнат с плащ заради нощната влага и морския повей. Батил залегна, опита се да се слее с крепостта. Но това щеше да трае само няколко секунди, докато стражът се приближи. После Батил не ще има как да се прикрие и сабоецът, естествено, ще вдигне тревога.

Витошанецът, който повеляше със спокойна стрела налитащи вълци, реши без колебание, че и сега трябва да изпробва лъка си. Сне го бързо от рамото си, извади из колчана една от дрянските стрели с железен връх, опря коляно на стената.

В мига, в който войникът забеляза сянката на чужденеца между бойниците и пяхна ръка под наметалото, за да вдигне и надуе тревожния рог, стрелата иззвистя. Сабоецът се олюля, строполи се върху отвора на бойника улучен!

Батил тутакси се стрелна, с няколко котешки скока се намери при ранения, сне наметалото и шлема му, а него самия избута извън крепостната стена.

Още една стъпка към целта! С наметка и шлем на савоец войводата беше донякъде предпазен от лоша среща. Бързо се спусна по каменните стъпала на крепостната стена към дома на Драгота.

Ако би имало време, там той би присъствал на сцена, подобна на тая, която навярно се разиграва, когато след коработрушение сал, пълен с изгубили всяка надежда удавници, е намерен от кораб. Изнемощели от трепетно чакане, притулени в тъмната, но повече ужасени от страха, че скоро тя ще отстъпи място на зазоряването и тогава ще се появи сменният патрул, го посрещнаха разплакани три жени и един злочест мъж, който не знаеше как да ги утеша. Рагуша дълго време се беше опитвала да повтаря думите на баща си:

„Батил войвода няма да ни изостави, мамо, татко го познава и всички знаят колко бил решителен“.

Но и тя, колкото и да се надборва с волята си, се беше вече отдала на безнадеждността.

– Бързо! След мене! – нареди шепнешком Батил.

Съзвели се тутакси, добили сили от самия си страх, един по един всички се изнизиха из двора. Пропълзяха покрай крепостната стена, долепена до къщата; не беше сложно да стигнат по каменните стъпала до бойниците.

Бързо оглеждане, при което всички освен Батил стояха притулени на стълбището, и войводата нагаде вик като крясък на сова. Един, втори, трети.

Но може би тоя именно крясък събуди вниманието на пазача от другата близка кула. Той се подаде, затича се по пътечката покрай зъберите.

– Стой! Стой!

– Спускайте се по въжето! Ще се опитам да го задържа – извика Батил и сам се втурна срещу савоеца.

По въжето най-напред се спусна Драгота. После Милуша и майката. Рагуша пожела да остане последна. Тя погледна към Батил, който вече се сражаваше с меч

си срещу савоеца. Мъчно ѝ стана, неизразимо мъчно. Би искала да се затече към благородния спасител, да му помогне някак. Но отгдолу баща ѝ извика властно:

– Рагуша! Рагуша!

И тя бързо се спусна, защото бабенето ѝ поставяше в опасност цялото семейство.

Савоецът имаше по-дълъг меч, защитаваше се храбро. Войводата скоро се увери, че с късия си меч не ще може да го докосне. Освен това с виковете си пазачът беше вдигнал на крак другите стражи от наблюдателниците, те готичваха. След по-малко от минута неговият отпор щеше да бъде напълно сломен.

Батил хвърли бърз поглед нататък към мястото, гдето трябваше вече да бъде Инокентий. Наистина лодката се приближаваше до скалистия бряг. Ето че нагазили до пояс в морето, Драгата и челядта му се мятат в нея. А стражите, изцяло привлечени от появата на Батил и от грънкането на мечовете, не забелязваха там долу бягството на несебърския велможа.

На витошанеца не му оставаше никаква друга възможност, освен да повтори своя наистина опасен, но неизбежен бдински опит. И както тогава скочи в дунавските води, така сега се хвърли в морето колкото може по-навътре. Но преди това запрати в лицето на противника наметалото, взето от неговия повален предшественик.

Докато савоецът освободи главата си от дуплите на плаща, българинът беше изчезнал в дълбочините на морето. Притичаха и другите стражи. Някои пращаха стрели напосоки в тъмните води, които още повече тъмнееха от множеството водорасли, поникнали по дъното. Но да улчиш със стрела някого в морето, без да можеш да го видиш, беше равносилно да стреляш напосоки в гора, та дано докоснеш някоя птица.

ДВЕ ГРЕБЛА СРЕЩУ ОСЕМ

Смелото отвлечане на несебърския старейшина с цялото му семейство предизвика такъв смут сред новите господари на града, че сам Амагей бе събуден и осведомен.

Ох, как се разгневи той! Навярно би изпочупил всичко пред себе си, дори би наложил с бич началника на стражата, ако под дантелите на балдахина не се гушеше Ивета, придружница на графа при моя поход.

– Незабавно преследване! – кресна той. – И да не се връщате без моя пленник. Жив го искам. Цял-целеничък. Отговаряте с главите си, да знаете!

Няколко минути след тази недвусмислена заповед четирима гребци и четирима стрелци се метнаха в бойна лодка и с бърза волта излязоха из пристана.

Беше близо до ума, че бегълците ще бъдат преследвани, и Батил почти непрестанно подканяше Инокентий да тегли по-бързо греблата. Дебърчанинът полагаше големи усилия и макар здравеняк, понеже си беше и коремест, скоро се обля в пот.

А там, иззад града, се подаде в предутринната виделинка лодката на преследвачите, отначало като точица, скоро като чертичка и видимо растеше. Батил взе греблата из ръцете на монаха, но колкото и да теглеше, не можеше да се бори с бързината на савойската лодка. Не само защото тя имаше четирима гребци, а и защото не беше широкодънна като рибарската.

Скоро савойците дойдоха на такова разстояние, че може би щяха да поставят в действие страховитото си оръжие със сатанински пукот. Милуша хлипаше и се

гушеше в пазвата на майка си, Кирица хапеше устни, за да не се покаже малодушна, а Драгота и Рагуша, колкото и да мълчаха, бяха в не по-малка тревога.

– Ах, майчице, съвсем близо са, сега ще прогърмят – пищеше Милуша.

– Стига хленч! – свика ѝ бащата. – Каквото трябва да стане, ще стане.

По свъсените му вежди можеше да се долови, че навярно вече съжалява, защото е извършил прибързаната стъпка. Ако беше си стоял в домашния плен, поне децата и жената нямаше да се намират пред смъртна опасност.

Батил даде лопатите отново на Инокентий. Монахът не възрази, въпреки че усещаше и своята смелост съвсем разклатена. Той не умееше да плува, струваше му се, че ако попадне в дълбоката вода, ще се озове на дъното като камък.

Размяната на гребците още повече забави рибарската лодка. Но Батил беше решил да се отбранява. Чакаше само сабойците да се приближат до обсега на неговите стрели, за да опъне лъка си, макар излезлият ранен бриз да беше сигнал малки вълни и клатушкането да правеше стрелбата несигурна.

А сабойците, командвани, гребяха равномерно.

– Бон, дьо, бон, дьо – чуваше се отчетливо тактуването на водача им.

В тия мигове, които увеличаваха отчаянието на бегълците при всяко загребване на осемте неприятелски весла, чудно беше, че Рагуша не само успя да се овладее, но и се досети за нещо, което може би щеше да се окаже спасително.

– Там, ей там – посоча с ръка тя, има едни подмоли. Зная ги, защото сме плавали край тях с бате Кръстан. Нашата шлюпка може би ще мине, плиткодънна е. Но лодката на сабойците е по-тежка, мисля, че ще се натъкне.

– Веднага натам! – заповяда Батил. – Рагуша, сочи накъде, момиче! Сочи! Бързо, Инокентий! – викна на гребеца.

Монахът гръбна лопатите с последни сили. Рагуша се понадигна при носа на лодката и заследи гъното. То вече се прозираше, защото на кръгозора бяха се появили пембените пламъци, които предшестват изгрева на слънцето.

– Тегли с дясната! – викаше тя. – Още, още!... Сега право към брега!

Лодката на безълците, завила косо, стремително се отправи към брега. Под нея се зеленееха като рошаби глави обраслите с алги едри скали.

Ладията на сабойците направи същия рязък завой. Четиримата стрелци в нея можеха да поставят чаталите да насочат дулата на бомбардите и да възпламеняват фитила. Тогава от четири оловни метака два поне щяха да улчат лодката, да я пробият. И край на преследването! Но заповедта беше несебърският старец да бъде върна цял-целеничък, „иначе ще отговаряте с главите си!“. Затова преследвачите искаха да уловят безълците за опашката, както се улавя кокошка в курник.

Тъкмо тогава се сбъдна предвиждането на Рагуша. Дънната талпа на бойната лодка застърга върху скала. Не помогнаха напрегнатите жили на гребците, дори едното им весло се пречупи. Придойде вълна, тласна ладията откъм борда, извърна я.

– Стана, както предполагам – промълви Рагуша.

– Златно досещане! – усмихна се Батил. – Сега бързо към брега!

И си помисли: „Чудно момиче! Какво хладнокръвие в най-безизходните мигове!“.

Сажойците бяха изсипани в морето, както продавач на круши изсипва стоката си от блюдото на теглилната. Не всички знаеха да плуват. Стрелците се хванаха безпомощно, кой както може, за ръбовете на извърна-

мата лодка, а гребците, те бяха плувци, се опитаха с плуване да застигнат бегълците, които след миг щяха да стъпят на твърда земя.

Брегът беше осеян със скали. Някога, навярно при земен трус, те се бяха отърколили от склона, който се издигаше като огромен щит зад морето, цял обрасъл в стари дървета – дъбове, явори, кленове, осени.

– Бягайте навътре – извика Батил, – ние с Инокентий ще се справим с преследвачите, за да не ни безпокоят повече.

Докаато Драгота и челядта му се провираха през хрусталака, за да навлязат в леса, витошанецът и монахът имаха време дори да изтеглят на брега лодката на Йово, за да може той да си я прибере невредима, ако преследвачите не я разрушат. (Бяха се уговорили с Батил, ако савойците пипнат лодката, Йово да твърди, че му е била открадната: стават такива разбойнически кражби.)

После, прикрити зад крайбрежните скали, взели по няколко големи камъка, двамата зачакаха.

Един по един савойците доплуваха до брега. И когато, мокри, изтощени, нагълтали доста морска вода, се опитаха в неразпръснатата се още грезгавина да се проврат между скалите, посрещнаха ги мъчяливи, но доста тежки камъни по главата. Един падна по очи, втори се срина като празна греза, третият и четвъртият прецениха, че е по-благоразумно да се върнат бегом в морето, защото им беше съвършено неизвестно с колко и какви противници имат работа.

СТАН СРЕД УСОЯ

От катеренето по склона, от пробирването по трънлив хресталак, от прескачането на пънове и камънак, от заобикалянето на канари Драгота се умори твърде много. А и цялата нощ беше за неговата възраст изпитание върх силите. Облян в пот, той седна на един сух гънер да си поотгъхне.

– Не мога повече. Почакайте малко!

Но в тия ранни часове, преди слънцето да беше понагряло земята, из планината вееше остра прохлада. Мократа от пот кошуля залепна за гърба на стария човек.

И после, когато се събраха с Батил и Инокентий, и се налагаше да навлязат колкото е възможно по-навътре в усоя, за да се изскубват от преследването на савойците, Драгота едва се тътреше.

Батил, пък и не само той, всички предвиждаха, че Амагей ще предприеме незабавно основни издирвания.

– Да ти се изплъзне изпод носа главатарят на града, тоя, който с цялото си домочадие е залог за твоята власт, за живота на който могат да се водят преговори между воюващи, да се искат скъпи откупи или пък размяна на знатни пленници – разсъждаваше Батил, – такъв хап савойският княз не ще може лесно да преглътне. Още повече когато неизбежно научи, че неговият пръв братовчед, Йоан Палеолог, сам безотказен съперник на българите, е на принудително гостуване у нас.

Налагаше се госта дълготрайно и потайно укриване в най-мъчно проходими дебри, докато савойските потери, разпратени без съмнение по всички посоки, се уморят от празна лутаница и изоставят по-нататъшното дирене.

Трябваше да се навлиза все по-навътре в планинския лес, да се ходи и да се ходи, да се пробива гъстакът, а краката на Драгота вече не го държаха. Тогава Батил и Инокентий отсякоха букови клони, преплетоха ги с леска, направиха нещо като носилка. Старият легна върху нея и двамата го понесоха.

По равен път да носиш така човек е тежко, колко по-тежко е да го носиш през валози и рътлини, да се мушиш из храсти, да се провираш под клонаци, да прескачаш потоци, да се спускаш по сипеи.

И на носачите силите се изчерпаха, а слънцето едва се беше дигнало две копрала над хребета. Избраха равно местенце край ручей, който се провираше между балвани, обрасли с мъх, и дънери на стари дъбове. Рекоха да се поотморят.

Тогава се разбра, че Драгота е цял в огън. Челото му гореше, ситни капчици пот го покриваха. Кирица закърши ръце.

– Ами сега?

– Нищо ми няма, ще продължим – опитваше се той да вдъхне вяра и на себе си, и на другите, но клепките му се притваряха, тежача, унасяше се в сън.

Батил огледа местността. Гората беше гъста, никаква пътека не минаваше наблизо.

– От едната страна свлачище на балвани, от другата глог, трънка и къпинак, вплетени като стена – сподели с Инокентий.

– А поточето е бистро и студено. И да се напиеш, и да се напискаш, и ходила да разхладиш, и треви да сваршиш – допълни монахът.

– Е добре, тук ще стануваме.

От изсечени клони, покрити с шума, пръст и мъх, при усилията на всички беше направена полуземлянка-полуколиба между два балвана, които я прикриваха

от погледа на внезапно приближил се чужд човек. Положиха в нея Драгота, като натрупаха още много листак върху носилката.

Между други два балвана стъкмиха огнище. Липсваше съдинка да могат да се сварят билки за болния – наоколо растеше и мащерка, и риган, и подбел, и кантарион. Отвара от тия треви не само утолява жаждата, а е и лековита. Щастливо избавление – единствената вещ, която Кирица се осмели да вземе при бягството си, беше сребърното малко ковчеже със скъпоценностите. Огърляя, гривни, пръстени нямаха предназначение в леса, но какво чудесно предназначение получи ковчежето: незабавно се превърна в котле.

Запаленият от Инокентий огън – по изпитан скитнишки навик монахът никога не тръгваше без кремък, огниво и прахан, – бързо се разгоря, момичетата набраха различни дъхави треви и скоро старият болярин получи хубава отвара – хем да утоли жаждата си, хем да се посьживи, защото билките укрепваха снагата.

За болния направиха каквото беше възможно. Ами здравите? Всички бяха неизмеримо гладни. Хвърлените през нощта и на сутринта сили трябваше да се подновят.

– Гъби! – извика Инокентий. – Сега е времето на манатарката, на червената брезовка, на жълтата рогачка, на сърнелата, на рижиката, на пачия крак. Колко пъти при моите преходи между села и манастири съм бил доволен да се нагостя само с гъби, диви круши и къпини!

Наистина, не след много време бегълците се събраха около огнището на киселец и печени гъби, подсладени с едри черни къпини, имаше ги в голямо изобилие из къпинака.

Така начена горският им живот. Трябваше да се изчака оздравяването на Драгота.

КОЗЕЛ, ВЪЛК И ЛОВЕЦ

Единственото оръжие, което имаха в горския стан, беше късият меч на Батил и неговият лък от лешниково дърво, ако не смятаме голямата костура на Инокентий.

Някои си правеха лък от клен, други от осен или дори от глог. Батил беше избрал лешника. Лешникът вирееше добре по склоновете на Витоша. Но не само поради тази причина Батил предпочиташе това дърво. То беше по-жилаво. И като се прибавеше тетивата, която не беше конопена, а от добре усукани овчи черва – от тия едри овци, които шопите отглеждаха по витошките рътлини, – ще се разбере защо войводата шоп имаше такава вяра в своя лък: стреляше по-бързо и по-далеч.

Необходимостта да се осигури – пък и разнообрази – прехраната на стануващите, караше Батил през тия дни да предприема „ловни отскоци“, както ги наричаше.

Отдалечаваше се сам от стана. И да би тръгнал с Инокентий, би било напразно, щом като нямаха втори лък. А и по-добре дебърчанинът да варди дружинката – оставаше единствен мъж там. Старият велможа все още не можеше да се придигне, треската му не минаваше, напротив, влоши се сякаш, той почна да диша тежко и често блънуваше.

Около стана Батил биеше гривеци, вкусно им е месото, но са малки птици, кому по-напред. Удари един глухар – тоя ден беше същинско пиршество.

А из тая пресечена местност се въдели сръндак и дива коза, беше казал Драгота. Само че такъв дивеч трябвало да се издебва. Подушел ли човека, мигом хук-

вал. В малкия стан се долавяше дъх на огнище и човешката глъчка, колкото и да бе притулена, не можеше да убегне от острия слух на плашливите животни. Затова Батил диреше дивеча доста далеч от стана.

Тоя ден ловецът има щастие. Изкачи се на една канара, от която можеше да огледа значителна част от горското прихълмие. А там на една полянка, обиколена с храсталак – малко стаго от диви кози.

Витошанецът се спусна предпазливо по склона и колкото повече се приближаваше до полянката, толкова по-бавно се придвижваше. Пропълзяваше няколко стъпки, залягаше. Притаиваше се зад дънер, камък, храст, пак изпълзяваше малко напред и отново се притаиваше. Целеше да стигне на около сто стъпки, когато беше сигурен и в силата, и в точността на изстрела.

Внезапно, макар че Батил не направи нищо, за да се изгаде, стагото се стресна, стрелна се, изчезна в гората. Ловецът се понадигна – какво разочарование, какво изпаряване на толкова надеждни усилия!

Но ето че един козел беше останал – най-едрият, навярно водачът на стагото. Навел застрашително глава, той причакваше враг. След миг врагът връхлетя: вълк.

За да даде възможност на своето стаго да се отдалечи, козелът беше приел неравен дубой. Силни рога и здрава челюст се надборваха. Козелът беше опитен, не се оставяше да бъде нападнат отстрани. Борбата трая дълго, тревата наоколо се премаза, земята се разръфа. Все пак хищникът успя да издебне рогатия, впи зъби във врата му, мощната му челюст пречупи гръбнака на жертвата и козелът зари глава в камънака.

В мига, когато вълкът, победил, но доста уморен, стъпи върху трупа за да разкъса корема му, изсвистя стрела, заби се в реброто на стръвника. Той подскочи, озърна се, съзря човека и раздразнен, не приел да

изостави завоеванието, се спусна към стрелеца. Нова стрела – тоя път в гръбнака на звяра. Оставаше му може би един скок, за да захване бедрото или ръката на своя нападател. Но в самия последен скок вълкът намери смъртта си.

Батил отиде до козела, дигна го.

„Брей, че тежи! Чудесно животното!“

Прехвърли го на врата си и радостен потегли към стана.

„Осигурихме печено за два-три дена, но най-главното – черва за тетива. Ще направя още поне два лъка, необходими са ни.“

Въпреки че козелът тежеше госта, Батил крачеше бодро. Хванал с двете ръце краката на животното, усецаше в гръба си топлината на тялото му и си представяше какви очи ще ококорят всички в стана. Но сам се изненада от това – все лъскавите сърнени очи на Радуша се явяваха в съзнанието му, все клоколтът на нейния непринуден глас и усмивката ѝ – като лъч в горска пролука.

НАДСТРЕЛВАНЕ

Разбира се, не всеки ловен излет носеше завоевание на Батил. Днес той се връщаше с празни ръце и полупразен колчан, стрелите му бяха отишли на халос по прелитащи патици. Те минаха, изглежда, по-високо, отколкото хвърлят можеше да стигне.

Все щяха да се изхранят стануващите, защото в замяна на козиняв или перест дивеч Радуша и Инокентий бяха уловили една доста голяма костенурка, а Милуша успя да набере цял кошник къпини.

Кошника беше изплела Кирица от обелени върбови вейки. И трябва да се каже, че горяните имаха вече доста пособия: два кошника, дело на Кирица, всекиму по една брезова лъжица – издялкана от Инокентий, три нови осенови лъка, творба на Батил, и множество стрели, източени грижливо от Радуша и Милуша и намушкани в три колчана, скроени от кожуха на козела. А сега щяха да имат и паница от бронята на костенурката.

Наистина витошанецът се връщаше унил, както всеки ловец, комуто торбата е празна. Но унилостта на младия войвода се засили и браздата между веждите му веднага се издълба от думите, с които го посрещна Радуша.

– Бате Батиле, отидохме двамата с отец Инокентий ей там към хълма, откъдето се вижда село Гостун!

– Мислехме да наберем манатарки, върнахме се с костенурка – вметна монахът.

– Но това не е най-важното – пресече го Радуша. Тя беше много разтревожена, едва бе дочакала връщането на Батил.

– Гледам иззад хълма вишки кълба дим. Изкачих се бързо. Селото в пламъци.

– Савойците навлизат и във вътрешността – каза Кирица, силно обезпокоена от това, че старият още не може да се придигне, а ето, врагът вече е съвсем наблизо.

– Или навярно подлагат населението на изтезания, заето никой не може да им каже нищо за нас – промълви с изтънен глас Драгота, подигнал глава на отъра.

– Отмъщават си, като разплакват народа. Мерзавци! – хвърли гневно Инокентий.

– Закриля ги страшното им оръжие – каза Кирица; уплахата прозираше през думите ѝ.

Образът на Батил стана твърд и остър като отчупен кремък. Носът му се изтъни, сините му, така меки очи, добиха стоманен отблясък.

– Не страшното, а подлото – поклати глава. – Подлото, щом като не оставя смелия да доближи противника и да премери с него силата си. Трябва час по-скоро да овладеем тяхното оръжие или поне да разкрием тайната му.

Мълчание. Никой не възрази. Но как би могла да се реши тази свръхтрудна задача? Такова юначество изглеждаше немислимо.

– Инак лошо за нашия народ – догаде мрачно Батил и след малко произнесе отчетливо и твърдо: – Тръгвам към селото.

Всички се спогледаха. Как така? Подобна стъпка е крайно опасна. Такава тежка неизвестност ги дебне и без това!

– Ами ако ти се случи нещо, Батиле? – сплете пръсти Кирица. Тя се питаше какво би станало с болния и момичетата, ако зло постигне войводата.

– И аз тръгвам с тебе, побратиме – каза Инокентий. Ново споглеждане, пълно с неизвестни.

– Ти ще стоиш тук да вардиш стария войвода и семейството му – възрази Батил. – По-необходим си при тях.

– Тогава аз! – скочи Рагуша.
– Момиче, какво говориш? – извика майката.
– Моето отиване в селото ще е разузнаваческо, Рагуша – усмихна се Батил.

Отново погледът му беше станал небесномодър и благодушен. Не благодушен, а съпричастен, може би влюбен.

– Тъкмо затова, бате Батиле! Двама души са повече от един, четири очи са повече от две.

– Само ще затрудниш бате си Батил. Такава работа за момиче ли е? – клатеше глава Кирица, ужасена само при мисълта, че дъщеря ѝ може да се сблъска със страшните сабойци.

– Тамко, кажи, че мога! Кажи – просеше съгласието на баща си Рагуша.

Драгата се напрегна, понадигна се.

– Можеш, Рагуша. Можеш и да яздиш, и да плуваш, и да стреляш. Бате ти Кръстан те изучи на всичко, защото ти се роди за момче, а беше момиче. Може би ние с майка ти искахме силно това. А може би пък самият ти нрав си го искаше. Човек не може да направи нищо против нрава си.

Рагуша погледна Батил. Откри, че у него се сплитат благоразположение и въздържание и хвърли дръзко:

– Да се надстреляме, бате Батиле!

– Добре, да се надстреляме.

Батил откъсна голям лист от подбел, забодете го с меч си за дънера на близкия дъб, върна се, отброи двайсет и пет крачки.

– Оттук.

Свали лъка си, метнат през рамо, постави стрела на метивата. Погледна усмихнато Рагуша. И тя го гледаше, без да отдръпне блестящия си тъмен поглед.

„Чудно момиче!“ – каза си той, поразтвори крака и стъпил крепко, се прицели. Стрелата бръмна, заби се

в долния край на листа. Батил пак погледна девойката. Преди миг в погледа му имаше снизходителност, сега имаше само желание стрелбата на Рагуша да не бъде по-лоша от неговата. Нито сянка от превъзходство или стъперничество не се мяркаше в погледа му, бликаше само обич.

Всички мълчаха. Нито Инокентий, нито майката, нито понадигналият се на огъра Драгота вярваха, че и Рагуша ще улучи така добре целта. Само Милуша възкликна:

– А сега да те видим, како!

Рагуша взе лъка из ръката на стрелеца, изтегли стрела от неговия колчан и застанала до него, разтвори ла и тя крака, за да е по-сигурна стойката ѝ, се прицели.

Общо ахване! Втората стрела се беше забила дори малко по в средата на подбеловия лист.

След малко, прехвърлили през рамо лък и пълн със стрели колчан, Батил и Рагуша крачеха надолу към селото. Девойката беше така горда, така щастлива!

КОНЕ ЗА БЕГЪЛЦИТЕ

Наистина савойците навлизаха във вътрешността. Може би бягството на Драгота беше ожесточило Амагей и неговите велможи, но по-приемливо беше, че нашествениците бързаха да заграбят каквото можеха. Села, които не бяха в състояние да откупят в пари своята пощада, биваха опожарявани, ако направеха опит да възразят, или пък добитъкът им биваше изземен и отвлечан.

Плесникът, ударен на Амагей с бягството на несებърския велможа, изглеждаше позабравен. След като бяха пуснати няколко конни дружини да дирят бегълците и след като никъде не беше забелязана диря от тях, Амагей – много по-изгодно – насочи усилията си към крайморските малки, но богати крепости – Анхиало, Скафига, – които можеха да му дадат значителни откупи. А наемната му войска от обучени благородници беше именно затова наемна, да богатее, ако е възможно, без проливане на кръв и при подобаващи пиршества.

Народът беше свел глава, помрачен от сатанинската сила на нашественическото оръжие, но тъкмо бягството на стария Драгота, което се разчу из целия край, вдъхна на селяните и на риболовците надежда, че всичко не е загубено и скоро добрият войвода ще се завърне. Несигурността на бедните хора идеше и от страха, че „големият турчин“ – така народът наричаше Мурад, – стъпил отдавна на балканска земя поради византийски престолни неразбории, е превзел Адрианопол, преместил е столицата си там, напреднал е към нас, притиснал е Боруи и Пловдив, които са се предали, макар че цар Иван Александър е струнал войските си там някъде при Крън,

за да пресече пътя на турчина към вътрешността.

С вести Батил и Рагуша не можаха да зарадват горяните. Зарадваха ги с коне. Батил си прибра своя Алчо и коня на Инокентий, оставени във воденицата на Груйо, купи още три коня за Драгота и семейството му – толкова имаше воденичарят. Сега вече бягството на несებърския войвода не будеше големи опасения, стига болният скоро да се придигне и да позакрепне.

Когато Батил и Рагуша приближиха Груйовата воденица, която се намираше сама в пролома на един от тия бързи потоци, слизаци от планината, чу се цвилене.

– Алчо, чуваш ли го, Рагуша? – усмихна се войводата с една от тия благи свои усмивки, които така много противоречаха на мъжествеността му. – Усетил ме е отдалеч.

Наистина жребецът беше доловил приближаването на своя господар и не можеше да се стърпи в обора. Скачаше, теглеше се, цвилеше, пръхтеше, докато най-после се изскубна и полетя навън да срещне своя ездач.

Как да се опише тая среща? Батил милваше верния Алчо, а конят тръпнеше с цялото си тяло, копитата му топуркаха по пътеката и цвиленето му беше така радостно, че Рагуша изпита нещо като ревност. Тя, която беше обикнала витошанеца още там, в Несებър, когато той се спусна сам срещу стражите, сега не би желала привързаността му към коня да е по-ярка от нейната привързаност към юнака. Защото и тя като алестия жребец, израсъл в ливадите под Витоша, беше готова да отиде със своя спасител, където той я поведе.

Когато се завърнаха в стана и след като мина първата радост от появата на спасителните коне, Кирица позна по образа на своята голяма дъщеря, че е влюбена: Рагуша беше станала друга, по-малко външна, по-женствена и погледът ѝ, без да беше загубил своя блясък на зряла къпина, беше придобил тайнствената дълбочина на кладенец.

ГОРКОТО СЕЛО ГЛОГИНА

Конните ловни обиколки бяха вече много по-лесни. Имаха по-голям и по-бърз обхват.

Тоя ден Батил и Рагуша яздеха по лоба на хълма там, при ръба на гората, която ограждаше село Глогина, малко говедарско селище, облежнато върху рида. Ездачите се спряха. Скрити зад стволите на дърветата, те се загледаха нататък, защото личеше, че селото е в беда. Една къща беше в пламъци, говеда мучаха, кучета лаеха яростно. Но селяни не се мяркаха, никой не се опитваше да потуши пожара. Само сабойски войници щъкаха из дворовете, подкарваха говедата, събираха ги на стъгдата пред черквицата при чешмата.

– Грабят имота на беззащитните хорица.

На Батил му се щеше да пришпори коня, да се втурне към Глогина, да повали един-двама от наглите нашественици. Тогава навярно и селяните биха се окопитили, биха наузскачали с брадви, с вили, биха изгонили грабителите. Но трябваше да се сдържа, докато Драгота и семейството му бъдат на сигурно място: тази беше сега главната задача. Войводата не знаеше при какви обстоятелства е пламнала къщата там в края на селището, инак негодуването му щеше да е неударимо.

В тая къщица живееха Делян и Куна, неотдавна се бяха задомили, бяха си съградили дом от плет и кал, покрили го бяха със слама. Делян беше отишъл в гората за наръч дърва. Тогава дойдоха сабойците. Куна им се опъна, когато влязоха в нейния двор. Изправи се с вила в ръце пред навеса, за да закрили Блушка, кравичката. Сабойците, разбира се, я отстраниха с присмех. Тя се опита да се

брани. Тогава двамата хванаха ръцете ѝ, а трети разкъса сукмана ѝ, разголи я пред другите. Биха се погаврили с нея, ако не бързаха да съберат и отмъкнат селското стаго – госта път ги чакаше, а не биваше да замръкват. Куна не можа нищо да стори, само плю в лицето на тоя, който я разголи. Тогава те вързаха стопанката за плета, подпалиха къщата и откараха кравата.

– Виждаш ли пръта, лъскавия прът, който виси върху дясното рамо на един от савойците, тоя там, конника, дето е на площада досам черквата? – посочи Рагуша. – По-главните са въроръжени с такава медна тояга, по-право цев като дълъг дудук, само че без дупки. Това е тяхното страшно оръжие.

– Така ли?

Погледът на дълголикия витошанец се изостри. И пак тази дълбока рязка между веждите. Някаква особена мисъл овладя Батил.

– Наричат го бомбарда – поясняваше девойката. – С него повалиха четирима младежи от петдесет крачки на площада пред общинския дом в Несебър. Така, за да покажат силата си, да всеят ужас, да убият всяка воля за отпор.

Войводата слушаше обясненията, но същевременно броеше савойците, които шареха из селото. Преброи осем човека.

– Бомбарда, казваш. За първи път чувам тая дума. Такова оръжие нямат нито нашите добри съседи сърбите, нито съперниците византийци, нито венецианците, с които склучихме договор за търговия. Няма го и Мурад, който ни отне Боруй и Пловдив.

– Бомбарда. Никой не знае тайната му.

– Мисля, че ние бихме могли да я узнаем. Тия тук натрапници, които обират добитъка от Глогина, не са

повече от десетина. Доста отдалечени са от Несебър, не могат да вдигнат бърза тревога и да ни погнат.

– Да ги нападнем ли?

Радуша имаше вече такава вяра в своя юнак закрилник, че беше готова с него да тръгне срещу най-голямата опасност.

– Не, няма да ги нападнем. Ще се опитаме да ги надхитрим с твоя помощ. Съгласна ли си?

– Съгласна! – незабавно, дори устремно отвърна девойката. – Как?

– Намислил съм нещо. Само че трябва да подберем и побратима.

Дръпнаха поводите, обърнаха хода на конете, бързо се насочиха към стана да повикат Инокентий.

САМА ЕЗДАЧКА ПРЕЗ ГОРСКАТА ПЪТЕКА

Когато, нарамил тежък товар гърба, мушна бравичката в поясока, Делян се връщаше към селото, савойците, подкарали селския добитък, вече се отдалечаваха, а изпокрилите се глогинци наизлизаха из домовете, забайкаха се и се заозъртаха да огледат бедата.

Първата работа на жените беше да се погрижат за Куна. Да я отвържат, да я покрият. Защото мъжете се втурнаха да гасят пожара и беше непристойно да ѝ виждат голотата. А Куна беше млада невеста, напета, стройна, изваяна и дългите кестеняви плитки не можеха да покрият голите рамене. Намериха ѝ риза, вълненик. През това време едни носеха вода в котли, други с лопата мятаха пръст върху огъня.

Наближил своя дом, видял злочестината, Делян захвърли кастрежа, завтече се да помага. Но като разбра какво е предизвикало пожара, стисна бравмата, устреми се да гони похитителите, да се разправи с тях.

Неколцина се изпречиха да го възпрат.

– Стой, бре Деляне, вразуми се!..

– Тия хора не са дошли да ни оправят, а да грабят. ..

– Нали поне отървахме кожата...

Той ги разблъска. Тоя силен мъж – който без ничия чужда ръка издигна къщичката си, на когото кравичката беше единственото благо, – трепереше от ярост. Сключените му дебели вежди и здрави челюсти сочеха страшна решителност.

Сама Куна се хвана за поясока му, за да го задържи. А той я влачи чак до стария бряст пред черквичката.

– Спри, Деляне, спри! Спри!

– Добре! За друг път ще остане!

И с такъв замах заби брадвичката в ствола на дървото, че тя потъна до дръжката.

– Тук да стои, докато не се разправя с мерзавците! Да знае всеки, да помни!

Куна се отпусна, омаломощена обгърна гънера с две ръце. Чак тогава се разрида и цялото ѝ тяло се тресеше.

А стагото крави, между които беше и Деляновата Белушка, подканвани с виковете и тояги от савойците пешаци, напредваше на път по селския път и вдигаше облак прах. Предвождаше го десетник конник. Пешаците бяха въоръжени с лъкове и мечове. Конникът освен това оръжие носеше и бомбарда, прикачена към седлото на коня.

Това влезе в действие планът на Батил. Млада жена (разбира се, Радуша), възседнала охранен кон, застига савойците. Сама е и не е от престолюдието, по облеклото ѝ се познава. Далеч зад нея се приближава някакъв друг езгач (това е Инокентий), следва я натрапливо. Като се изравнява с десетника, младата жена учтиво поздравява. Лека усмивка се изписва върху красивото ѝ лице. Савоецът също я поздравява, наистина твърде много изненадан от тая съвсем необичайна среща, но все пак приятно изненадан. Коя е езгачката, каква е, откъде иде, къде отива? Необичайна е за него тази междуселска езда на сама жена, но в последна сметка откъде да знае той местните обичаи на тукашните големи и малки феодали?

Изящният тръс на коня, който носи хубавицата, леко изпреварва стагото. Но, охо! – тя извъръща своята глава на икона и още веднъж се усмихва на десетника.

Усмивката не е ли благосклонна, не е ли подкупваща, не е ли поне питаща? Поласкан или любопитен, или жаден за изживявания, или обзет едновременно от всички тия подтици, савоецът подгръпва юздите на своя кон, изравнява се с ездачката – това толкова странно видение в презгорския селски път.

– Бих могъл да Ви придружа, ма бел, тези места са пълни с неизвестност.

Той изговаря учтивото предложение на своя южнофренски говор. От него ездачката не разбира и дума. Но при такива случаи гумите и да не се познават, намеренията се долавят.

– Някаква черна сянка върви след мене и ме плаши – споделя боязливо младата жена, поузвръща се и сочи купестата фигура на Инокентий, който язди със същия ход, нито се приближава, нито се отклонява.

И савоецът се обръща. Той си дава сметка, че на ездачката ѝ е твърде неприятно това следване, дори да не го приемем за преследване. Би искал да ѝ изрази своята кавалерска готовност.

– Аз съм за Несебър, седалището на граф Амагей, ако сте за нататък, ма бел, ще бъде чест за мене да Ви съпроводя.

Дава пояснението, като обилно се подпомага с ръкомахане.

– А, не – казва ездачката с израз на съжаление в лъскавите ѝ настойчиви очи, – аз отивам при една своя болна леля. Ей в тая посока!

Хубавицата показва направление, странично на това, което савойците държат. То е сякаш успоредно, но все пак не забива към морето, а продължава да води през гората.

След малко наистина пътят се раздвоява. Ездачката отправя съвсем топъл поглед към своя придружник, поглед, в който се сплита благодарност за добрата готовност и съжаление за бързата раздяла.

– Аз съм нататък – кимва и се отделя. Савоеецът не устоява на съблазънта да премине сам с такава прелестна придружница през тихата гора, където не се мярка никакъв смущаващ поглед, бил той савойски, или не. И макар че има изрична заповед никоой савойски войник да не се движи сам нито в крепостта, нито извън нея, той нарежда на пешаците:

– Продължете към крепостта. Скоро ще ви настигна.

Войниците се поухилват, но стагото си е стаго, то трябва да е в крепостта преди свечеряване. И с подвиквания те отправят глогинските крави по несебърския път, докато двамата ездачи задълбават в гората.

Дотук планът на Батил се осъществяваше като с магическа пръчка. Но по-нататък?

Поточе. Брод под едрите клонаци на гъбовете, прострели се над ручея. Радуша спря коня си, остави го да се напие. Същото направи и савоеецът. Доближи своя кон до нейния, погледна българката, погледна го и тя. Но докато неговият поглед беше пълен с надежди, нейният беше твърд, непрозирен. Не непрозирен, а ненавистен.

В този миг от клона скочи върху савоеца Батил. Сграби го изотзад. Това беше така неочаквано за десетника, че и двамата се намериха на тревата и се сборичкаха.

Според предварителната уговорка, витошанецът беше прекарал немалко време върху клона в тая трепетна неизвестност на очакването, която може да ти донесе сполука или беда според играта на случая.

Всъщност и отърколването беше предвидено. Според плана, Радуша трябваше веднага, след като конят на врага остане без ездач, да грабне поводите му и да го отведе навътре в леса, стига да се е уверила, че бомбардата е закрепена на седлото.

Стана точно както беше замислено. Без да чака раз-

връзката от боричкането, макар че тръпнеше за своя юнак, девойката бързо отвлече коня на савоеца.

Но савоецът беше силен. След първоначалното стъписване той се окопоти и разбра, че е бил подлъган. Сега си казваше, че за него няма друг изход, освен да се изскубне от клопката, преди да е заплатил с живота си за своята лековерност.

За нещастие, при боричкането кракът на Батил се пхна в едно коренище и така се заклеши, че след мигунка савоецът можеше да прави всичко с хванатия като лицица в капан.

„Къде се баби монахът? Трябваше вече да е довтасал според замисленото!...“

Батил стискаше с все сила едната ръка и единия крак на савоеца, защото знаеше, че в мига, в който противникът се изскубне, ще може вече да направи с него каквото си пожелае.

А савоецът успя да изтръгне ръката си. Тогава витошанецът помисли за последната спасителна възможност: Алчо.

– Алчо! Алчо! – извика колкото му глас държеше, въпреки че всеки вик би могъл да бъде предателски, ако го дочуят савойците.

Конят чу повикването. Той беше скрит наблизно в гъстака. И макар поводите му да бяха привързани за един храст, скъса ремъка, изскубна се и се впусна нататък към вика.

Долетя навреме. Савоецът, освободил и крака си полуизправен вече, посягаше към меча си. Не му остана време да го изтръгне. Алчо се изправи на задните крака и се хвърли срещу него, за да го премаже с копитата. Десетникът побягна, скри се зад едно дърво. В тия няколко мига Батил успя да измъкне крака си и сам извади меча си.

Не беше нужно. Долетял беше и Инокентий.

На савоеца не му оставаше друго, освен да хвърли меч, ако иска да получи пощада.

– Позакъсна, побратиме – каза привидно укорно Батил, но все пак тупна монаха приятелски по рамото, след което вдигна от земята хвърления от савоеца меч. – Сега какво да правим с този любезник?

– Мисля, че най-добре ще е да го поканим да постои тук, докато дойдат неговите момчета да си го приберат, щом като е останал без кон.

– И аз мисля същото.

Привързаха добре савоеца за гънера на гъба, от който Батил беше скочил. Поусмихнаха се един на друг. Възседнаха конете. Батил се понаведе, погали своя Алчо по шията, пришепна му:

– Благодаря ти, вярно мое приятелче! – И двамата поеха нататък, накъдето се беше загубила Рагуша, отвеждайки коня, който носеше толкова ценния трофей: бомбардата.

РАЗБУЛЕНА Е КОВАРНАТА ТАЙНА НА НАШЕСТВЕНИЦИТЕ

Вгорския стан оживлението беше странно.
– Какъв е този дяволски гудук, който издава смъртоносен пукот в ръцете на савоец, а в моите ръце дори не е върбова пищялка? – викаше гебърчанинът и въртеше бомбардата отсам, оттатък.

Трофеят минаваше от ръцете на Батил в ръцете на Инокентий, после пак в ръцете на Батил. Всеки го разглеждаше нетърпеливо, разгразнено. Дори Драгота се понадигна да докосне това страховито чудо, което предизвика предаването на неговата крепост и всичките му лични злочестини, а в действителност не е нищо повече от един кух прът.

Само Кирица теглеше Милуша зад балваните и обзета от безразсъден страх, викаше на Радуша:

– Махни се, ма, махни се оттам! Раго, Раго! Безумно дете!...

А любопитните и смели очи на Радуша надничаха в ръцете на двамата мъже.

– Излъгали сме се – ядосваше се Инокентий, – не попаднахме на бомбарда.

– Аз ви въвлякох в това приключение, но съм сигурна – повтаряше безотказно Радуша. – Съвсем добре видях, когато с такива медни тояги, подпрени на чаталести пръти, бяха повалени от петдесет крачки четиримата младежи на площада пред общинския дом. Та само аз ли бях там по принуда? Цял Несебър беше събран да се ужаси и се покори.

Начена ново оглеждане. Инокентий пак взе тръбата в ръце, а Батил отиде при коня на савоеца, който си кротуваше край другите коне, и се зае да изследва всичко по него: седло, стремена, поводи, цялата сбруя. От едната страна на седлото, обратната на тая, където беше прикрепена бомбардата, висеше добре изработен, госта обемист кожен кобур. Батил бръкна в него. Разделен беше надве: в едната преградка – оловни топчета, големи колкото царевично зърно, в другата – валмо конопена връв и под нея някакъв възчерен зърнест прах, лъскав като накълцана глеч.

Витошанецът недоумяваше. Всичко това трябва да е свързано с бомбардата, но как? Запрехвърля между пръстите си оловните мъниста, докато изведнъж му хрумна да натика едно-две от тях в медната цев. Я гледай, съответстват на отвора, като че са изливани за него!

– Рагуша, откритие!

Девојката притича. Наистина откритие. Тя си припомни, че гунки като от такива топчета били видени по грехите и телата на простреляните четирима в Несебър.

– Но как са издухани оловните зърна през цевта? Какъв тласък ги праща на петдесет крачки толкова силно, че да пробият и грехите, и снагата на човека?

С браздата между веждите, напрегнат, но недоумяващ, Батил продължаваше да пъха в цевта и да изважда от нея топчетата.

– Моят лешников лък е гъвкав. Праца стрела и на сто крачки. Но трябва жилеста тетива, здрава ръка. А и стрелата е остра, пък тези топчета са тъпи.

Батил взе една стрела, запревърта я между пръстите на едната си ръка, а в другата стискаше няколко оловни зърна.

- И пукотът! Откъде произлиза пукотът?
- Ами да, пукотът! Той е най-важният показател – заръкомаха Инокентий.
- Може би не най-важният, но най-непонятният. – Рагуша зарови и тя пръсти в кобура.
- Какво търси моя лъскав прах при топчетата?
- Може да е промит златоносен пясък. Затова лъщи – допусна монахът. – Виждам съм при своите скитания промивачи на златоносен пясък.
- И аз съм виждал промивачи във Владайската река под Витоша. Не е такъв златният пясък, този е почти черен – възрази Батил. – Черно злато няма.

Рагуша щипна с два пръста от праха и съвсем по женски, както би направила с някое горско биле, го стрипа в длани, после го помириса.

– Има дъх...

Помъчи се да уточни какъв, не ѝ се удаде.

– Дъх на диво – рече.

В мисълта ѝ диво се сливаше с неприятно, непознато, донякъде и противно. За да очисти дланите си от моя „дъх на диво“, Рагуша метна праха в огнището, както би метнала там костилка от джанка, суха чепка от грозде, всичко, което може да изгори, да се махне.

Тутакси – страшно, магьосническо избухване, придружено със свистене.

Рагуша отскочи и изпищя, Кирица и Милуша изпищяха още по-силно, Батил се улови за меча си, Драгота се изправи на огъра, Инокентий, който седеше на нистък пън, се намери на земята, конете, макар да бяха вързани госта настрана, се разтропаха, раздърпаха се.

Но когато след минутка мина сливането и като се озърнаха, всички видяха, че са невредими, настъпи нещо, което не може да се опише. Една особена радост,

едно сияние се беше отпечатало върху образа на всеки. Спогледаха се озарени.

– Победа! – извика Рагуша.

– Победа! Победа! – повтори Инокентий и се просна на тревата, на току се претърколи.

– Победа! – откликна и Батил, втурна се към Рагуша, вдигна я и я завъртя около себе си.

Майката и Милуша се прегърнаха, после Кирица изтича при стария, хвана ръката му.

– Разбулена е коварната тайна на нашествениците – промълви Драгота. – Струва ми се, че оздравявам...

– Сега вече знаем нещо, което ни прави по-уверени – каза Батил.

Рагуша изтича до коня на савоеца, бръкна в кобура за нова щипка от избухливия черен пясък, хвърли я в огъня. Ново магьосническо избухване и несдържано ръкомахане, подскачане и провикване на горските становници.

– Ако имахме такова оръжие, бихме се справили не само с Амагей и Палеолог, а и с Мураг – каза след малко Батил.

КАК БЕШЕ ПОВАЛЕНА ГОЛЯМАТА СИВА МЕЧКА

Настъпил беше часът бомбардата да бъде изпробвана.

Кирица твърде много се боеше от зловещото савойско оръжие. То провали с главоломна бързина толкова нейни майчински, женски, болярски привички и очаквания! Страхът пред някакъв лош край ѝ говореше, че изпитването не трябва да бъде извършено.

– Кому е нужно това сега, Батиле, синко?

Напоследък, откакто беше забелязала обичта на Рагуша към средечкия войвода, Кирица често добавяше „синко“. Искаше да подскаже, че младият велможа ѝ е твърде близък не само със своята смелост и преданост, а и с това, че може би скоро ще го приеме напълно за свой син, ако, дай боже, нещата се пооправят и Рагуша и той се задомят. Най-напред Кирица беше мислила за Кръстан войвода, после, когато Кръстан се спречка с царя, покалугери се и стана Ангеларий, тя помисли за Велислав, когото оставиха в Несебър. Сега вече мислеше само за Батил, защото виждаше, че Рагуша е прехласнатата по него.

– Нека оздравее старият, да се махнем от тая опасна гора, на тогава! – повтори умолително майката.

– Аз съм вече, кажи-речи, здрав – обади се Драгота. – Тъкмо тая гора ме съживи.

– Много близо са савойците, искам да кажа – настояваше Кирица. – Имат стотици бомбарди. Какво сме ние тук? Двама мъже, две деца, двама старци и една бомбарда...

– Мен за дете ли ме имаш, мамо? – засегна се Рагуша.

– Ех, Рагушке! Не, разбира се. Познавам сърцето ти, гръщеря си ми, усещам какво кипи в него. Знам, че си предана на рода, че си готова да влезеш в мъжки бой за бащина и своя чест. Но нищо не се постига с една бомбарда, дори да имаме колкото си щем оловни зърна и избухлив пясък.

Батил мислеше тъкмо обратното и увличаше подир себе си влюбената Рагуша,

– Когато човек е пред неприятел, няма време да отлага. Трябва да действа, и то незабавно. Бомбардата е една, оловцата са малко, избухливият прах е навярно премерен колкото за тях. Но да познаеш оръжието на врага е почти равно на това да избегнеш ударите му.

– Така е. Аз също го мисля – подчерта с твърдост Драгома.

– Ние с побратима нищо не сме отлагали и слава богу, ни е вървяло. Помагай все още, свети Кукузеле! – рече Инокентий, прекръсти се шеговито и догаде: – Няма защо и сега да отлагаме.

– Ако ме питате, и аз ще кажа да не отлагаме. Бъдещето е всякога неизвестно. Кой знае какво може да се случи, да попречи на опита, да ни разпръсне – прибави и Рагуша своя глас.

– Добре преценяваш, момиче – каза бащата. – Имам вяра в твоя здрав разум.

Батил продължи:

– Шена хора сме. Но всеки от нас трябва да знае какво представлява една бомбарда, как се борава с това оръжие, което всява повсеместен ужас. Права е Рагуша: нещо може да се случи, да ни пръсне. Трябва да ни е ясно какво е бомбарда, та кой както може, когато се наложи, да предупреждава и народ, и войводи.

Батил и Инокентий се отдалечиха и се заеха да разучават зареждането на гърмящото оръжие. Рагуша, то

се знае, се опита да се приближи. Отстраниха я. Пък и страховете на майка ѝ бяха твърде гласовити.

– Радушке! Радо! Момиче! Не ми пръскай сърцето, дете!

– Разбирам – размисляше Батил с монаха, – трябва най-напред в дулото да натикаме от избухливия пясък и върху него – оловцето. Когато прахът се възпламени и засъска, запращи, ще издуха топчето, то ще полети. Колкото по-силно е духнато, толкова по-далеч ще отхвърчи.

– Сигурно е така – съгласяваше се дебърчанинът, – но може и да не е така.

– Ето – каза Батил, налага едно от оловните зрънца и с напън го изплю, – виждаш ли, изхвърча, защото е духнато.

– Добре, но как ще се възпламени прахът, та да гаде напън?

– Този е въпросът. През отвора не, няма как пламъчето да стигне до гъното на тръбата. Пък и да стигне – не подхожда, не ще можеш да насочиш бомбардата, накъдето си искаш.

– Видяхте ли, че без мене не можете? – извика отдалеч Радуша. – На общинския площад, когато дванайсет стрелци повалиха с пукот четиримата несебърци, забелязах, че от лъскавата мед се подава връв. Нея стрелецът възпламеняваше с разгорена прахан.

Цялата обредност изведнъж се изясни.

– Да, ето, има дупчица тук към средата на медната зега – възкликна Инокентий.

– Сега чак долавям за какво е служило валмото коноп, което се намира в кобура – плесна се по коляното Батил, скочи, отиде при коня на савоеца, измъкна от кожения джоб конопените намотки.

Започна пълнене на бомбардата през дулото. Колко избухлив пясък да се насипе, как да се натика до гъното, там, където е малката дупчица? Едно ли, две ли топ-

чета да се набутат после в цевта? Как да се гържи тя при възпламеняването?

Другите питання останаха неизвестни до изпробването, но на последното пак Радуша даде отговора.

– Стрелецът гържи края на медната гига облегат върху рамото си. Откъм устието тръбата е подпряна на чаталест прът, висок почти човешки бой. Когато се даде заповед „огън!“, стрелецът подпалва крайчеца на връвта и насочва тръбата, накъдето е наредено. След няколко мига се чува пукот и на петдесет крачки човек е повален.

Батил остана наустина учуден от необикновено точните наблюдения, които Радуша е могла да има в такъв драматичен за цял Несебър и за нея самата час. За кой прът вече войводата установяваше, че това момиче с очи, лъскави като обковка на икона, е надарено е хладнокръвие, с каквото не могат да се похвалят много смелчаци?

Усмихна ѝ се признателно, влюбено и се зае да си пъва възпламенливия пясък в поразтвореното гуло на бомбардата. След това пусна вътре две оловни топчета – „ще пробваме, ще видим“ – и накрая натика късче връв в мъничкото отверстие.

През тия минути Инокентий беше отрязал от близко гърво подходящ чаталест клон. Подпряха гулото на чатала, другия край Батил сложи върху дясното си рамо.

– Сега да видим накъде да насочим изстрела – каза.
– Ей към това дебело гърво. Да окачим на него някаква греха, та да разберем дали сме улучили.

Свали своята долактанка, провеси я на един чеп.

– Побратиме – замоли му се Инокентий, – остави на мене тая проба. Ти си много нужен сега, не бива да ти се случи нещо.

– Аз ли нося отговорностите тук? Аз. Значи аз ще направя и проверката. Я по-добре ми подай някоя запалена съчка!

Другите мълчаха, не знаеха какво да кажат при така изричното възражение на войводата, и монахът се подчини. Наведе се, взе от огнището малка главня, подаде я на Батил.

Витошанецът погнали крайчеца на конопената връв. Тя беше насмолена, лесно пламна и огнецът бързо я изяждаше. Батил извъртя дулото към гънера, където висеше грехата, и зачака.

Но Инокентий не можа да устои. Внушил си беше, че нещо ще се случи, и преди връвта да бе доизгоряла, се втурна, сграби и той бомбардата.

– Свети Кукузеле, дръж ме!

Опита се да изтласка Батил. Не му стигна време. Гръм разтресе околността, бомбардата изхвърча някъде си, а двамата се намериха на земята, като изтърсени от катурната каруца. Расото на монаха беше захлупило Батил, а Инокентий виреше космати крака и ги клатеше като бръмбар, паднал по гръб.

Всички се уплашиха така много, че писък се понесе из гората. Конете се изправиха на задните крака, разивиха се. А Радуша се втурна като обезумяла към Батил.

През това време и витошанецът, и дебърчанинът се бяха вече надигнали невредими. Батил плюваше лешниците, които от дълбокия калугерски джоб се бяха изсипали право в устата му. А Инокентий оправяше расото си, качило се на главата му.

Гледката от трагична се превърна мигом в комична и Радуша не можа да не избухне в смях. Звънък момински смях, който имаше своето право на изява и поради това, че откакто савойците бяха завладели Несебър, девойката не беше имала много случаи да се усмихне.

Тоя несдържан смях се стори някак обиден на Батил. Той се хвърля в неизвестност, която може да е смъртоносна, а Радуша се залива от смях?

Без дума да отрони, войводата направи няколко крачки, вдигна от земята бомбардата и се зае отново да я пълни с избухлив прах и оловни топчета, за да извърши нова проверка. Напъха насмолена връв във възпламенителната дупчица, отиде мълком до огнището, взе главня.

Тогава се случи нещо, което трудно би могло да бъде повярвано, ако всички не бяха го видели с очите си. Конете отново се развиха, задърпаха се на въжетата си, Алчо се изскубна и с два скока се намери при Батил.

Грамагна сива мечка се спускаше с рев от горния край на гората към становниците. По-късно те си дадоха сметка откъде е произлязла внезапната ѝ ярост: заблуденият изстрел на бомбардата я беше улучил и разгразнил, тя връхлиташе, за да мъсти.

Нямаше време за лъкове и стрели. Радуша и Инокентий бяха далеч от мястото, където на един клон висяха лъковете и колчаните. Единственото оръжие срещу звяра беше заредената бомбарда, която Батил държеше. А той се намираще и най-близо до мечката. Не му оставаше друго, освен да пробва смъртоносното пушкало на месо. Това и стори. Разтвори крака и стъпил здраво, изчака звярът да се приближи на около петдесетина крачки – нали от такова разстояние са били повалени четиримата несебърци? Тогава възпламени връвта, насочи дулото срещу главата на горския цар и хванал здраво медната тръба с две ръце, зачака.

Пукот и грамадният звяр направи още две крачки, но се сринна, заби муцуна в напратите и остана там неподвижен. Двете оловни топчета бяха пробили черепа му.

Батил отпусна внезапно отмамели ръце. В тоя миг той беше разбрал, че с това бойно средство човекът става несъмнен господар на зверове и на хора.

НЕ МОЖАХА ДА ВКУСЯТ ОТ МЕЧОТО МЕСО

Мечото месо – твърдеше Инокентий, – е много вкусно, ял съм го по метоси, па и по мандри. По-вкусно е дори от глиганско. Само че трябва да е добре осолено и поотлежало.

Дебърчанинът си беше лаком. „От бога наказание ми е – признаваше. – Като попреям, ми натежава под лъжичката и ми се доспива. Но не мога да наввия плътското и това си е.“ Как да наввие плътското такъв здравеняк? „Би трябвало да се откажа от силата си – викаше, – пък силата ми е от Бога. Да се откажа от нея, не би ли значело да се отрека от него?“

Тук, в стана, се угаде на Инокентий небеднъж да приложи качества си на магер – и с гъбите, и с костенурката, и с глухара, и с киселеца, и с гривеците, и с козела. Ето, сега щеше да може да се прояви и като готвач на мечо месо.

С усилие окачиха мечката на дъбов чеп, тя тежеше поне колкото шестмесечно теле. Монахът я изкорми с костурата си, огра я. Опъна кожуха на нещо като гергеф от лески, провеси го да съхне. Допадеше му това занимание.

– Е, скоро ще мога да си лежа върху дебел мечи кожух.

Усмиваше се изхитро, но, разбира се, имаше намерение, когато кожата изсъхне и я ошави с дъбова кора, не сам да легне върху нея – той спеше добре, където и да легнеш, – а да я подари на двете момичета.

– Добре – каза му шеговито Батил, – щом като твърдиш, че ще ни нагостиш с мечи бут, метни се на коня,

побратиме, иди до някое от близките села, изпроси от попа бучка сол. Върни се и си готви на воля.

– Тъкмо ще ни донесеш и някоя новина – добави Драгота.

Той вече ставаше от одъра, движеше се, настроението му се възвръщаше.

– Нищо не знаем за савойците. Забравиха ни май.

Инокентий прие с охота предложението. То му даваше възможност да се мерне между хора, да погостува на кръчмаря, на попа, да ливне глътчича ракия в гърлото и при единия, и при другия със съответен благослов. Колкото за подозрението, което би събудила осанката му в тия смутни дни, малко ли монаси скитници минават по пътищата, и не един, не двама?

Но, уви, както дебърчанинът бързо яхна коня, така бързо се и завърна.

– Ама не донесе ли сол, отче Инокентий? – посрещна го Милуша.

– Не ми беше до сол, дете. Побратиме – обърна се към Батил, – разбрах от селяните, че савойците били дигнали на крак бързи потери да гонят разбойниците, които се били погаврили с някой си благородник десетник.

– Аха, нашият преучтив рицар – кимна Батил на Рагуша.

– На когото гължим бомбардата.

– Побързах да се върна – добави Инокентий. – Мисля, че незабавно трябва да се махнем. Защото под предлог, че преследват разбойници, савойците чисто и просто навлизат във вътрешността и я завземат. Селяните са изпоплашени. Цели села се готвят да подберат добитък и челяд, да бягат в горите. Откъм Несебър идели тревожни вести. Очевидци твърдели, че савойците усилено пренасяли оръжие от корабите на сушата.

– Това трябваше да се очаква – каза Батил. – След като добре се настаниха по крайбрежието, блазни ги да потеглят за грабеж навътре.

– Удобно време! Кажу-речи, безстопанствена земя! – заключи загрижено Драгота. – Разбрали са, проклетниците, че българската войска е отправена на юг да подпре османеца.

– Трябва да ги спрем по някакъв начин.

Очите на витошанеца бяха станали непрозирни, гласът му – рязък.

– Лошото е, че ужасът пред сатанинското гърмящо оръжие гони селяните като природно бедствие – поклата глава монахът. – Инак те биха се справили с малобройните чужденци, биха им устроили клопки, биха ги изловили като плъхове.

– Тъкмо това, лъжесатанинското, трябва някой да разясни на народа. Пипнем ли повечко бомбарди, както пипнахме тая тук, сатаните се обезсилват. Аз се заемам с тая задача – заяви решително Батил.

Очите на Радуша изведнъж блеснаха тревожно. Не би желала, съвсем не, нейният синеок юнак да стане такава жертва, каквато бяха четиримата младежи несебърци.

– Но по-напред трябва вие да сте на сигурно място. Бай Драгота – обърна се Батил към стария болярин, – имаш ли сили да възседнеш коня незабавно?

– Не се безпокой за мен, Батиле, няма да ти тежа повече. Грешно е да те сковавам тук, когато отговорността ти е толкова голяма. Но мисля, дали не ще е добре да се опитаме да позабавим набезите на савоеца, като го привлечем и към преговори.

– Тъкмо това исках да ти предложа. Докато аз се постарая да направя нещо тук, ти да стигнеш до Търнов-

град, да разясниш всичко на царя. Ако приеме да води преговори, добре. Ако не, воля неговя. Ще съумея да узная повелята му. Побратиме – обърна се войводата към Инокентий, – готов ли си да съпроводиш бан Драгота и семейството му до престолнината?

– Мислех, че съм ти нужен – смънка монахът недоволен.

– Нужен си ми, право е, носиш ми щастие, но си по-нужен сега на Драгота. Едва е станал от легло човекът.

– Тогава аз ще остана с тебе, бате Батиле – подскочи Рагуша. Тя вече не можеше да си представи, че в живота на нейния юнак би могло нещо ново да начене, без възните на бързия ѝ поглед да са го претеглили.

Батил я погледна с обич. Само миг и щеше да се погледне на своя порив. Не, не бива да подлага на смъртна неизвестност девойката, за която би дал живота си.

– Ти, Раг войводо, ще охраняваш похода на бан Драгота до Търновград – каза, като едва успяваше да даде твърдост на гласа си.

В очите на Рагуша се появи влага. Непреодолими, издайнически сълзи на моминска обич. Зениците ѝ лъснаха като череши.

– Това не е справедливо!

– Сигурно и аз ще бъда скоро в Търнов – догаде меко Батил.

Съзираше каква битка се води в душата на девойката. И в неговата гуша се водеше същата битка.

– Не е справедливо, не е справедливо! – повтаряше девойката и преглъщаше сълзите си.

– Хайде, тръгваме! – намеси се Драгота. – Всеки на коня!

Конете стояха, оседлани за в случай на внезапна опасност. Всички тръгнаха към тях. Само Рагуша стоеше до Батил и не помръдваше.

– Раго! – повиши глас бащата.

Тя обърна поглед към Батил. Очите им се срещнаха – неговите сини, езерови, нейните засенчени, трепетни като крила на птица в гъста шума.

– Нима ще ме оставиш?

Той направи великанско усилие да не се хвърли към нея, да я сграби.

– Няма да те оставя! Никога! – прошепна. – Но потърни! Потърни малко да излезем из въртопа!

И високо:

– Най-добре ще е да минете през Ведреник. Ще се отклоните малко, но пък ще се отморите и ще бъдете сигурни. Крепостта е здрава, а Секул войвода е верен човек. Вярвам, че ще ви застигна там. Пък и да не ви застигна, Секул ще ви даде съпровод до Търновград.

АКО НЕ БЕШЕ ЗОВЪТ НА РОГА

Разделиха се при разклона с последни пожелания за скорошна среща. Батил, възседнал Алчо, пое към низината, Драгота, Инокентий и трите жени хванаха към седловината. Щастливо стечение: и Милуша имаше свой кон, яздеше пленения кон на десетника и се чувстваше равна на своята сестра, която досега във всичко я е превъзхождала.

Рагуша остана последна, изчака Батил да се загуби заг валога. Махнаха си. Тя догони своите с навлажнени очи. А нещо в гърдите на Батил беше така неспокойно, така сприхаво, че той пришпори Алчо и жребецът полетя през гората.

Като излезе на открито, ездачът се сети, че е бил груб към вярното животно, наведе се, потупа го по шията. „Алчо, Алчо, та ние с тебе сме по-стари приятели, отколкото с Рагуша!“ И някак без охота продължи нататък.

Не минала и хиляда стъпки, малката дружина се натъкна на савойски патрул. Драгота и Инокентий преброиха петима там в далечината при ръба на гората.

– Добре че сме още в леса, та не са ни забелязали.

– Шт! Стойте! Ще се притаим, докато отминат. Дръпнаха се бързо от пътя, навлязоха в гората и затулени заг хресталака, зачакаха. Савойците се приближаваха бавно, дори небрежно.

– Внимание! Опасност! – прошепна Рагуша. – Воги ги същият прелюбезен десетник, когото оня ден обезоръжихме и вързахме за дъба.

– Свети Кукузеле! – прекръсти се Инокентий. – Вишиш ли, трябвало е, грях не грях, да му светим маслото.

Савойците щяха да си отминат без каквото и да е подозрение, ако конят, язден от Милуша, конят на гесетника внезапно не изцивили, подушил своя господар. Как силно пронизва слуха едно изцивилване, когато тишината е така тревожна!

Стражите веднага се спряха, поколебаха се миг-два, но бързо установиха направлението, насочиха погледи към гъстака, заг който се притулваха бегълците.

– Не мърдайте! – изкомандва шепнешком Драгота.

– Какво ще правим, ако ни открият? – проплака Кирица.

– Две възможности – отсече старият. – Или да побегнем, докато имаме преднина, или да приемем гвубоя.

– Да побегнем – смънка Инокентий, – ама ездата на жените не ще е достатъчно бърза.

– Тогава ще се бием,

– Петима са, ние сме гвама.

– Ох, гвама! Един довчерашен болник... – сложи ръка на уста Кирица, за да не се разхлипа.

Тя вече трепереше от страх. Питаше се, дали ще има сили да се гържи върху коня.

– А мен къде ме слагате? – изпъна се Радуша на седлото.

– Бягайте през гората нагоре към Ведреник – обърна се Драгота към жените. – Това е най-разумно. Радуша, ти си отличен стрелец, ще охраняваш майка си и сестра си. Отец Инокентий и аз ще позагържим савойците, докато се отдалечите.

– После ще ви настигнем – каза с пресилена увереност дебърчанинът.

Кирица се колебаеше, знаеше, че Драгота е безсилен да се пребори не с пет нападатели, дори само с един.

– Бързо! Тръгвайте! Няма време за бавене – заповяда старият.

Трите ездачки гръпнаха юздите. Но в същия момент конят на Милуша повторно изцивили: предупреждаваше господаря си, че, ето, тръгва.

Савойците вече не се колебаеха: насочиха се право към групинката. Драгота и Инокентий се приготвиха за стрелба. Опънали лъкове, чакаха само преследвачите да се поприближат.

– Ти в левия, аз в десния – промълви войводата.

Стреляха почти едновременно. Левият савоец се заклати, изгуби равновесие, строполи се сред храстите, беше ударен. Но десният, тоя, в когото се прицели Драгота, продължи да напредва.

Изведнъж четири стрели изсвистяха почти едновременно: нападателят бяха опънали арбалетите си. Инокентий се намираше зад два ствола. Това го спаси. Стрелите се забиха в гънерите. Ала Драгота клъмна върху седлото.

– Улучиха ме – изфъфли.

– Бягай към жените! – извика му Инокентий, докато опъваше за втори път лъка си.

И при втория си изстрел дебърчанинът срази нападателя. Олюля се един от тримата върху коня, блъсна се в шръкнал чепат клон, отърколи се.

„И двама са много. Помагай, свети Кукузеле!“

Едрият монах нямаше друго оръжие освен лъка. Трябваше да има меч, но и да го имаше, не би могъл да борави с него както трябва. Най-доброто му оръжие е било винаги сопата. С твърде силния си замах се е оправял неведнъж при явно труднички положения.

Един госта дебел осенов клон му се мярна пред очите. Отлично, като че някой му го подаваше! Така поривисто го дръпна, че клонът из един път се отчупи от дървото. Инокентий го сграбци, размаха го и се впусна срещу двамата савойци, за да не им даде възможност нито да се приготвят за нова стрелба, нито да използват мечовете си.

Наистина, единият нападател се видя принуден да се прикрива зад дебела клоната липа. Но другият, а той беше именно десетникът, се впусна подир Драгота.

Отначало старият несебърец имаше сили да пришпори коня. Уви, самото друскане така разпъваше раната му между ребрата, че забави съвсем хода на коня, а и не смееше да изтръгне стрелата из гърдите си: боеше се, че кръв ще бликне и това ще бъде краят.

Краят настъпи твърде скоро. Десетникът настигна ранения, който с последни сили се крепеше върху коня, обвил с ръце шията му. И да искаше, Драгота не можеше да се придигне, да се брани. С помътнени очи само погледна мълчаливо нападателя. Остави се просто да бъде прободен от меча му. И се строполи безжизнен върху меката горска земя, покрита с дебел килим от многогодишни сухи листи.

Савоецът не се застоя при убития: лесно щеше да го обере, когато се върне. Сега целта му беше да застигне трите жени, които се виждаха хе там между дърветата.

Рагуша можеше да препуска по-стремително. Но майка ѝ, сестра ѝ не умееха да яздят, бояха се да не ги изхвърли бягът, пропищяваха от миг на миг безпомощно. За щастие, трите вече се бяха възкачили до седловината, а преследвачът неизбежно щеше да позабави хода си нагоре.

Рагуша яздеше последна и току приканваше майка и сестра:

– По-скоро! По-скоро!

При всеки поглед назад тя установяваше, че савоецът ги застига. Внезапно ѝ хрумна да надуе рога там, в ниското, близо до морето, където лесът свършваше, тя забеляза самотен конник. Може би е Батил! Ох, ако е той! Пък и да не е той: самото надуване на рога може да накара преследвача да допусне, че това е зов за сбор, повикване на още хора. Той може би ще

се разколебае, ще се поспре, ще се поозърне... Всичко е печалба при такива случаи.

Препускайки, Рагуша наду рога с пълни гърди. После още веднъж, и още веднъж. И – гледай ти! – ездачът там долу се спря, сякаш се ослуша. Девойката наду рога като за тревога: гълъг зов, последван от четири къси. Тогава – ох, майчице! – ездачът в равнината обърна коня и полетя устремно към посоката на тревожния призив.

Но преследвачът се беше приближил вече много.

Взлязъл на седловината, запрепуска стремително. И – ужас! – това беше именно изиграният кавалер!

– Бягайте! – извика Рагуша на майка си и сестра си. – Ще се опитам да го задържа!

Тя спря коня, сне от рамото си лъка, затъкна стрела, прицели се. Хладнокръвието ли ѝ изневери, конят ли шавна? Стрелата изсвистя, заби се не в гърдите, а в бедрото на напагателя. Той изръмжа от болка и ярост.

– Пардѝ! Порка ла магона!

Но раната му не го омаломощи. Само го доразгневи. Защото, както Рагуша го позна, него прелюбезния, така и той я позна, нея коварната. Заради нея го наказаха с двайсет удара по голо, отнеха му предимството да е въоръжен с бомбарда, понижиха го и му намалиха възнаграждението и правото на плячка. Сега щеше да си оправи сметките с измамницата. С упоението на ненавистта, с тая страшна наслада, каквато яростта носи, той изтръгна меч си и връхлетя.

Рагуша се опита да затъкне нова стрела. Късно! Савоецът беше до нея. Само един внезапен отскок на коня, ненаправляван от нея, я спаси от острието на меч. Но тъкмо защото отскокът на коня ѝ беше неочакван, тя загуби равновесие, падна на земята.

Майчице! Ами сега? С бързина на котка се хвърли към кичур млади брези, порасли наблизо. Още съвсем

мъничко – педя може би! – и копитата на савойския кон щяха да я премажат.

Тя вече нямаше друго средство за защита, освен да се върти около стволите на брезите, да се крие за тях. Лъкът ѝ беше в ръцете, но колчанът се извърна при пагането ѝ, стрелите се изсипаха.

– Ще ми платиш за всичко, пъклена хубавице! – крещеше савоецът, обезумял от ярост. – Порка ла магона!

Тя не разбираше нищо от тия закани, изкряскани на непознатия език, но добре знаеше, че не я чака милост.

А савоецът върхлиташе отсам, оттатък, с меча в десницата и със стрелата в бедротото, която го мъчеше и ожесточаваше до последен предел.

Докога щеше да трае тая криеница? Може би докато Рагуша се препъне при непредпазлива стъпка и копитата на коня я премажат. Или пък докато – ох, господи! – би успяла някак по чудо да се добере до разсипаните си стрели и да разполага с мигновение, за да затъкне една...

Ненадейно... какво се дочу? Тропот на копита? Препускащ кон? Ослуша се. Да, явно препускащ кон. Кой ли ще е? Ох, да е Батил!... Докато скачаше насам-натам, за да отбегне нападите на десетника, и едновременно напругаше трепетно слух – човек в беда разчита и на невероятното, – при ръба на хълма се появи наистина Батил с Алчо, облян в пяна.

– Бате Батиле-е!...

Вик на невероятната надежда, вик на неизразимата признателност. Батил не се нуждаеше от насочване, за да открие нападателя. Безпогрешно се беше устремил в посоката на Ведреник, след като дочу тревожния зов на рога.

– Бате Батиле-е!

Колкото и да беше запотен, Алчо се оказа все пак по-повратлив от коня на савоеца. Схватката с мечо-

вете не трая дълго. Късият меч от самоковска стома-на беше по-бърз. А и десетникът изпитваше при всяко свое движение раздираща болка в бедрото. Тоя път Батил не го жалеше, необикновени гневни сили му даваше измъченото лице на Рагуша, която там, в кичура млади брези, не можеше вече да сдържа съзрите си.

Един силен замах разсече рамото на савоеца, ръката му увисна, той изрева като звяр:

– А-а-а-а!

И се срина от коня.

КЛЕТВАТА

Конят на Драгота стоеше кротко до безжизненото тяло. Така Рагуша намери баща си. Лежеше, паднал по очи, пронизан отпред от стрела, прободен отзад от меч.

Премного изпитания се струпаха днес на незакаленото още в несдуката моминско сърце. Девојката подви колене пред трупа и зарига.

Тя може би не знаеше още, че в живота е било винаги така: нищо не идва даром. Всичко трябва да се извоюва, да се изстрада, не можеш да получиш, без да дадеш.

Батил коленичи до нея. И той страгаше – злодеянието го беше покрусило, – но искаше и да подскаже на Рагуша, че като е загубила баща си, мъдрият човек от Несебър, намерила е него, решителният човек от Средец.

Девојката преглътна сълзите си, смълча се. След миг върху лицето ѝ – строго, бистро, мраморно, увенчано с черни плитки, като че положено в коприна и абанос – се отпечата решение. Рагуша протегна ръка и изрече отчетливо:

– Заклевам се пред останките на баща си... Ще отмъстя за него... За избава на род и родина.

Батил протегна и своята ръка, хвана нейната и също изрече:

– Заклевам се.

Появи се Инокентий. Беше се справил с последния от петимата савойци. Коленичи и той, помълча и каза:

– Ако единият от двамата злодеи – тоя, нашият десетник – не беше се втурнал подир стария болярин да

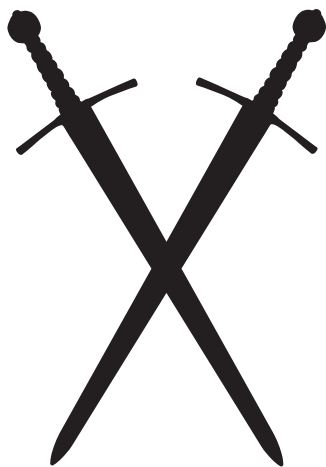
го довърши, сигурно е, че двамата щяха мене да довършат. А аз цапнах последния с осенов клон, катурнах го и скочих отгоре му. Е, нямах китка босилек, та да го миросам и да го пратя с по-друг благослов при свети Петър. Прости, Господи, грешния си раб Инокентий!

Насъбраха едри камъни, направиха грамада върху останките на Драгота. После поеха нататък с бърз ход, за да застигнат двете жени, които кой знае с какви страхове напредваха към Ведреник. Батил държеше за поводите и коня на Драгота.

**ПОБЕДИТЕ
НА
СИНЕОКИЯ**

РАЗДЯЛА ПОД ВЕДРЕНИК

Необходим беше ускорен конски ход, за да стигнат до Ведреник преди нощта. Но те вече не можеха да ползват коларските пътища, заварден беше вероятно всеки разклон. Поеха по козите пътеки, които се възкачваха и спускаха, шмузваха се между шубраци и трънаци, пресичаха потоци, минаваха по ръба на урви. Труден беше вървежът на конете. Кирица и Милуша неведнъж изпищяваха от страх.

– Тихо, мамо, тихо! – извръщаше се Рагуша, чийто кон вървеше след Батилувия Алчо.

Батил водеше низата, Инокентий я завършваше. Трите жени бяха по средата. Конят на Драгота крачеше най-отзад, привързан за Инокентиевия. И коне, и ездачи изнемогваха. Денят преваляше, не бяха нито починали, нито хапнали нещо освен малко трънки, къпини, глог и диви круши, докато се мушеха из храсталака. А пътят им се удължаваше и поради това, че заобикаляха селата.

Най-сетне Ведреник изникна зад клоните на дъбака, из който бегълците се провираха, за да не бъдат съзрени. Там на бърдото над гората беше кацнала малката крепост, която охраняваше важни пътища между приморието и вътрешността. От три страни крепостта увенчаваше стръмното бърдо, а от четвъртата се опираше на отвесен скалист скат, под който замъкът изглеждаше отдалеч като куп отломени канари.

Батил спря коня си.

– Е, време е за раздяла. Поздравете от мен Секул войвода. Ще ви посрещне добре, сигурен съм. А като си по-

чинете, някой близък ден хванете пътя за Търновград. Гледайте да преварите савойците, не ще се подвоумят да нахълтат и към Вегреник.

– А ти, бате Батиле? – приближи коня си Радуша, вперила поглед в твърдите през тия мигове очи на витошанеца.

– Алчо и аз се връщаме... Ноцта е закрилица.

– Да пренощуваме във Вегреник, побратиме, да понаберем сили, на утре вечер с Божия милост...

Инокентий очакваше, че като се освободят от бремето, каквото са трите жени, двамата пак ще потеглят заедно.

– Отче Инокентий, ти си опитен по пътищата, кръстосвал си ги нашир и дъж, ще имаш добрината да съпроводиш до Търновград Драготовото семейство, останало без своя стопанин.

На Кирица очите веднага се замъглиха, тя страдеше за своя старец, останал завинаги край пътя под грамадата камъни.

– Ох, бедният!... Злочестият!...

Инокентий се прекръсти. Той мислеше по-малко за злочестия Драгота, отколкото за това, с което го и шареше Батил: никак не му се щеше да бъде охрана на жени.

– Секул войвода сам ще поеме тази грижа, побратиме. Редно е.

– Не мисля. Секул знае добре какво го чака сега, когато савойската напаст отстои на по-малко от ден конски ход.

– Но ти, бате Батиле?

Радуша не можеше вече да приеме изход, подобен на моя, който баща ѝ наложи тази сутрин.

– Нали знаеш, Радуша, бяхме го решили още когато потеглихме за насам.

– Сега всичко е променено, бате Батиле. Ето ни и пред Ведреник. Не съм нужна на майка и на сестра.

– Нужна си, Радо, нужна си! Сърцето ми пръскаш. Останахме без татко ти и без тебе ли да останем... старица и дете?

Кирица предугаждаше намеренията на дъщерята и хвърляше молещи погледи към нея.

– Не съм дете, мамо – обиди се Милуша.

– Е, Милушке, имаш вече своето бойно кръщение – усмихна ѝ се витошанецът.

Момичето се окуражи.

– Ама, бате Батиле, защо да не бъдем всички заедно във Ведреник?

– Ех, хубаво е, Милушке, само че бива ли, когато вече познаваме тайното оръжие на савойците и когато те всеки ден, всеки час навлизат все по-навътре в добрата ни земя? Имам ли право да губя време, кажете всички? Едно денонощие във Ведреник? Много, твърде много! Не е ли по-добре още тая нощ да бъда в Несебър, сега най-малко ме очакват там.

Всички се смълчаха. Наистина, какъв ненадеен ход за врага да проникнеш в средището му, когато той те търси някъде си? Конете, освободени за малко от волята на ездачите, бяха извили шиш и хрупаха тревата при нозете си. Изведнъж Радуша гръпна юздата на своя кон.

– Да тръгваме, бате Батиле!

– Как така? Накъде?... Радуша! – стресна се Кирица.

– Заклех се, мамо, пред останките на татко. Никой мук не може да твърди, че в Несебър ще бъде по-полезен от мене на бате Батил. Познавам всяка гънка на крайбрежието, всеки подмол на залива, всяка пролука на крепостта. Да тръгваме, бате Батиле!

Тя не искаше да остави Батил сам, а долавяше, че той няма да чака много и ще пришпори Алчо. Иначе не може-

ше и да бъде. И бързаше да го изпревари, за да не препуска после след него, защото дълбоко в себе си знаеше, че би понесла раздяла с всичко, но не и със своя спасител...

– Почакай, Раг войводо!

Конят на Рагуша беше навирил глава и Батил го погали по шията, за да го успокои. Все едно, че галеше ездачката. Рагуша редом с него от тук нататък? И тя сама прави този избор въпреки опасността. Пориви нахлуваха в гушата на Батил!... Той пак погали коня на Рагуша.

– Не, Раг войводо! Моята задача сега е бомбарди и избухлив пясък.

– И моята е същата, бате Батиле.

– Момиче, опомни се! – изписка майката.

– Мамо, ако ти се противиш и ако бате Батил ме не ще, ще тръгна след него и ще вървя ей така в нощта, докато той се спре и ме дочака.

– Да бъде Божията воля! – каза Инокентий. Ясно му стана, че спътник на побратима ще е не той, а Драгатовата дъщеря. Пък беше и твърде гладен и гледаше по-скоро да дойде краят на препирнята. Приблужи се с коня, направи голям кръстен знак над двамата.

– Бог да ви пази!

Рагуша се понаведе, целуна десницата на монаха. Курица, безсилна и ужасена, повтаряше:

– Милостива света Богородице, милостива света Богородице!

И се кръстеше несдържано.

Батил мълчеше. Съзнаваше, че животът му от сега нататък приема друг ход. Само тупна коня по шията.

– Хайде, Алчо!

Алчо наостри уши, зачатка с копита.

– Сбогом, мамо! Сестро! Отче Инокентий!

Залезът хвърляше последните си лъчи там зад Ведренник. Очите на Рагуша, озарени от този блясък, златееха, като че невидим зограф ги беше изписал.

Почти едновременно тя и Батил дръгнаха юзгите и конете им се извъртяха, за да навлязат в дъбака, който вече тъмнееше.

Кирица хлипаше. Заразена от майка си, се разплака и Милуша. Монахът направи отново голям кръстен знак след отдалечаващата се двойка.

– Бог да ви пази!

С последни сили майката извика загъхано:

– Варди детето ми, войводо!

ВЕЧЕРЯ ПРИ ОВЧАРИТЕ

Радуша не беше крехка. Закъсняло дете на възрастни родители, копнели за син – наследник на войводството, тя сама още от малка се впусна в мъжки занимания. Ако не можеше да мери сили с момците на нейна възраст, можеше да мери сръчност с тях. Но това, което я връхлетя гнес, беше премного: внезапното бягство от горския стан, коварната среща със савойския патрул, невероятният гвубой с десетника, загиването на баща ѝ, предългата езда до Ведреник, гладът, който сега в ношната гора не можеше да бъде залъган дори с трънки или киселец. Тя заспиваше на седлото, стряскаше се, казваше си: „Трябва да устоя, трябва да устоя, няма да се повлека още отсега!“. След малко главата ѝ отново натезаваше, клъмваше и Радуша обвиваше с ръце шията на коня, за да не се строполи.

И конете бяха накрай сили. Затова Батил не искаше нищо от тях, оставяше ги да пристъпват бавно. Те сами избираха пътя си.

За щастие, по едно време някъде наблизо се разляяха псета.

– Обчарски – промълви Батил. – Познавам ги по ръмженето. Отклонили сме се. Уж се водя по зорницата...

– Кое ли село сме наближили?

– Ако е село, няма да се отбиваме... Не вярвам да е село, щяха да личат утъркани пътеки. Къшла ще е...

Оказа се мандра, една от тия, каквито има много в предпланината, облежнати на стръмния склон. Кога-

то ездачите понаближиха, кучетата толкова яростно залаяха, че овчарите се разбудиха, уплашени мечка стръвница да не е налетяла – за вълци беше още рано, те намираха храна из леса, страняха от селищата.

– Добре дошли!

– Добре нашли!

Петимата овчари се събраха. Любопитно заразглеждаха двамата ездачи при мъждукащия светлик на една главня. По всичко личеше, че пътниците са уморени.

– Накъде в тая доба, Ваше благородие?

– Идем от Търновград, отиваме към Ведренник – излъга Батил.

– Позаблудили сте се. Ведренник е хе там, зад хълма. Пътеката, по която вървите, води към Несебър.

– Ето на, затова и замръкнахме. Ще ни дадете ли да похапнем?

– Имаме малко царевичник и пастърма. А сирене, колкото щеш при нас. Бива, бива.

Налапаха се здравата. Пийнаха и мътеница. Възвърнаха им се силите. Конете си поотпочинаха. И те изпиха по цяло ведро с овче мляко от наоеното снощи.

Батил остави на овчарите няколко сребърника. Конниците потеглиха, изпратени с поклон.

– Ще свиете към вечерницата, Ваше благородие – кланяха се сиренарите. – Там е Ведренник. Инак ще наближите Несебър. А може да попаднете и на савойци. Завзели са крайбрежието и щъкат по нашите земи, злодействат.

– Благодарим ви. Хайде, останете си със здрава!

– Бог доброто, Ваше благородие!

Съпроводени от кучешки лай, двамата тръгнаха по посоката на вечерницата, за да не разочароват домакините. Когато ляят затихна, свиха рязко и поеха към морето.

– Сега добре ли ти е, Радуша?

- И още толкова път не ме плаши, бате Батиле.
- А тебе, Алчо? – потупа Батил коня си по шията.
- Бате Батиле, мисля, че ще е най-добре да спрем при Йово, рибаря. Няма опасност да бъдем предадени.
- Така мисля и аз.
- Освен това той ни е предан. Излизала съм с него на риболов в морето. Баща ми му е помагал.
- Да, да, ще можем да разчитаме на него. Ако не е пострадал, след като с шлюпката му устроихме бягството ви.

НАНИЗ САФРИД ЗА ВОЙВОДАТА

Вранно утро бяха при колибата на Йово. Слънцето изгряваше, обляло небосвода в жълти и пембени пламъци. Морето, отначало мастилено, малко по малко доби цвят на метличина и после стана седефено. Несебър, вдаген в синевата, приличаше на коралова брошка върху седефената морска гръд с червенеещите се тухлени крепостни стени. Безбрежна тишина.

„Като че нищо не се е случило – каза си Рагуша, – като че крепостта не е в чужди ръце, като че баща ми не е платил нашествието с живота си и аз не съм изгнаница..“

Йово, седнал кръстат на земята в дворчето върху проснат гриб, току-що почваше да го кърпи.

– Йово!

– Рагуша!

Скочи, затече се към девойката с влюбена преданост в очите, а загорялото му от слънцето и ветровете лице засия.

– Ей, мислех ви за пропаднали! Нито се чухте, нито видяхте след ония страшни часове...

– Тамко умря, погубиха го савойците.

– Добрият, предобрият велможа...

– Майка и Милуша са... – Рагуша понечи да каже „във Ведреник“, но се сдържа – ...на сигурно място. Ами ти, как избягна подозрението на савойците?

– Сам не знам... Дойдоха, наложиха ме здравата, вързаха ме с въже за един кон и ме караха да тичам цели три поприща до крепостта. По едно време се препънах, паднах, конят ме влече, влече из пясъците, докато ездачът

му не го спря. Той надали щеше да го спре и щях така да си пукна, блъскан в камъни и стволоче, ако не е трябвало да ме отведат при командирите за разпит.

– Горкият!... И какво те разпитваха?

– Кои са сподвижниците ми, къде сте се укрили... „Не знам – казвам, – нищо не знам. Дошли са, откраднали са ми втората лодка, докато съм бил на риболов с другата. Лодка лесно се краде, когато лодкаря го няма. Сам съм на тоя свят, питайте когото си щете. Ваша воля! Подпалете и къщичката ми, и мене в нея...“ Като разбраха, че нямам какво да им кажа, отведоха ме, за да си умият ръцете, при самия княз, облечен целият в зелено, свила и кадифе. Бях се прежалил. На сабойските големци доставям риба – скумрия, лефер, чернооч, най-ценния си улов – познават ме, кеф им да ме погубят, кеф им да ме оставят. „Ако щете, вземете живота ми – пак повтарям пред княза, – нищо не знам...“ А той: „За какво ми е животът ти, дрипльо, кой би дал пукнат перпер откуп за такъв като тебе? По-добре да има кой да ми носи черноморска риба в тая дива страна!...“ Пуснаха ме.

– Значи, влизаш в крепостта и доставяш риба на големците. Това е отлично – каза Батил.

Позамисли се.

– Имаш ли уловена риба, Йово?

– Имам малко сафрид от вчера. Ей го, нанизан на конопена връв и закачен на явора да се ветрее.

– Иди още сега в крепостта... Как отиваш там обикновено, пеша ли?

– С лодката през пристана.

– Отиди със сафрида, както си отиваш всеки ден. Ама гледай да го продадеш на Велислав войвода... Знаеш ли го?

– Че кой не знае Велислав войвода? Той е сега несебърският първенец и отговаря пред сабойците.

– Намери го, но незабелязано, невинно, и му кажи, че бан Батил и Рагуша го чакат днес по залез хе там, за тая скала на гористия склон.

– Ами ако не хване вяра или пък не може да се измъкне? Рагуша свали от шията си сребърно огърлие.

– Дай му го. Познава го добре. Сам ми го е закичил.

Батил погледна Рагуша: досега не му е казала нищо за моя дар... Погледът му за миг смрачен, се избистри: питал ли я е той за накита, имало ли е причина тя да премълчи?

– Ето как ще постъпиш, Йово – догаде витошанецът, – ще си минеш спокойно през града, ще отнесеш сафрида на войводата. Щом те приеме и види накита, ще разбере всичко. Бързо сменяваш дрехата си с неговата, оставаш у дома му вместо него, а той вместо тебе извежда лодката... Съгласен ли си? Опасничко е...

Йово погледна Рагуша с очи, с каквито човек поглежда своята звезда, ако я знае горе на небовода... С какъв трепет е приемал той през ония щастливите години нейните прищевки да иде на риболов с него!... Как не е смеел да ѝ разкрие – защото тя е болярско чедо, – че всичко в него от плака до пети и в гърди, и в мишци е имало само един вик: Рагуша!...

– Приемам – каза, – опасничко е, ама приемам.

ЗАМИСЪЛЪТ ЗА ПОДВОДНО НАПАДЕНИЕ ПРИНАДЛЕЖИ НА РАДУША

Батил, Радуша и Велислав, облечен в конопената кошуля на Йово, стояха на гористото възвишение, откъдето се разкриваше целият Несебърски залив с вгядения в морето малък полуостров, върху който стъпваше крепостта. Множество едномачтови и двумачтови кораби с прибрани платна бяха закотвени в залива. Между тях личеше един тримачтов. Стражи пристъпваха по палубата – на всеки кораб по един, на тримачтовия двама. Разминаваха се.

Докато единият крачеше от кърмата към носа, другият минаваше от носа към кърмата.

– Този е главният им кораб – обясни Велислав. – Наричат го сает. От него свалят буретата.

– Какви бурета?

– Буретата, пълни с избухлив пясък.

– Откъде знаеш?

Въпросите на Батил валяха. Той искаше да е наясно.

– Ако бяха бурета с вино, нямаше да е такава охраната – поусмихна се Велислав.

– Какво правят с тях на сушата?

– Складират ги във вътрешната крепост.

– Да векуват ли искат? Ще им приседне!

– Боя се, че имат намерение да проникнат във вътрешността. Почнали са разузнавателни набези.

– Грабителски! – уточни гневно Радуша. – Народът по селата нищи. Трябва да се бърза.

– Ние тук сме безсилни – присви вежди Велислав. – Нямаме нито оръжие, нито пък съговор и дух.

Батил му хвърли свъсен поглед.

– Как може да се проникне във вътрешната крепост? – попита след миг.

– Не пускат никого на по-малко от петдесет крачки. Стрелят със сатанинското си оръжие. Простреляха дори едно магаре, навярно са се бояли от засада или измама.

– Уверен ли си, че до вътрешната крепост е невъзможно да се добере човек?

– Уверен. Изключено. Напълно изключено. Охранява се денонощно. Равносилно е на самоубийство.

– А до кораба, тримачтовия?

– И там охраната е денонощна.

– Но морето е необятно, а има нощи беззвездни и безлунни, когато вода и небе се сливат в общ мрак.

– Колкото и да е тъмно, никаква лодка не би могла да мине през обръча от кораби и да стигне до саета.

– А плувец? – каза Рагуша.

– Да, плувец? – наблегна Батил.

– И плувецът ще бъде прострелян, щом влезе в обсега на сатанинския пукот.

В тоя миг голяма ладия с четирима гребци, съпроводена от две по-малки с по двама гребци, се отдели от пристана, насочи се към корабите. При носа и кърмата на всяка лодка стоеше въоръжен стрелец.

– Ето – посочи с ръка Велислав, – така пренасят буретата. Вземат строги мерки.

– Качвал ли се е някой от нашите на главния кораб? – настоя да знае Батил.

– Драгота войвода и четиримата боляри старейшини. Само веднъж, когато предадоха на граф Амагей ключовете от крепостта.

– Ти познаваш ли устройството на... как го каза... саета?

– Може би четиримата старейшини отчасти го познават, но сега те са затворници в града.

– Трябва някак си да се доберем до тия бурета и тия бомбарди – наблягаше Батил. – Разполагаме ли с оръжие като савойското, превестът е на наша страна.

– Работата е там, че никой освен самият нашественик не може да ни го достави – поклати безнадеждно глава Велислав.

– Да, там е работата – повтори Батил. – Но който каже а, може да каже и бе, а ние вече знаем тайната на избухливия пясък и умеем да си служим с бомбарди.

– Хитър е врагът, Батиле, добре варди своето нагмощие.

– Ние трябва да сме по-хитри. По-хитри, разбираш ли, Велиславе? – почти извика Батил, направи няколко гневни крачки, смълча се. След миг: – Здрачава се. Побързай да се върнеш, братко. Не бива да те заподозрат савойците, нито тебе, нито пък Йово. Необходими сте и на несებърци, и на нас. В тая бъркотия хора като вас са незаменими. Ако ни стане нужда, ще намерим начин да се съберем с тебе, може би пак чрез Йово.

– Бог на помощ! – тръгна си Велислав след дълъг поглед, отправен към Рагуша, на който тя отговори плахо.

Прикрити в гората, Батил и девойката останаха да следят от възвишението как Велислав, приел битността на Йово, теглеше греблата на рибарската лодка към пристана, докато трите савойски ладици, отдалечили се от крепостта, лъкатушеха между по-малките савойски кораби, за да стигнат до саета.

– Струва ми се, че не можем много да разчитаме на Велислав – промълви витошанецът. – Наплашен е.

– Достатъчна му е, мисля, грижата за гражданите, бате Батиле. Без него би настъпило пълно отчаяние сред несებърци и би било вече съвсем, съвсем лошо, нали?

– Бездруго, Рагуша, бездруго. Но речено е, че Бог изгражда мост под краката на смелия... И безумството е за предпочитане пред безизходността...

И подир малко:

– Може би добър плувец би се добрал до саета. Ти го каза, Рагуша. Как мислиш?

– Само че би трябвало да издържи дълго време под водата... поне петдесетина разкрача, които са под обстрела на бомбардите, и още толкова, за да не бъде съзрян...

– Ако носи мех и диша през него...?

– Чакай, чакай! – плесна с ръце Рагуша. – Подсецаш ме, бате Батиле. Та ние като деца сме се крили под вода в плитчините край крепостта с помощта на тръстикови сламки! Майчице, ами че да, хитростта е намерена, намерена!...

Искаше ѝ се да се хвърли към синеоклия, който я гледаше с такива едни очи, и да го разпрегърща. Не го направи. Но беше щастлива, ох, как беше щастлива, че е могла да помогне на бате си Батил в така безизходния час...

КАК БЯХА ИЗОБРЕТЕНИ ДИШАЛКИТЕ

Батил, Йово и Рагуша работиха дълго през нощта в рибарската колиба под светлика на бориката, докато най-после стъкмиха подводните дишалки. Така ги нарече Рагуша. Те бяха от тръстикова цев с крайник от свинско черво, здраво привързано към цевта. Сухи свински черва имаше много в колибата, с тях рибарят скрепваше греблата за скаридите, свинските черва са по-яки и по-гъвкави от всяко друго въже.

Провряха тръстиката през кърпа, кърпата вързаха на главата като забрадка и цевта стоеше права като комин, подводните замахи на плувеца не я поклащаха. За повече сигурност връв, прехвърлена през врата, придържаше дишалката, без да затруднява движенията на плувеца.

Изпробваха изобретението, поплуваха в Йововото заливче, гмуркаха се, захапали крайника. Дишаше се превъзходно през тръстиковата цев. То беше неописуемо ликуване, почти детинско. Кой знае дали истинските изобретатели се радват така бликащо на своите открития.

Полунощ мина. Никаква светлина не блещукаше откъм Несебър, светеха само двата фенера на вътрешната крепост. Саеът и корабите около него не личаха, нощта беше облачна, поглъщаше ги. Морето кротуваше, едва се чуваше лекият клопот на вълните, раздвижени от слаб ветреца. От време на време някоя нощна птица се совваше в гората по склона. Никакъв друг шум. Плътен сън и за природа, и за хора.

– Не можем да се надяваме на по-благоприятен момент – прецени Батил. – Всичко в ред ли е? Четирите весла, вързопът със сухите грехи?

– В ред – прошепнаха почти едновременно Йово и Рагуша.

Батил стоеше гол до кръста и бос, само ногавиците му бяха на него. Рагуша беше също боса и по кошуля. Той пристегна на кръста си ремъка със самоковския меч.

– Препасани ли сте с ножове?

– Да, ето – подгърпна Йово висящия на кръста му нож, прикрепен с конопено въже.

– Моят нож е вързан на гърба ми, не ми пречи при плуване – каза Рагуша.

– Добре. А лъковете, колчаните със стрелите?

– В лодката са.

– Така. Сега да преговорим, Йово, ти гребеш бавно, предпазливо, никакъв плясък да не се чуе. Рагуша и аз лежим в дъното на лодката, да не личи, че сме трима. Пълно безмълвие. Когато се приближим на около петстотин лакти до корабите, спираш да гребеш, пускаш котвата, Рагуша и аз се шумуваме във водата, а ти лягаш в лодката, да изглежда празна. Ще чакаш, докато поне един от нас се завърне. Чуеш ли писък на сова, притичаш се.

– Разбрано, бате Батиле.

По подобие на Рагуша и Йово почна да назовава войводата така.

– Четирите весла привързани ли са за скармосите.

– Да.

– Кърмилната лопата?

– На място си е.

– В случай че ни се наложи бягство, ти, Йово, хващаш предните гребла, аз – задните. Рагуша, ти сядаш на кърмата и насочваш.

– Да, бате Батиле. – И след миг: – Мисля си, бате Батиле, за да не поставяме Йово под подозрение, не ще

ли е по-разумно да се отправим към обратната посока, в случай че сме подгонени? Знам един воден ръкав сред тръстиките, където можем да се укроем, а и лодката да замаскираме сполучливо.

- Далеч ли е това място?
- Колкото дотук и още половин поприще.
- Не е много. А брегът?
- Безлюден и горист.
- Отлично! Решено ли е?
- Решено! – отвърнаха Рагуша и Йово.
- Тогава, поемаме!

Избутаха лодката във водата, качиха се, Йово пое веслата.

Нощта беше дълбока, не можеха да се видят искрите в очите на Рагуша и вълнението, което издубаваше гърдите ѝ. Тя изпитваше нещо смесено между боязън и гордост. Повече гордост, че е рамо до рамо с Батил в тия единствени мигове. Помисли си също, че тоя опасен поход е в защита на бащината ѝ памет. И го каза.

Йово изпитваше смущение, за което трудно ще се намерят думи. Сърцето му беше силно, бързо. От уплаха ли? И от уплаха, но не толкова. Рагуша беше тук и покриваше уплахата му с порив за жертвеност, каквато той безнадеждно копнееше да покаже пред войводата дъщеря.

Батил беше може би най-спокоен. Съсредоточен, стиснал челюсти до болка, премисляше. Опитваше се да предвиди ходовете на това необикновено приключение, което можеше да му донесе или бърза смърт, или голяма родолюбна надежда. А с него беше и Рагуша. Мисълта за своята гибел приемаше, но мисълта, че и Рагуша може да загине, го пробождаше като с шишове.

САЕТЪТ ИЗДАВА ТАЙНАТА СИ

Иово гребеше съвсем слабо. Лопатите се потапяха във водата така безшумно, както птиците прорязват въздуха. Лодката се плъзгаше. Някоя по-силна вълна изгълголваше под кила, но само от време на време.

Очите ли свикваха на мрака, или той бавно чезнеше, очертаха се неясно сабойските кораби, Йово прецени, че се е приближил достатъчно, за да бъде все още невидим за корабните пазачи. Мълком прибра и щатите, спусна котвата. Докато отпуснаше котвеното въже, по дължината му разбра, че под лодката има не повече от седем-осем лакти. „На плитко сме – каза си, – това е все пак по-добре.“

Батил и Радуша се надигнаха, опипаха ножове, дишалки.

– Хайде, Раг войводо, сега е наш ред – прошепна едва чуто витошанецът.

– Хайде, бате Батиле!

Спуснаха се във водата едновременно от двата борда да няма плискък, като лодката се наклони, после изведнъж се уравни.

Заплуваха нататък. Йово напрегнато следеше как двете тръстикови цеви се отдалечават. Скоро мъничките мачти потънаха в мрака. Нищо не личеше по водната шир. Нош, тишина. Рибарят се сви в дъното на лодката. И сърцето му се беше свило.

Батил и Радуша плуваха успоредно и взаимно следяха движенията си. Стигнаха необезпокоявани до външната редица кораби, минаха между два от тях, насочиха се към саета. Ето носа на кораба, ето котвената му

верига. Хванаха се най-напред той, после тя за железните ѝ прешлени, притаиха се. Батил предпазливо подаде глава. Корабният нос протягаше снага над водата, скриваше двамата от всеки поглед. Подаде се и Рагуша.

– В безопасност сме – прошенна Батил, докато, вкопчени за веригата, той и тя се олюляваха успоредно с кораба.

Рагуша сложи пръсти на устни:

– Ш-ш-т!

– Не се бой – промълви Батил, – триенето на веригата в мостика и скърцането на корубата поглъщат шепота. Здраво ли се държиш?

– Здраво.

– Ще стоиш така. Аз ще се покатеря. Като се добера до палубата и като огледам всичко, ще ти дам знак с крак. Тогава с шумен плясък ще отвлечеш вниманието на двамата стражи. Аз бързо се вмъквам във влагалището. А ти мигновено се скриваш под водата и не шаваш.

– А дишалката?

– Да, да.

Батил махна забрадката, която придържаше тръстикова цев, Рагуша я пое. Той ѝ се усмихна, покатери се по веригата, вкопчи пръсти в ръба на мостика. Девойката го следеше и ѝ се струваше, че не диша. Примираше от уплаха, но не си даваше сметка за своя страх, премного напрегната беше. Ето го вече маха с крак!

Тя плесна няколко пъти по водата, може би дори по-силно, отколкото е трябвало. В тишината плясъкът отекна ясно. Преди да се потопи, Рагуша гочу бързи стъпки някъде по палубата. Ох, бате Батил изчезна там горе!

Всъщност войводата изчака малко и се метна на мостика в момента, когато стражът, който беше стигнал до носа, се обърна и тръгна към кърмата.

Плясъкът, предизвикан от Радуша, накара двамата часови да се послушат, но те направиха точно това, което не трябваше да правят. Изненадани, тръгнаха един към друг и почнаха да се питат взаимно:

– Какво става?

– Че аз тебе питам?

– Шумът дойде откъм тебе.

– Аз пък мисля, че дойде откъм тебе. Взряха се в мастиленото море. Нищо не забелязаха, естествено. А и плясъкът не се повтори.

– Делфин – каза небрежно единият. – Делфини. Има ги много в тия води.

– Дотегна ми тая глупава разходка насам-натам – измърмори вторият. – Поне да бяхме поседнали!

– Не може! Заповед! – отвърна първият.

И пак закричи. Другият се наведе, отпи няколко глътки от ведро с вода, поставено наблизко, закричи и той, но неохотно.

Батил нищо не разбра от препирнята на пазачите. Тя не го и занимаваше. Достатъчно беше, че двамата се отклониха за минута от своята задача. През тази минута той бързо мина покрай сдиплените платна пог мачтата и барабана с въжетата, добра се до входа на влагалището, шумгуна се вътре.

„Сега по-спокойно – рече си, – тук няма никой.“

Взе си гъх, заоглежда се. Оскъдната светлина, която хвърляше скритата зад облаците луна, тук беше двойно по-оскъдна. Все пак бегъл лъч, пробрял се през вдигнатия покривен капак, позволи на Батил да съзре наредените от двете страни на корубата еднообразни бурета, здраво привързани с каиши и номерирани до петдесет, по двайсет и пет в редица. Местата на първите десет бяха празни. „Аха, пренесени са във вътрешната кре-

пост!“ Витошанецът знаеше вече достатъчно. Жалко, че не ще може да отмъкне и едно от тия бурета!

И как ли би го отмъкнал, когато пътят на връщането едва ли щеше да бъде по-лек от пътя на идване.

Батил предпазливо подаде глава навън, изчака двамата часови да се разминат и да бъдат гърбом – единият закрачил към кърмата, другият – към носа. С котешки стъпки тръгна подир тоя, който отиваше към носа. Пътят беше познат: барабанът с въжетата, сдуплените мачтови платна. Босите му крака го правеха безшумен, корабните съоръжения го прикриваха.

Но дявол да го вземе, това ведро имаше ли го преди малко? Кракът на Батил блъсна гървения съд, от който единият от стражите ни и за Батилова неслука го постави не на мястото му.

– Стой!

Савоецът, закрачил към корабния нос, се спря, заозърта се. Спря се и другият, обърна се.

Батил се беше свил заг барабана с въжетата, в един миг помисли, че е най-добре веднага да скочи в морето. В следващия миг си каза, че може да се метне, когато поиска, по-добре е все пак савойците да не разберат, че врагът ги е навестил. И остана като дебнеш звяр с опънати стави, готов да се хвърли в морето, ако пазачите тръгнат към него.

И те тръгнаха.

– Какво беше това? – попита оня при носа.

– Ведрото – каза другият.

– Не си го наместил добре, то се знае.

– Няма ли край нашето иди-дойди? – промърмори единият.

Другият не отговори, поде вървежа си. Заклати се към тоя при кърмата.

Тогава Батил прекрачи перилото и хванал се за него, цопна в морето.

Отново плясък. Стражарите пак се обърнаха, насочили очи един към друг в тъмнината.

– Делфинът...

– Може да не е същият.

– Има ги много в тия води.

Заплувал под корабната коруба, Батил се добра до котвената верига. Радуша беше почнала вече да трепери – от студ ли, от страх ли?

– Знам всичко – прошепна войводата, нахлузи на главата си кърпата, която придържаше тръстикова цев.

Под козирката на корабния нос двамата бяха добре заслонени и можеха да поузнаят, докато разтревоженият слух на савойците се успокои.

След малко на водната повърхност се появиха отново две съвсем мънички тръстикови мачти. Можеше ли някой да допусне, че това не са тръстики, повлечени от вълните? Има ги толкова много покрай брега.

НЕОЧАКВАНА ВЕСТ

Колибата на Йово доби особено назначение през тия дни. В нея не само се приютиха Рагуша и Батил, но се крояха и замисли за нападение на саета. Без съмнение няколко задигнати бурета с избухлив пясък не биха били кой знае какво завоевание, защото българите разполагаха с една-единствена бомбарда. Обаче нахлуването в саета би смутило савойците. Ще разберат, че техните кораби не са толкова недостижими и главно, че голямото им военно превъзходство сатанинското оръжие, не е единствено тяхно притежание.

Йово поддържаше връзката с Велислав войвода. Нещо повече, пренесе от Несебър и двойки пощенски гълъби, които щяха да осигурят допир с Търновград и Видин. Недалеч от рибарската колиба в една падинка сред гористия склон, където укриваха конете си, скрит в шумака, се намираше вече и гълъбарник, изплетен набързо от леска и лесно преносим, ако трябваше да бъде наново укриван.

– Савойците и не погодират, че на три поприща от тяхното седалище е устроен противников стан – споделяха потайниците.

Естествено, те нямаха намерение да векуват в рибарската хижа, необходимо беше все пак да се изчака, докато Велислав войвода създаде в Несебър някакво, макар и малко, съпротивително ядро, което да пакости на нашественика. Тогава едно нападение на саета би имало много по-голямо отражение.

Но днес Йово донесе съвсем нечакана вест: Велислав войвода узнал от два гълъба, долетели почти едновременно

менно, че се готви среща между цар Иван Александър и савойския граф Амадей в Острецкия манастир. И в двете писма се искало бан Батил да бъде на височайшата среща, ако царската воля може да му бъде предадена.

– Ще трябва да тръгвам, Рагуша, и то незабавно. Острецкият манастир е на ген път.

– Ще дойда и аз, нали?

Черните ѝ очи се впиха в Батиловите.

– Не, Раг войводо, не. Там ще бъде неотлъчно до царя...

– Няма да ти преча, бате Батиле.

– Освен това при такива преговори не се вестяват жени...

– Ще сложа ногавици и антерия, бате Батиле. Пък и ти сам ме нарече Раг войвода...

– Срещата е устроена в Острецкия манастир, забележи: строга монашеска обител. Ще бъде непристойно да се мерне там предрешена жена.

– Бате Батиле, когато тръгнах с тебе, зарекох се в себе си да не те оставям сам...

Това признание Рагуша го направи повече като изблик. Наистина, кой знае колко пъти, откакто премеждията им бяха общи, си е казвала, че не бива да се дели от Батил. Но да се е заричала?!...

Батил се усмихна добродушно, хвана девойката със здравите си ръце за раменете, пораздруса я, прикри нежността си. Светлите коси и русата брада образуваха същинско сияние около образа му в лятната светлина, която морето отразяваше и подсилваше, и това сияние издаваше неговата благост.

– Няма да се бавя, Рагуша. Ще се върна веднага след срещата. Царски преговори не траят дълго.

– Колко траят?

– Ден, а няма и ден. Прибави два дена отиване и връщане..

– На четвъртия ден ли да те чакам?... Ами ако не си дойдеш и тогава?...

– Непременно ще си дойда. Дори да закъснея, няма да е много. Но ти не бива да се отлъчваш, Раг войводо. Ако минат савойци, гледай да не си много видна, представи се за рибарска невеста.

Невеста?! Очите на девойката излетяха като уплашени птици и после докоснаха Батиловите, сякаш бяха достигнали небето.

Батил тръгна към склона, откачи от чена на замуления в гъстака дълбок дънер такъмите на Алчо, прикри ти с шума, продължи към падината да оседлае коня си.

Рагуша постоя миг-два, раздвоена, изпълнена с наболяло чувство, не че е изоставена, не и оскърбена, но все пак... Постоя, загледана в бате си Батил, навлязъл в леса, на току тръгна и тя нататък като жребче, което бърза да догони своята майка.

СБЛЪСЪК НА КОРОНОВАНИ

Острецкият манастир издигаше каменните си стени сред водопади от зеленина в подножието на връх Острец. Около обителта се простираше лес от дъб, смесен с бук и габър. Буйна река течеше покрай манастирската сграда. Лесът стигаше до пасища, в които имаше кошари, затулени из валози.

Батил наближи манастира по светло, но някаква негова си, батиловска предпазливост го накара да остави своя Алчо не в манастирския обор, а при овчарите в най-скритата за окоото къшла. Противници се събират в манастира, неизвестността нараства. При бъркотия пешак по-лесно ще се измъкне, отколкото конник: от прозорец ще скочи, през зид ще се прехвърли. Пък и с коня може нещо да се случи там, където напират враждебни помисли. А конят, това е бързината, издръжливостта, повратливостта, незаменимата подкрепа при беда. Алчо трябва да е в безопасност.

И така Батил влезе в Острецкия манастир пешком. Представи се на изумена, отец Иларион, благ старец, когото сам Иван Александър понякога спхождаше. Но сега и изумен, и магер, и монаси, и послушници, всички бяха в треска. Не са били никога изправяни пред такова събитие. Почистваха трапезария и приемни, гласяха празнични покои, готвеха изискани гозби: фазани, сърни, пъстърви...

Все пак отец Иларион отдели няколко минути, за да сподели с войводата тревогата си, че там долу, в равнината, бил вече разположен савойски стан и че над вождовия шатър се веело знамето на самия Амадей, гук Савойски.

– Наистина тревожна новина, отче изумене. Известен ли е царят за това?

– Не съм имал сгода да му пратя вест, войводо. Новината научих едва преди час от крагуяри, които ми донесоха няколко червени фазана. За малко щели да се натъкнат на савойски съгледвачи.

– Кой посочи Острецкия манастир за височайшата среща, отче Иларионе?

– Царят. Той ценя обителта ни. Само че оттогава минаха госта дни.

Изуменият понечи да каже още нещо. В този момент готича послушник, задъхано съобщава, че царят идва със свитата си по горния път.

– По-рано, отколкото го очаквахме... Скоро, епатрахла ми! – засуети се изуменият. – И всички монаси да са готови!

„Навреме съм дошъл – каза си Батил, – добре че тръгнах незабавно!“

Той не може повече да разговаря с отец Иларион, но браздата, която се появяваше между веждите му, когато беше разтревожен, се издълба.

Два пътя водеха към манастира. Единият – откъм долината, другият – откъм планинския проход. През прохода пристигаше Иван Александър с малка свита от дванадесет сановника – евангелско число, – такава беше предварителната уговорка между двамата владетели.

Манастирските камбани зазвъняха. Цялото монашеско братство, начело с изумена, излезе пред портата с хоругви да посрещне високите гости. Когато кавалкадата се приближи, царят слезе от коня, поклони се на изумена, целуна му ръка. Отец Иларион, видимо трогнат, го поръси с китка босилек, потопен в котле със светена вода, и направи с китката широк кръстен знак към всички велможи, които също бяха слезли от конете си. А послушници отвеждаха конете в обора.

Тогава Батил пристъпи към Иван Александър.

– Господарю!

– Добре че те виждам, войводо!

С цяла глава по-висок от царя, Батил се наведе дълбоко, целуна царската десница.

– Открихме тайната на сатанинското оръжие, царю. Избухлив възчерен пясък. Не знам откъде го имат, но го съхраняват в бурета, скрити във влагалището на главния им кораб, сает го наричат.

– Виж ти? – поклати глава царят и сложи ръка върху рамото на Батил. – Така, така!... Това е важна стъпка в тая изнудваческа война. – Потри ръце. – Савойците знаят ли за това откритие?

– Не, но ще узнаят.

– Трябва ли според теб да бъда твърд при преговорите?

– Мисля да, царю мой. С Радуша, дъщерята на Драгота, успяхме да проникнем в саета. Ще подновим опита. Вярвам, че ще овладеем някое и друго буре с избухлив пясък. Тогава – край на савойското превъзходство.

– Дерзай, войводо! Скъп си ми като син. Моят ковчезник ще те улесни с каквото поискаш.

– Засега не е нужно, царю.

– Както желаеш. А Драгота?

– Старият войвода плати с живота си своето родолюбие.

Лицето на царя се помрачи.

– Вечна му памет!

– Боя се от друго, господарю. Отец Иларион ще ти каже, че ловци крагуяри забелязали недалеч в равнината савойски стан с пряпореча на самия Амагей.

– Мислиш ли, че не съм допускар? Наблизо в една лъка край Острецката река са събрани сто мои конници. Завчас ще долетят, ако манастирската камбана забие тревожно. Уговорено е.

– Чужденците са нагли и коварни, царю мой. Ще гледам да заваря таен изход.

В това време откъм долния път се чува тръби.

Идеше конницата на Амагей. Неговата свита беше съставена все от маркизи.

Повтори се обредността, на която Амагей благоклонно се подложи. После отец Иларион почтително поведе гука към манастирския двор. Там в преддверието на църквата сам Иван Александър чакаше със свитата си своя гост и противник.

Храмът беше в пълния си блясък. Стотици свеци горяха по високите медни свещници, полилеите също светеха, трепкаща светлина се разливаше върху дърворезния олтар, покрит със златен варак, върху иконите, обковани със сребро. Хорът на монасите огласяше сводовете. Българите с царя се наредиха отгясно, сабойците със своя гук пристъпиха наляво. Разделяше ги дълъг месен козьяк, чисто бял, проснат по цялата дължина на храма чак до олтарната врата. Там се появи изуменът в тържествени златоткани одежди. Държеше високо вдигнат сребърен кръст и начена свещена служба.

Батил стоеше встрани, позатулен при един свог и се вглеждаше в лицата на сабойците. Те не изглеждаха обзети от смирение, напротив, погледите им шареха навъсени, подозрителни.

Личеше, че тези хора нямат добри намерения.

Службата завърши, изуменът мина по козьяка, почтително подкани високите гости да го последват в приемната.

Стените ѝ, богато изографисани, прозорците ѝ в многоцветен стъклопис, подът ѝ мраморен – приемната заслужаваше своето днешно предназначение. Дървени столове образуваха полукръг, трите средни бяха

дигнати на стъпало. Игуменът зае средищното място, от дясната му страна седна Иван Александър, от лявата Амагей. Рицарите савойци насядаха откъм страната на дука, войводите – откъм страната на царя. Батил беше между тях.

– Бог да благослови вашите мъдри решения!

Игуменът изрази това пожелание, обърнат към гостите. Действително отец Иларион направи всичко, за да даде на преговорите благ ход, но Батил долавяше, че целта на срещата е друга.

След миг смълчаване Иван Александър се обърна към Амагей на гръцки; допустимо беше наистина, че никои от савойците няма да го разбере, ако заговори на родния си език.

– Княже, ние сме готови да освободим всички ваши благородници, при условие че ще напуснете страната.

Амагей познаваше донякъде моя език поради родствените си връзки с византийските владетели.

– За кои пленници говорите, сир?

– Говоря за Вашия братовчед, императора на Византия Йоан Палеолог, когото съм принуден да задържа в своята крепост Бдин, управлявана от моя син, Срацимир, докато не освободите черноморските земи, в които сте се настанили.

– Ще забележа, сир, че тези земи са завоювани от мене и в тях се разпореждам аз.

Разговорът се водеше сдържано, но заг учтивостта се опълчваше непримиримост.

– Признавам, княже, че вашето ново оръжие, непознато доскоро у нас, ви даде временно предимство.

– Това оръжие ще бъде винаги решителният коз.

– Докато не го употреби и противната страна.

Иван Александър каза това с усмивка, отправена към Батил, а някои от савойците, доловили намека, се спогледаха.

– Не приемайте за слабост досегашното ни държане – продължи невъзмутимо царят. – На своя земя сме и сто срещу един. Ако ни принудите да воюваме, ще поставите най-напред в неизвестност живота на Вашия царствен братовчед.

Амагей повиши глас.

– Ние изискваме преди всякакви преговори освобождаването на император Йоан Палеолог, произволно загържан от вас.

– А ние искаме освобождаването на произволно зазетите от вас и от византийците наши градове Несебър, Анхиало, Айтос, Ямбол и много села – отвърна рязко Иван Александър.

– Принуждавате ме да стигна сам до Бдин и да изтръгна своя братовчед из ръцете ви, сир. Савойските дукове са свикнали да разполагат с всичко, каквото са постигнали със силата на своето оръжие – заяви високомерно Амагей.

– Надявам се, разбирате, княже, че за да помогнете на Вашия братовчед Йоан, е по-добре да воювате с османците, които се настаниха в тила на Византия при Галиполи и Одрин, и да бъдете не против българите, а рамо до рамо с нас – каза с видим укор Иван Александър.

Амагей се изправи. Не можеше да търпи съвети от противник, който е в ръцете му.

– Аз вече казах, сир.

Изправиха се и другите савойци. Игуменът също бързо се изправи.

– Ваше Царско Величество – обърна се към Иван Александър, – Ваше Княжеско Височество – обърна се към Амагей, – позволете да ви поканя на манастирската трапеза, като се надявам, че там разговорите ще продължат при по угодна Богу обстановка.

Отец Иларион искаше някак да склони двамата владетели да не си обръщат гръб.

БАН БАТИЛ СПАСЯВА ЦАРЯ

Манастирската трапеза беше подковообразна. В средата седеше изуменът, от гясната му страна – Иван Александър, от лявата – Амадей. На лявото крило се разполагаха сабойците, на гясното – българите.

Прислужваха монаси, принасяха блюда с печени фазани и сърни, паници с туршия от гъби манатарки, панери с круши, едри сливи и нарове, кърчази с памигово вино. Вечерята се угължаваше. Полека-лека настъпни веселост, руйното вино я подпомагаше. Отец Иларион много разчиташе на благоволенieto, което трапезата събужда.

Батил бдеше. Беше убеден, че доброто настроение е само прикритие, и се гневеше, че войводите се отпуснаха. То се знае, на своя земя са, всичко, което им се поднася, е познато, вкусно. И на разстояние зов на роз в планинската пазва е скрита дружина от сто верни конници, готова да се притече при първия камбанен звън. Само че сабойците не са лекомислени, на вражеска земя са, не току-така са разположили свой стан наблизо в равнината, където погледът обхваща кръгозора и никакъв удар не може да се стовари изневиделица.

И наистина по едно време войводата забеляза, че от друга врата, не тая за магерницата, влизат монаси. Един, втори, трети, след миг четвърти, пети, шести, след миг още неколцина... Защо стоят така, какво чакат? Батил ги огледа. Расото им расо, но на краката – не опинци, а обувки с шпори.

„Ето ти клопка-а!“

Витошанецът скочи, с бързи крачки отиде при Иван Александър.

– Царю мой, погледни тия там! Май не са монаси...

Иван Александър се стресна.

– Измамени сме. Веднага тревога!

Батил се затече да бие камбаната, но мнимите монаси вече бяха запречили вратата. Той измъкна късия си меч, готов за разправа. В този момент се изправи Амагей и заяви високо на гръци:

– Сир, всички тук сте мои пленници. Манастирът е окръжен от моя войска.

Войводите наскочаха, ала размътените им очи блуждаеха. А и привидните монаси хвърлиха расото и под него блеснаха ризници и мечове. Един от тях се приближи до Амагей, пошепна му нещо. Дукът, усмихнат, се обърна към царя:

– Знаете ли, сир, какво ми съобщи моят приятел маркиз Валона? Че вашият охранителен отряд, притулен наблизо в лъката на манастирската река, е бил заобиколен и обезвреден. Не без жертви, естествено, но живите ви конници са отведени в плен.

Иван Александър на свой ред се изправи.

– Виждате, всяка съпротива е безсмислена – каза властно Амагей.

– Не е безсмислена, когато човек се бори срещу насественици и измамници – тропна по масата царят.

– Аз само повторих с вас това, което вие извършихте с моя братовчед, императора на Византия – отбеляза насмешливо Амагей.

Иван Александър изтегли меча си.

– След мен, войводи!

– Пазете царя! – втурна се Батил покрай велможите с натезали глави, заслони със снагата си Иван Алексан-

дър и бързо обърна дъбовата маса, за да бъде тя щит на царя поне в първата минута.

Завърза се ръкопашен бой между войводи и маркизи. Българите, по-малобройни, бързо изпопадаха, прободени или просто изтласкани, съборени върху телата на повалените.

Батил бе имал предвидливостта да прикрие със завеса изгуменската врата, там, зад стола на царя. Завесата изглеждаше като украса и досега савойците на се бяха сетили да я завардят, както другите изходи. Но ако витошанецът би повлякъл през тая врата царя, всички маркизи биха налетели мигом подире им и тогава още по-лошо. Едничък помощник можеше да бъде мракът, той действително би заличил стъпките на царя.

Полилеят беше голям железен кръг, окачен на тройно разклонена верига. Масленичетата върху него бяха грижливо почистени вчера, напълнени с дървено масло и фитилчетата им горяха прилежно. Със скок от близка маса Батил може би щеше да достигне железния обръч и да го откъсне. Само че с един-единствен скок. За втори щеше да бъде късно! Под полилея стояха лицарите с голи мечове...

Батил не съзираше друг изход и се реши на скока. Решението му узря в две-три секунди, нямаше и време за дълго пресмятане. Или-или. Пъхна меча си в кожената му кания, скочи върху близката маса и се метна с все сила към полилея. Успя да се хване с едната ръка за железния обръч. И това беше достатъчно. Обръчът се залюля, блъсна се в потона, отскубна се и се сгромоляса заедно с витошанеца върху две-три савойски глави. Настъпни пълн мрак и пълна бъркотия. Сражаващите се не знаеха вече кой кого намушва. Чуваха се кръсъци и стонове, строполяване на тела по пода, охкане и ругатни.

Но Батил знаеше накъде да тича. Като котка намери пътя си сред човешкото валмо. Дръпна завесата, откъсна я.

– Царю мой!

Царят беше опрял гръб на стената, за да избегне удар отзаг. А старият игумен стоеше свит до обърнатата маса и не помръдваше...

– След мене, царю! – извика Батил, отвори вратата и при слабата виделинка, която се промъкваше през нея, Иван Александър, отец Иларион и Батил минаха в ходника.

– Бог да те поживи, синко – промълви игуменът. – Ако не беше ти...

– Трябва да се измъкнем, отче. Бързо, че тия подлещи скоро ще ни погнат!

– Аз ще ви водя, синко, само сложи резето на вратата.

Батил дръпна желязното езиче, вратата се залости.

– Не по ходника, открит е към двора. Насам, насам! – мълвеше старецът.

Добре все пак, че краката го държаха след вълнението, което преживя! Поведе бегълците по вита дървена стълба нагоре към бранителната кула. Въведе ги в стаичка, пълна с копия, лъкове, стрели и купчина едри камъни, приготвени за отбрана в случаи на разбойническо нападение. Имаше и въже, навито около скрипец, за да може при нужда да бъде изтеглен някой или пък да се смъкне.

– По това въже ще се спуснеш, царю. И ти, войводо.

– Но савойците са обкръжили обителта ...

– Тук е едничкото място, което те не ще наблюдават, защото реката навлиза в ждрело. Само че трябва да минете през самото ждрело. Потокът е дълбок и буен.

– Разчитай на мене, господарю! Витошките потоци и вировете не са по-кротки. Ще се спусна пръв, ще

се поогледам и като поклатя вѣжето, ще значи, че всичко е спокойно.

– Добре! – каза царят глухо.

Той се питаше какво го чака там долу. Батил отвори капака на малкия прозорец, замрежен от стари прашни паяжини, предпазливо спусна вѣжето. Преди да прекрати и да увисне над пропастта, отец Иларион направи кръстния знак над него и витошанецът целуна монашеската ръка.

– Сбогом, отче изумене!

– Бог с тебе, синко!

Не беше трудно за Батил да се спусне до каменистия речен бряг. Огледа се. Мрак и тишина. Звучеше само еднообразната песен на потока, който прорязваше скалите и се спускаше през леса към равнината.

„Нека си клокочи! Толкова по-добре, заглушава стъпките по сухите вейки!“

Поклати вѣжето и след малко и цар Александър беше под манастирската стена.

– Сега, господарю, гръж се за мене!... Не, чакай! – госети се витошанецът, – ще се вържем един за друг, докато преминем ждрелото!

Извади меча си, отрязва вѣжето, докѣдето боят му стигна, привързаха се един за друг цар и войвода. Ако потокът повлече единия, другият да го изтегли.

– Напред, царю мой!

Нагазиха в реката. Но всяка стъпка криеше неизвестност: камънак, подмоли, въртопи. А ждрелото беше по-дълбоко от човешки ръст и Батил трябваше да плува и да влече царя, който трудно се държеше на повърхността. И двамата нагълтаха немалко вода. А и потокът беше студен, пък и нощта хладна.

Излязоха на брега мокри от глава до пети, ала напрегнатостта не ги оставяше да зъзнат.

– Сега към къшлата, царю! Конят ми е там. Побоях се да го вкарам в манастирския обор, оставих го при овчарите. Дано не ги е сполетяло зло и тях!

– С чудна досетливост те е дарила природата, моето момче! Да нямах синове, бих поверил царството си на тебе!

Батил мълчаливо целуна ръката на царя и го повведе към кошарата. Из пътя му разказа премеждията, свързани със съдбата на Драгомотовото семейство, и овладяването на бомбардата. Разказа му и за участието на населението, тия злочести несебърци и селяни.

Когато приближиха къшлата, Алчо усети стопанина си, запръхтя, зацвили, а и кучетата се разлаяха. Овчарите се разбудиха – баща и двама сина – разбутаха пепелта в огнището, натрупаха съчки и цепеници върху тлеещата жарава. Пришълците можах да поуцусушат грехите си. Но не се засеяха. Страхуваха се, че огънят може да привлече погледите на савойските съгледвачи.

Не беше се още зазорило, двамата странника възседнаха Алчо – царят на седлото, Батил зад него – и потеглиха. Царят остави в ръцете на бащата торбичка сребърници. А Батил подкани овчарите да угасят огъня и да преместят кошарата си на позатънтено място в планината заради савойската напаст.

Бащата послушно клатеше глава и силно стискаше кожената торбичка, синовете, зяпнали, следяха как странниците се отдалечават, дошли като загадка от друг, непознат свят, отишли си като загадка.

– Към Коравица – каза царят. – Крепостта на Здравко войвода е доста навътре в Буков проход. Савойците са далеч от тия места. Здравко ще ни даде и коне, и съпровод за Търновоград.

– Ще те моля, царю мой, да ми разрешиш оттам да поема не към Търново, а към Несебър. Обещал съм на Радуша незабавно да се върна...

– Изгората? – подхвърли Иван Александър. – Виждал съм я, но като по-малка. Кръстан войвода, който ме напусна и се покалугери, имаше слабост към нея. Смело момиче...

– С нея ще проникнем във вражеския кораб. И дано стигнем до буретата с избухливия пясък...

– Не мога друго сега, освен да те благословя, Батиле. Но решиш ли да се венчаваш, имай ме за кум.

– Радуша и аз, царю, още воюваме и мъстим. Нека се махне натрапникът савоец...

Замълчаха. Иван Александър се замисли за опасностите, навесени над царството – османците от една страна, савойците от друга, пък и Кантакузин се отдръпна от гържавното кормило... А съзнанието на Батил за първи път се изпълни с топлата тревога за венчило и той усети в душата си парещите очи на Радуша.

– Алчо – потупа коня по хълбока, – верни друже, ще издържиш ли до Коравица, далечко е?

Конят изпръхтя и навбри глава.

СВАЛЕН ОТ ВЪЖЕТО

Слънцето се беше дигнало цяла копраля над Буков проход, когато Батил напусна Коравица. Копитата на Алчо изтрополяха нетърпеливо по подвижния мост, ездачът спря коня и се обърна да се поклони за последен път на царя, на Здравко войвода и многочадието му, качили се всички на входната кула да му махнат за изпроводяк.

Витошанецът пресмяташе, че преди свечеряване ще стигне пределите, завладени от савойците, а към среднощ ще си бъде в рибарската колиба. Но ходът му се поуължи и нечакан придружител пое пътя с него: Делян от село Глогина, комуто савойците неотдавна запалиха колибата, отвлякоха Белушка, кравичката, и посрамуха Куна, невястата.

Колкото трудно живееше Делян преди, двойно по-трудно му беше след като нашествениците похитиха двора му. Двамата с Куна си дигнаха как да е нова колиба от плет, кал и слама, но за да се изхранят без млякото на Белушка, обикаляха гората, събираха гъби и охлюви, киселец, лобода, лешници и круши дивачки, пиеха отвара от кантарион и мащерка. Голямо угощение беше, ако стрелата на Делян улучеше глухар или заек.

Днес добрата слука му помогна да подгони сръндак. Добрата или злата? Ето как стана всичко.

Делян бродеше из леса, пъхнал в поясока брагвата, презрамил лъка и колчана. Ако не с друго, щеше да се върне с вързоп дърва. Внезапно в горската пролука му се мярна сръндакът. Пасеше си кротко, дигаше от

време на време красивата си глава, не долавяше близката опасност. Млад, личеше по ръста му, не узнал какво е беда.

Не беше лесно Делян да се приближи до плахото животно, за да може стрела да го стигне. Наченаха лисичи стъпки, следвани от затаено изчакване. Педя по педя, търпеливо и напрегнато ловецът се добра до мястото, откъдето щеше да опъне лъка. Ох, майчице, на двайсетина разкрача се намира храната му за много дни и дори за много седмици, ако с Куна опушат бутите, но окото не бива да мигне, ръката не бива да трепне.

Затулен зад буков дънер, Делян опъна лъка. Стрелата изсвистя, сръндакът дигна глава. Беше късно да изпревари опасността. Стрелата го улучи в плешката. Красивото животно подскочи, стъписа се, ала само за миг, и хукна със скокове през гъстака.

На Делян не му оставаше друго, освен да гони жертвата, колкото и да е трудно тичането в дивата гора. Изоставя ли се такава плячка? Сръндакът е бърз, само че е и ранен. Кървавата диря го издава. Не ще избяга далеч. Кръвта му изтича. Ловецът прескачаше паднали стволоче, мушеше се през храсти, трапаше из мочури, следеше лъсналите по шумата алене капки кръв.

Гонитбата се оправда. Там, при потока, сръндакът беше подвил нозе. Потокът, който горският красавец е прескачал толкова пъти на същото това място, сега е бил непреодолим. Изгубило твърде много сили, животното беше рухнало. И щастливият ловец, който нямаше нито кола, нито вол, нито дори магаре да отнесе плячката, седеше край изгъхващия горски първенец, топеше ожулени крака в потока и премисляше как да отмъкне улова.

Когато набра сили, успя някак да нарами тежкия товар и тръгна пребит през коренаци, граки, хросталаци. Сръндакът, примрял, едва-едва дишаше и люшкеше глава върху Деляновия гръб, а кръвта му мокреше конопената кошуля и се смесваше с потта на човека.

Но злочестината ли преследваше тоя як селянин, или пък той я гонеше? Едва стъпил на горския път, където можеше да върви по равно и набитите му ходила да си починат, чу тропот на конски копита. „Като че ли са няколко коня и угат насам.“ Делян се и зарадва, и уплаши. „Ако са пътници, свои или не, ще помогнат, но ако са тия проклети савойци?“

Опита се да се укрие, само че тежкия трофей го правеше муген, а и сам беше премаял.

– Стой!

Делян не разбра повелята, изкрещяна на чужд език, ала всичко му стана ясно. Натъкнал се беше на отряд савойски конници разузнавачи. Нямаше друг изход, трябваше да изостави улова и да бяга в гората.

Напразно! Савойците бяха трима, при това на коне. Даде си сметка, че всякакво отстъпление е безсмислено – а той и не можеше да тича, изтощен от тежкия товар, – притули се зад един едър дъб опъна лъка си. Какво са петнайсетина стрели, когато си сам, а врагът се държи на благоразумно разстояние?!

Савойците заобиколиха беглеца и дори не рачиха да му отвърнат с арбалетите си. Ту единият, ту другият, ту третият пристъпваше крачка, Делян изстрелваше стрела подир стрела. Накрая му остана само брадвата. Вдигна я застрашително, но на коя страна да замахне по-напред?

Докаато дъвама от омразниците размахваха мечовете си, третият, слязъл от коня, сграби ловеца иззад дъ-

нера. Спуснаха се и другите, обезоръжиха нещастника. Неравен гвубой, как ли другояче можеше да завърши?

Делян се беше измъчил, ох, как се беше измъчил, за да му донесе благо сърндакът, а той му носеше зло? Самият му живот след малко щеше да бъде отнет, защото бил отнел живота на горския първенец. Савойският гук бил обявил, че се забранява всякакъв лов в горите, владени от него, и всяко нарушение се смята за бунт, а заловеният нарушител се наказва със смърт.

С крясъци и ритници савойците му обясниха волята на гука. Селянинът разбра само, че е човек без късмет. Ако малко се беше позабавил, преди да излезе на пътеката с плячката, ако си беше вързал вървите на цървулите, или беше си наплискал лицето при потока, омразниците са щели да си отминат и той е щял да отнесе улова на Куна. Но сега?...

Савойците почнаха да се съвещават как да приложат заповедта на своя княз. Да отведат ли престъпника в Несебър? Ненужно усложнение! По-просто е да го накажат на място. Бързо, нагледно! Да, да, най-видимото изкупление, което отдалеч ще покаже какво чака мародерите: бесилото.

Всеки път, когато тръгваше за гората, Делян омотаваше около кръста си конопено въже, за да върже сечта, в случай че се върне с товар гърва, който понякога обменяше на село за крина жито. Със собственото му въже сега щяха да го обесят.

Прехвърлиха единия край на въжето през клона на близкия крайпътен гъб, другия край вързаха за врата на нещастния Делян. Нищо не му оставаше, освен да прокъдне омразниците и да приеме участието си. Изхрани се в лицето на тоя, който го вързваше, и получи юмрук по главата. Тогаваше се развика като бесен.

– Убийци!.. Проклети да сте!.. Зверове!.. Убийци!..

При всеки вик получаваше пестници и ритници, но беше като обезумял, не ги усещаше и продължаваше да вика.

– Проклинам ви!.. Мерзавци!.. Гадове..

Виковете го спасиха. Батил вървеше по пътя, възседнал уморения вече Алчо. Спря се, послуша се. Разбра, че българин е в беда, защото виковете на Делян се смесваха с ругатните на чужденците. Слезе от коня, остави го в шубраците, тихо запристъня. Савойците, улигани да изпълнят присъдата над своя пленник и забавляващи се с нея, не забелязаха войводата, който се приближи с опънат лък.

– Не мърдай! – викна властно.

За миг савойците се стъписаха. Един стрелец е пред тях, колцина са зад него? Алчо шумолеше в хрусталака, сякаш хора се провираха.

Тоя, който връзваше въжето за врата на Делян, пръв се окопоти, прикри се зад осъдения, опъна арбалета си. Не беше се прикрил достатъчно: стрелата на Батил го улучи в окото, той изрева и се строполи в нозете на селянина.

– Отвържете го! – викна Батил, насочил отново затъкнат лък към другите двама.

Стреснати от участието на своя другар, макар и да не разбраха заповедта, двамата я изпълниха. Можеше ли друго да иска от тях стрелецът?

А Делян не успяваше да оцени какво става с него. Из един път се видя с развързани ръце и се загледа в сръндака, който издъхваше наблизо, потръпващ с цялото си тяло.

– Бързо, човече! Защо се бавиш? Връзвай тия двама за дънера!

Селянинът тутакси се опомни, смъкна от клона въжето, посегна да върже ръцете на тоя от двамата, който беше по-наблизо. Той се противеше, сборичка-

ха се. Другият, възползван от бъркотията, побягна, метна се на един от конете, пришпори го. Стрелата на Батил го застигна, прониза го в гърба. Савоецът клъмна, полегна върху врата на коня, а животното, уплашено, препускаше и се загуби нататък в криволиците на пътя.

Третият савоец не се противи повече. Делян хубаво го върза за гънера с въжето, на което сам щеше да увисне. Пребратност на участта!

– Нека се поразмисли тая нощ върху изненадите на нашествието – каза войводата. – Ако вълците не намерят за добре да се нагостят с мършата му.

Батил свирна, извика своя умен Алчо и така витошанецът и приморецът поеха заедно към Глогина. Колко странно! Делян сякаш беше възкръснал из мъртвите, сам язди охранен кон, а и сръндакът, ето го, метнат не на Деляновия гръб, а на кон! Сън, толкова невероятен, че не бива дори и да се досънува!

Нощта се беше спуснала, когато двамата прекосяваха селото, посрещнати от кучешки лай. Бедната Куна, мислила, че вече няма да види своя мъж!... Още малко и щяла да тръгне по съседите да събира потеря, та да търсят останките на стопанина ѝ из дебрите...

Съзи бликнаха от очите ѝ, когато Делян и Батил влязоха в двора. Заплака, когато след малко разбра, че Делян ще я остави, за да тръгне с войводата към неизвестността.

– Божичко!... Божичко!...

– Омразниците трябва да ме позабравят, Куне. Двойна и тройна смърт съм заслужил според тях... Но го нова луна ще съм си пак тук, вяра в Бога.

– Ами аз... сама-саменичка?...

– Глогинци няма да те оставят, сговорни са... Ще се изхраниш ей с тоя дивеч, който едва ли не ми взе живота...

Делян попридърпа коня, от чийто гръб още не бяха смъкнали сръндака.

– Ох, моя дивеч!... Та нали той ще докара мракобесниците отново в двора ни?...

– Насечи го и го пръсни по съседите, булка – намеси се Батил. – Задръж и коня, ще ти върши работа, и на теб, и на мнозина, след като грабителите отвлякоха добитъка ви.

Куна гледаше дълголикия войвода с очи, които искаха и да се вайкат, и да се навяват.

– А пък до нова луна може да сме се справили с нашествениците и савоец да не е останал в земите ни.

Батил възседна Алчо.

– Хайде, Деляне, път ни чака.

ВЕСТТА, ДОНЕСЕНА ОТ БЕЛИЯ ГЪЛЪБ

Врибарската колиба се настани още един пришълец: Делян. Всички добиха вид на моряци – кърпеха мрежи, дялкаха гребла, мажеха с катран лодките, излизаха на риболов, хвърляха гриб и го теглеха, кормеха чирози, осоляваха ги, нанизваха ги на дълги гердани и ги окачваха под стряхата да се сушат.

Навлекли конопените ризи, мъчно можеше случаен поглед да различи тия риболовци един от друг. Сама Рагуша, за да не буги подозрение, отрязва плитката, която увенчаваше главата ѝ като гуадема, и запрлича на Юноша, чирак в рибарското поприще. Впрочем девойката познаваше това поприще по-добре от Делян и дори от Батил – неведнъж по-рано беше придружавала Йово в морето.

Замисълът за проникване в саета се позабави, защото една вечер при теглене на гриба дракон убодя дланта на Батил, ръката му се поду, треска свали войводата и въпреки че наложиха ръката със скълцан бълз, трябваше да се чака дни, докато снагата надгелее на отровата.

А днес се случи нещо твърде тревожно. Като отиваше да хвърли просо на гълъбите и да им смейни водата в тасчето, Рагуша видя бял гълъб, кацнал върху клетката. Бял гълъб!? Не е ли от тези, които баща ѝ нареждаше да бъдат пренасяни от време на време във Ведреник, в Коравица и в други близки крепости за свързка?... Гълъбът подхвъркна при приближаването на девойката, но

тя му свирна по особен начин. Веднъж, два пъти... Да, да, птицата позна подсвирването и се остави да бъде уловена. Разбира се, на крачето ѝ е привързано писъмце, както допусна Радуша. С какво нетърпение тя отвърза крачето, разгъна малката хартия!

„Крепостта Ведреник обкръжена. Нямаме храна. Помогнете! Можем да устоим не повече от две-три седмици. Секул войвода.“

Девојката прочете зова веднъж, прочете го още-веднъж, сякаш не ѝ се вярваше, че тая крепост, която приюти майка ѝ и сестра ѝ, е вече в обсега на нашествениците.

– Бате Батиле! – затече се към колибата.

Батил беше на оздравяване. Само краката не го държаха добре. Сега седеше облеган на нара, източваше на камък въдици за сафрид.

– Бате Батиле! Ведреник е в обсада...

Войводата скочи, грабна листчето из ръцете на Радуша. Носът му се изтъни, очите станаха стоманени.

– Тия дяволи се оказаха по-бързи, отколкото допусках...

– Мама и Милуша...!? – промълви девојката. Витошанецът сякаш не я чу.

– Ведреник закриля пътя към Търновград. Ако Секул не устои...

– Какво да правим?

– Незабавно да снабдим крепостта с храна. Деляне!
– извика.

Селянинът, седнал на сянка под явора в двора, остъргваше гребло със секач.

– Бате Батиле!

И Делян като Радуша и Йово се обръщаше свойски към войводата. Батил не възразяваше, свойското държане крепеше задружността.

– Делян, можеш ли още днес да ми доставиш десетина чувала жито? Ама още днес!

– Кой знае, бате Батиле. Селяните обедняха. Натрапниците грабят, не питат.

– Планинските села не са ограбени. Планината смуцава сабойците. Там, вярвам, има ръж.

– Ще се опитам. Ще хвана на север от Глогина, знаят ме планинците...

– Вървете с Йово! Вземете и трети кон! Ама трябва да сте се върнали още тая нощ, че утре вечер потегляме за Ведреник. Ведренци са обкръжени. За да устоят, им е нужна храна.

Делян погледна войводата с очи, които издаваха неверие: „Не ще устои малката Ведренска крепост на проклетниците, здрав им е тилът, доста черноморска земя са овладели...“ Не каза нищо, отиде да оседлае конете.

КАК БЯХА ОТНЕСЕНИ ЧЕТИРИ ЧУВАЛА С РЪЖ НА ВЕДРЕНСКАТА ЧУКА

Да снабдиш обсадена крепост със зърно? Подценяваше ли бан Батил трудността на моя поход, или просто се хвърляше към неизвестността, пък каквото излезе?

– Ведренук – разсъждаваше войводата – може да бъде обграден, но само от три страни. Откъм четвъртата страна е чуката. Тя висе над крепостта, застрашава я и същевременно я предвардва. Трябва да изкачим пълните чували до върха, без да бъдем забелязани, там е трудността. Прехвърлим ли виста, на другия ѝ скат стотина лакти под нея е вече дворът на замъка, враснал в самата скала. Лесно ще спуснем чувалите с въже до двора.

Въже при Йово колкото щеш – висеше на сушина в колибата, намотано около прът, мушнат между покривните греди. Йово си го беше набавил, за да поднови през зимата, когато няма риболов, големия гриб, чийто пояс загниваше от солената вода и не издържаше опъване.

От обиколката из горните села двамата пратеници донесоха четири чувала с ръж – повече не могло да се изкопчи. И планинците били изплашени от набезите на савоеца, пазели храната си, не знаели какво ги чака.

„Четири чувало зърно, да кажем по един за три дни, ще осигурим съпротивата на ведреници за около половин месец... Е, и това е достатъчно, когато си под заплаха... Такъв нашественик, какъвто е Амагей, е нетър-

пелив, защото е малоброен, дошъл е да се награби, не да се застои, половин месец е голям бабеж за него... Пък и ние няма да стоим със скръстени ръце...”

Може би тази Батилова оценка не беше най-добрата, но обстоятелствата я оправдаваха.

– Малката помощ е голяма помощ при беда – каза войводата, когато дружината от трима човека и четири коня потегли в нощта. – Главното е да стигнем навреме до Ведреник.

На коне бяха Батил, Рагуша и Делян. Четвъртият кон носеше чувалите, добре завързани за самара му. Йово остана: и колибата сега трябваше да бъде вардена – лодките, гълъбарникът бяха вече стратегически необходими, пък и неприятелят трябваше често да вижда риболовеца, за да не бъде той подозрителен в очите на стражите.

Нощта покровителстваше похода, пътищата бяха безлюдни: в тия тревожни дни всеки пътник бързаше да се прибере по видело. За да не попаднат на сабойски съгледвачи, конниците заобиколиха неприятелския лагер откъм север през планинските пътеки, Делян ги познаваше добре. Дружината стигна без спънка до подножието на Ведренската чука.

Предстоеше голяма трудност: да прехвърлят чука. Конете можаха да вървят донякъде из камънака. Нагоре начеваше безразборно натрупване на канари, разломени от вековете. Някога в най-далечни времена при земен трус тоя скален къс се отцепил, останал е да стърчи като рог върху челото на склона.

Разтовариха конете, откараха ги навътре в близката планинска пазва. Батил и Делян наравиха по един чувал и запристъпяха по великанските неравномерни стъпала на скалите. През три-четири крачки Рагуша

трябваше да подава ръка ту на единия, ту на другия. Но и нейната помощ не беше достатъчна, за да се преодолееят каменните грамади. Тогава тримата прибягнаха до въжето. Размотаха го отчасти, Радуша се качваше малко нагоре, залостваше се заг някой голям балван, здраво държеше въжето, усукала го около снагата си, а двамата се изтегляха по него. Трудно, претрудно! И се повтори не веднъж и два в тъмнината!

Изнурени, изподграни, стигнаха до върха, прикриха „двата чувала между канарите, поседнаха да си вземат дъх. Долу ги чакаха другите два чувала и възкачването трябваше да се поднови преди зазоряване. А в крепостта пропяха втори петли.

– Хайде – каза Батил, – още едно юнашко катерене! Да не губим време!

Делян се надигна мълчаливо, ала Радуша беше накрай сили.

– Да бяхме оставили двата чувала за утре вечер, бате Батиле!

– Не, Раг войводо, всичко може да пропадне. Савойците шарят непрестанно наоколо. За какво им е обсадата, ако не пресекат всяка връзка с крепостта? Единственото сигурно място е тук, на върха, защото върхът е видим отвсякъде, значи не крие изненади за нашествениците и поради това те няма да си направят труда да слизат от конете и да се катерят напразно по скалите. Качим ли и другите два чувала, прикрием ли ги, работата, кажи-речи, е свършена. Оставаме спускането им за утре през нощта, пръждосваме се за цял ден, намираме някоя мандра, похапваме си, почиваме си. Хайде, Раг войводо!

Повториха подвига. Тоя път им беше и по-лесно, и по-трудно. По-лесно, защото вече имаха похват, по-трудно, защото бяха изчерпали силите си.

По зазоряване, напълно изтощени, едва се добраха до конете, възседнаха ги и кляумайки, поеха навътре в дебрите.

На мандра не попаднаха. Но стигнаха до колибата на семейство възлищари – мъж, жена и четири деца, момченца, най-малкото на пет, най-голямото на тринайсет, които току-що се бяха разбудили и клечаха около огнището, където, вдигнато на два чатала, вече вреше котле с качамак. Хапнаха заедно с домакините и налягах, без да придирят, върху тесния одър, направен от плет.

Събудиха се по залез, наплискаха се на близкото потоце, сръбнаха гъбена чорба, оставиха няколко сребърника на възлищарите, яхнаха конете. Възлищната копа пушеше през звирките, одимяваше въздуха, наоколо миришеше на неугасено пепелище. Дечурлигата се въртяха край огъня пред колибата, ръчкаха главните. Родителите мажеха с мокра глина пукнатините на възлищната копа.

– Хайде, останете си със здраве!

– На добър час!

КАТЕРАЧИ В ПРОПАСТТА

Нощта настъпи. Възлезли високо на планинския склон, за да виждат и Ведренук, и савойския лагер. Батил, Рагуша и Делян чакаха да угаснат не само светлините в неприятелските шатри, но и светлините заг прозорците на крепостта. Замисленото трябваше да се осъществи тихомълком. Ведренци не знаеха, че им иде помощ, и едно внезапно тяхно оживление, една радостна суматоха, биха предизвикали тревога у савойците и тримата биха били застрашени. Повяваше долняк, носеше весела глъчка откъм вражеския лагер.

– Мразя ги отгън гуша, веселостта им ме измъчва – каза Рагуша гневно.

– Колкото са по-весели и самоуверени, толкова по-малко ще са бдителни – забеляза Батил. – Това е добре за нас.

Делян плю шумно.

– Ех, да ми е да бутна канара, та да ги премажа като червеи! – изсумтя. – Па да им метна и две-три главни, да се поопържат в собствената си мас!...

– Ще гоиде ред – кимна Батил. – Засега нека се заговорим с нощните прибежки.

И след малко, когато глъчката при савойците затихна:

– Как мислите, време ли е?

– Време е – нетърпеливо казаха почти в един глас Рагуша и Делян.

Тримата гръпнаха юздите на конете, отправиха се към гористата пазва, снощната, за да оставят там

добичетата и да поемат през балваните към гребена на чуката.

– Алчо! – погали витошанецът коня си. – Ще бдиш, приятелче!

Алчо наостри уши, вирна глава, изпръхтя, затрополи с бързите си крака. Привързаха поводите на конете за няколко ствола, прекосиха гористата седловина, поеха предпазливо към виста.

Четириите чувала си бяха горе, прикрити между скалите.

– Както предполагаме – каза Батил. – Мисля, че главното е свършено. Малко ни остава. Ще се приберем, вярвам, в рибарската колиба по съмнало.

Лъжеше се.

Направиха общ товар от четириите чувала и почнаха да го спускат в пропастта. Отначало не вървеше зле. Опрели се бяха Батил зад една канара, Делян зад друга. Радуша, легнала при ръба на скалата, следеше спускането. Но урвата не беше издялана като със секира. Имаше по нея издатини, хлътнолости. При един такъв пезул денкът заседна. Заклеци се някак и не помръдваше нито надолу, нито нагоре, колкото и да го теглеха.

– Спрете! Спрете! – зашепна Радуша. – Въжето се притрива ей тук на ръба. Ще вземе да се скъса...

Спряха. Ами сега? Радуша свали долактанката си, погложи я под въжето, за да се намали триенето. Не помогна. Там, долу, на около трийсет лакти денкът навярно е срещнал скален ръб или пък е хлътнал в пукнатина... Радуша се взираше напразно, тъмнината беше пълна.

– Трябва на всяка цена ръжта да слезе в двора на крепостта – каза рязко Батил. – Няма да оставим ведреници на произвола... Я, Деляне, докато, аз тегля, ти увий горния край на въжето за ей моя балван да не хабим сили за опъване.

Делян омота здраво въжето около балвана, витошанецът престана да тегли, пристъпи, навеси се над пропастта.

– Бате Батиле, ще се спусна по въжето, ще видя какво е там ...

– Не ти, аз, Рагуша. Тъкмо това пресмятам.

– Аз съм по-лека, няма да натежа...

– Аз пък съм по-як... Слушайте сега двамата. Време за колебание няма, спускам се до чувалите. Ако мога да ги оправя и да се покатеря, добре. Не мога ли да се покатеря, ще изкряскам като сова. Три пъти. Ще съм отклецил товара и ще почнете бавно да отпускате. Ако е необходимо, ще се смъкна до Ведреник заедно с чувалите.

– Ама, бате Батиле – ужаси се Рагуша при мисълта, че въжето може да се скъса.

– Няма да е необходимо, вярвам, да сляза чак до крепостта. Ще стоя в хлътнолостта на урвата, ще следя спускането. Щом товарът легне в двора, ще отрежа въжето под мене, ще се изкатеря...

Рагуша слушаше, примряла от страх, но не смееше да гъкне. Усещаше, че се сковава, мислеше, че ако направи по-рязко движение, ще се натроши цялата като паднала глинена паница.

– Ще можете ли, като отмотаете въжето от балвана, да го отпускате бавно, равномерно?

– Ще можем – промълви Делян.

– Бате Батиле... – усня само да изскимти Рагуша.

Войводата не се бави повече. Поизвъртя меча си да гоjde отзад на кръста, хвана се за въжето, запуска се. Рагуша го изгуби от очи, мракът го погълна. Стана ѝ страшно, студени тръпки я побиха. Заслухтя. Тишината ѝ се стори убийствена.

Батил стигна лесно до товара. Наистина, денкът се беше наврял в нещо като хралупа. Малка каменна козирка го подпираше отгоре и не му позволяваше да мръдне.

Витошанецът се почувства облекчен, няма защо да се спуска с чувалите чак до долу. Тая скална хралупа е добре дошла. Оттук надолу препятствия не личат като че ли. Ще направлява спускането и след това ще се покатери. Точно според предвиденото.

Трикратно зов на сова. Отгоре опънаха въжето. Батил избута денка изпод козирката, чувалите заслizaха педя по педя. Триеха се в камънака, но бяха от дебел чул, нямаше опасност да се претрият.

Сега мислите на Батил не бяха вече за товара, а за тия, които го спускаха. Ще издържат ли Делян и Рагуша? Делян има здрави мишци и корави длани. Но Рагуша? Въжето ще ѝ ожули ръцете, силите ѝ са малки... По едно време въжето спря да се движи. Сигурно горе си почиват или пък се наместват... Дано не изтърват товара!

Действително Делян беше потърсил по-добра опора. Опрял се на балвана, прехванал въжето през кръста си, отпуснаше го малко по малко. Въжето се виеше около него самия, след това около канарата, а от другата страна на канарата беше Рагуша. Нейните ръце придържаша и уравнисяваха спускането. И така педя по педя.

Времето тече твърде мудо, когато искаш да го ускориш. На Батил миговете му се струваха вечности. Още ли? Още ли? Кога най-после вързопът ще стигне долу? Дано Делян и Рагуша устоят!

Стана това, от което Рагуша се опасяваше. Въжето се разхлаби точно на мястото, където беше почнало да се трие. Отведнъж громол. Товарът беше може би на десетина лакти от равнището на двора, свлече се и рухна с оглушаващ трясък.

Навярно трясъкът не е бил така оглушаващ. Обикновено отърколване, придружено с изсипване на камънак. Но нощта му придаваше злокобен тътен и кой в тоя миг можеше да каже на Рагуша, че не е паднал сам войводата?

– Бате Батиле-е! – изтръгна се от устата ѝ и ноцта се огласи от още един трескав издайнически вик.

Чу се кръсък на сойка. Войводата съобщаваше, че е невредим. Но Радуша беше толкова ужасена, че не долови зова.

– Чуваш ли? – прошепна Делян. – Чуваш ли? Бате Батил!...

Девојката се опомни.

– Скоро, вџето!

Бързо изтеглиха остатъка от вџето, за да си дадат сметка колко е дълго. Уви, късът, с който разполагаха, не беше достатъчен, за да стигне до каменната хралупа. А след малко щеше да се зазори. В далечината, там, отвъд савойския стан, небето ставаше мораво. Времето, с което разполагаха Радуша и Делян, беше твърде ограничено.

– Ами сега, Деляне?

Делян беше почнал да смѣква ризата си.

– Ще я усуча и ще я вџжем.

– Къса е, дали ще стигне?

Вързаха я за вџето, спуснаха я. В разреждащия се мрак се съзираше тъмната ивица на скалната хралупа, където се беше свил войводата. Вџето не я достигаше, изтеглиха го. Необходими бяха навярно още две ризи. Радуша, облечена като мъж с шаячни ногавици, беше готова да свали своята риза и да оголи моминството си, когато изведнџ се досети:

– Поводите на конете!

– Ами да, здрави ремѣци са!

Делян се удари по челото и се втурна надолу, запрескача балваните, които бяха почнали да се очертават.

„Бързо! Бързо!“ – подканяше го мислено Радуша, докато той се загуби между канарите. После си каза, че трябва някак да събщи на Батил за намерения способ. Легна при рѣба на пропастта, окръжи уста с длани, зашепна:

– Бате Батиле! Бате Батиле! – Отдолу се зачу същият шепот:

– Рагуша!

– Удължаваме въжето с конските ремъци.

– Чакам... Не бойте се... Побързайте...

Делян долетя по-скоро, отколкото можеше да се очаква. Навързаха четирите конски юзди една за друга. Предостатъчни. За да улчат хралупата, Делян и Рагуша спуснаха удълженото въже точно на същия ръб, от който бяха запунали чувалите.

След няколко минути войводата беше горе и девойката не можа да сдържи сълзите си, когато най-после го видя цял-целиничък до себе си.

– Ох, бате Батиле-е!...

Батил я прихвана през рамото.

– Всичко мина благополучно. Погледнах надолу, преди да се покатерия. Зърнах чувалите. Само един се е разсипал.

– Е, нищо.

– Сега бързо при конете, докато савайците не са ни открили!

Виделината беше вече издайническа и савайският стражник, току-що сменил предшественика си пред шатрата на водителя, забеляза катерещия се по урвата мъж и двамата други горе на билото. Даде се тревога. Тримата чуха съвсем ясно прирения призив на рога.

РАДУША Е ПЛЕНЕНА

Имаха една-едничка възможност да се измъкнат: като стигнат до конете си, преди сабойците да са се изкачили на седловината. Само че спускането от чуката изискваше време. Тия канари, изсипани безразборно като из фуния, трябваше да бъдат пропълзявани, заобикаляни, прескачани. Неумолима надпревара с миговете. А преследвачите, яхнали конете, препускаха нагоре. Чуваха се виковете им, с които подмикваха животните.

Най-после тримата се добраха до седловината. Бяг към конете, колкото може по-устремно! Сабойците се бяха подали откъм низината, когато Батил, Радуша и Делян се качиха на конете.

Бързо навътре в гористата пазва! Да, но юздите? Делян ги беше снел всичките, за да удължи въжето. Дяволско съвпадение!

– Нося ги, навързани една за друга.

– Само че сега времето работи за враговете... Дръжте се за гривата. По-нататък ще се оправим – извика витошанецът.

Радуша беше несръчна при този бяг. Поизостана. Конят ѝ сам избираше своя път, девойката се беше вкопчила за гривата му. А в леса ездачите лесно се изгубват от очи, ако не препускат вкупом.

Батил и Делян се отдалечиха. От миг на миг Батил обръщаше глава, следеше девойката. Когато вече не я видя зад себе си, почна да надава кръсъци на сова, дано Радуша се справи по тях.

Тя щеше да се справи, без съмнение, ако сабойците не се приближаваха все повече. Устремени подир Раду-

ша, те изгубиха дирята на другите двама. Сама срещу десетина конници? Девойката навече глава, обгърна с ръце шията на коня и само го пришпорваше с крака, без да се пита накъде животното я носи.

Конят летеше, сякаш предусещаше нещо лошо за самия себе си. Действително неколцина преследвачи бяха вече на една стрела разстояние. Два арбалета се опънаха, две стрели изсвистяха. Едната отлетя в храсталака, другата се заби в бута на коня. Възбуденото животно продължи да препуска, но вече не така стремително. Нова стрела. Сега тя го удучи в плешката. Конят загуби самоблагание, не можа да измери скока си над един повален изгнил дънер, препъна се, прехвърли ездачката презглава и рухна с пречупен врат в шумата.

Радуша можа да се изправи, но трудно: навехнала си беше рамото. Това не би било нищо, ако савойците не я заобиколиха от вси страни.

Плениха я. По-право плениха голобрадо момче, което не носеше никакъв белег на знатност, облечено в кошуля и долактанка, краката стегнати в опинции ногавици. Черните му очи гледаха и нагло, и плахо изпод кичур небчесани врани коси, които падаха на челото, отрязани под ушите.

Дори когато отведоха Радуша при предводителя, маркиз Де Валона, неговите приближени и той самият не си дадоха сметка, че пред тях стои търсената заложница, дъщерята на изплъзналия се из ръцете им несебърски първенец.

За този ли жалък хлапак беше голямата ранобудна тревога?... А другите двама?... Изплъзнали се?...

Маркизът оглеждаше Радуша, която беше присвила навехнатата си ръка и болката се отразяваше на лицето ѝ.

– Какво търсехте тримата толкова рано там на скалите?

Валона загаде въпроса на южнофренски и понеже Рагуша стоеше като вцепенена, един от присъстващите го преведе на гръцки. Девойката го разбира, изучила беше донякъде моя моден език, но продължи да стои неподвижна. Докато я водеха в лагера, беше имала време да определи поведението си: видът ѝ е простоват, нека я мислят за селянче – тъпо и слисано, – дано само не открият, че е мома! Не трябва да се издаде нито с глас, нито с държане...

– Говори – заповяда Валона.

Селянчето стоеше неподвижно и безмълвно.

– Никой не се качва безпричинно призори по хребетите над обсадени крепости. Говори!

Момчето мълчеше.

– Вест ли носехте на обсадените?... Или вест чакахте?... Казвай!

Никакъв звук. Рагуша трепереше от страх, но мълчеше.

– Няма ли си, или искаш по друг начин да те накарам да проговориш?

Селянчето не помръбваше.

– Това е вече неприемливо – каза гневно маркизът. – Отведете го! Двайсет и пет пръчки по голо и пак го доведете, искам да знам какво крие зад тая упоритост.

Двама войници избутаха Рагуша нататък към колиците на конския станок с намерение да я вържат за един колец, преди да изпълнят заповедта.

Тогава девойката събра сили, загърпа се.

– Върнете ме при велможата! Отведете ме при велможата!

Двамата не разбираха виковете ѝ, пък и да ги разбираха, бяха получили заповед. А че гласът на моя хлапак беше писклив, това не им направи впечатление, не всички юноши имат мъжествен глас.

